

**VERTAILEVA TUTKIMUS NAISTEN JALKAPALLON KEHITYKSESTÄ JA
NYKYTILASTA SUOMESSA JA RUOTSISSA**

Anni Väisänen

Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma

Liikuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2019

TIIVISTELMÄ

Väisänen, A. 2019. Vertaileva tutkimus naisten jalkapallon kehityksestä ja nykytilasta Suomessa ja Ruotsissa. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma, 94 s.

Tutkimuskohteena on naisten jalkapallossa tapahtuneet keskeiset muutokset sen alkua ajoilta 1970-luvulta nykypäivään Suomessa ja Ruotsissa. Vaikka molempien maiden naisten jalkapallon historiaan on perehdytty aiemmassa tutkimuksessa, saadaan tähän tutkielmaan valitun vertailevan tutkimusasetelman avulla tutkimuskohteista uudenlaista ymmärrystä. Siitä huolimatta, että naisten organisoitu nykymuotoinen jalkapallo alkoi Suomessa ja Ruotsissa suunnilleen samaan aikaan, on nykyään kuitenkin Ruotsin harrastajamäärä paljon suurempi ja lisäksi Ruotsin naisten pääsarja kuuluu maailman kovatasoisimpien sarjojen joukkoon. Suomessa harrastajamäärä on kasvanut hitaammin ja naisten pääsarja toimii ennemminkin ponnahduslautana ammattilaisuuteen, joten pelaajien on suunnattava ulkomaisiin seuroihin. Ottaen huomioon, että kulttuuriselta perustaltaan maat ovat monelta osin samankaltaisia, on mielenkiintoista tarkastella syvemmin sitä, miten maiden väliset erot naisten jalkapallossa ovat kehittyneet näinkin suuriksi.

Lajin kehitystä tarkastellaan etenkin maiden lajiliittojen ja muiden keskeisten taustaorganisaatioiden toimien kautta. Aineisto koostuu maiden lajiliittojen eli Suomen Palloliiton ja Svenska Fotbollförbundet:n vuosikertomuksista, aiheesta tehdystä aiemmasta tutkimuksesta sekä muusta kirjallisesta aineistosta, kuten kokousten pöytäkirjoista ja elektronisesta aineistosta.

Ruotsissa jalkapallokulttuuri on merkittävästi vankempi kuin Suomessa. Ruotsissa jalkapallo on selkeä ykköslaji, kun Suomessa jääkiekko kerää enemmän katsojia ja medianäkyvyyttä. Molemmissa maissa jalkapallo on kuitenkin harrastajamäärissä mitattuna suosituin joukkuelaji. Tutkielman perusteella voidaan todeta, että Ruotsissa naisten jalkapallon harrastajamäärä kasvoi jo ensimmäisten vuosikymmenten aikana nopeasti ja asenteet sitä kohtaan olivat suopeampia, kun Suomessa kasvu oli hidasta. Myöhemmin etenkin naisvaliokuntien toiminnalla sekä erilaisilla tyttöjen ja naisten jalkapalloon kohdistetuilla projekteilla saatiin harrastajamäärät kasvuun myös Suomessa. Kuitenkin maiden välinen ero harrastajamäärissä on kasvanut suureksi ja kasvu jatkuu edelleen. Ruotsissa naisten jalkapallo on saavuttanut paremman aseman urheilukulttuurissa, ja siinä on saavutettu menestystä myös kansainvälisesti. Lisäksi Ruotsissa naisten ja tyttöjen jalkapallon sarjatoiminta on ollut vilkkaampaa, mikä on osittain suurten harrastajamäärien ja laajemman maantieteellisen levinneisyyden ansiota. Suomessa sen sijaan asenteet naisten jalkapalloa kohtaan ovat muuttuneet hitaasti myönteisemmiksi, ja harrastus on painottunut varsinkin aikaisessa vaiheessa Etelä-Suomeen. Tutkielma antaa uusia näkökulmia naisten jalkapallon kehitykseen Suomessa ja Ruotsissa sekä tuloksiensa pohjalta tuo esiin mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä aiheen parissa.

Asiasanat: jalkapallo, naisurheilu, urheiluhistoria, urheilujärjestöt, historiallinen sosiologia

ABSTRACT

Väisänen, A. 2019. Comparative research of the development of women's football and its current state in Finland and Sweden. Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's Thesis in Social Sciences of Sport, 94 pp.

The research topic is the key changes in women's football in Finland and Sweden from its early days in the 1970s to modern day. Although both countries' women's football has been studied previously, the comparative research method used in this study enables to generate new understanding. Despite women's modern organised football started in both Finland and Sweden around the same time, nowadays the number of football players in Sweden is significantly higher and further, the Swedish national league in women's football belongs to the top leagues in the world. In Finland, the number of players has grown slower and the Finnish women's national league is rather a stepping stone for those aiming to become professional and thus they are required to move abroad. Considering that the countries are in many ways culturally similar, it is interesting to investigate deeper how the differences in women's football between these countries have grown to be so big.

The development of the sport is examined especially through the actions taken by the football associations and other key football organisations in the respective countries. The used research material covers national football associations' (Football Association of Finland, Suomen Palloliitto and Swedish Football Association, Svenska Fotbollförbundet) annual reports, earlier studies within the field as well as other written material such as board meeting minutes and electronic material.

Swedish football culture is considerably stronger than in Finland. In Sweden football is clearly the top sport, whereas in Finland ice hockey attracts a wider audience and media coverage. In both countries football is however the most popular team sport measured by number of players. Based on this thesis' findings, the number of women playing football in Sweden grew swiftly already during the first decades and general attitude towards it was much more receiving while growth in Finland remained slow. At a later stage, especially the actions of women's committees and various projects targeted for women's and girls' football enabled the growth of Finnish player number as well. However, the difference in the number of registered players has grown to be big and divergence still continues. In Sweden, women's football has achieved a better stance in sports culture and has gained also international success. In addition, women's and girls' league system in Sweden has been more active, partially due to a greater number of players but also due to a wider geographical footprint. In Finland, however, general attitude towards women's football has changed to be more positive slower and further, since early stage, the sport has been heavily concentrated in Southern Finland. This study gives new perspectives into the development of women's football in Finland and Sweden and based on its findings, originates new potential research questions for further related studies.

Key words: football, women's sports, sports history, sports organisations, historical sociology

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO.....	1
2 NAISTEN JALKAPALLO OSANA SUOMALAISTA JA RUOTSALAISTA JALKAPALLOLIIKETTÄ	7
2.1 Jalkapallo liikunnan järjestökentässä	7
2.2 Jalkapalloliikkeen muotoutuminen.....	9
2.2.1 Hiekalta nurmelle	14
2.2.2 Suosittu lasten ja nuorten harrastus	15
2.3 Siirtyminen amatööriydestä kohti ammattilaisuutta.....	15
2.4 Naiset pelaavat vastusteluista huolimatta.....	17
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	19
3.1 Vertaileva tutkimus	19
3.2 Aineisto.....	22
3.3 Sisällönanalyysi.....	24
4 NAISTEN JALKAPALLON KEHITYS 1970-LUVULTA NYKYPÄIVÄÄN SUOMESSA JA RUOTSISSA.....	26
4.1 Naisten jalkapallon kehitys Suomessa.....	27
4.1.1 Palloliiton alainen kilpailutoiminta alkaa vaisusti.....	28
4.1.2 Naisvaliokunta pyrkii vauhdittamaan hidasta kehitystä	32
4.1.3 Panostus tyttöjen jalkapallotoimintaan alkaa	34
4.1.4 Tyttöjen harrastajamäärät voimakkaassa kasvussa.....	36
4.1.5 Tyttöjen jalkapallo jatkaa nousukiitoa 2000-luvulla	40
4.1.6 Harrastajamäärien kehitys Suomessa	42

4.2 Naisten jalkapallon kehitys Ruotsissa	45
4.2.1 Naisten jalkapallo sisällytetään kaikkiin liiton tasoihin	46
4.2.2 Nopean kehityksen ansiosta naisten jalkapallo aletaan ottaa vakavasti	50
4.2.3 Tyttöjen jalkapallon vauhdikas nousu ja ensimmäinen maaottelu	51
4.2.4 Ruotsi on Euroopan kärkimaa	52
4.2.5 Naisten jalkapallon räjähdysmäinen kasvu 1980-luvulla	54
4.2.6 Huoli lajin kasvusta ja kansainvälisestä menestyksestä lisääntyy	56
4.2.7 Menestys hiipuu, mutta harrastajamäärät nousevat 1990-luvulla	58
4.2.8 Kehityshankkeet ja MM-hopea vauhdittavat lajin kasvua 2000-luvulla	60
4.2.9 Harrastajamäärien kehitys	65
4.2.10 Damallsvenskan – yksi parhaimmista naisten pääsarjoista	66
5 EROT JA YHTÄLÄISYYDET NAISTEN JALKAPALLON KEHITYKSESSÄ SUOMESSA JA RUOTSISSA.....	70
6 POHDINTA.....	80
LÄHTEET	84

1 JOHDANTO

Naisten jalkapallo on viime vuosikymmenten ajan ollut voimakkaassa kasvussa niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa esimerkiksi harrastajamäärien ja suosion osalta. Lajin varsin lyhyen historian aikana on tultu pisteeseen, jossa yhä useampi naispelaaja voi toteuttaa unelmaansa ammattilaisjalkapalloilijana. Suosion lisääntyessä ja lajin kasvaessa naisten jalkapallosta on muodostunut mielenkiintoinen sosiaalinen ja kulttuurillinen ilmiö, jota on tärkeä tutkia yhteiskuntatieteellisesti.

Yleisesti naisten jalkapallo alkoi Euroopassa ottaa ensiaskeleitaan toisen maailmansodan jälkeen. Sitä ennen muutamissa maissa, kuten Ruotsissa, Ranskassa ja Englannissa oli jo perustettu naisten jalkapallojoukkueita. (Hjelm & Olofsson 2003; Pfister 2004, 131.) Lajin ei silloin katsottu sopivan naisille, joten esimerkiksi Englannissa naisten jalkapallo asetettiin boikottiin ja naisilta kiellettiin kenttien käyttö. Tämä heijastui muiden Euroopan maiden jalkapalloon ja naisilta kiellettiin pelaaminen yhä useammassa maissa. Uusi naisten jalkapallon nousu tapahtui monissa Euroopan maissa 1950–60-luvuilla. (Vehviläinen & Itkonen 2009, 35–38.)

Aivan viimeisten vuosien aikana naisten jalkapallo on ottanut isoja harppauksia eteenpäin. Esimerkiksi Euroopassa useampi miesten suurseura, kuten espanjalainen FC Barcelona ja italialainen Juventus FC, ovat alkaneet panostaa naisten toimintaan. Se on hyvä asia jalkapallon kehityksen kannalta. Osaltaan se tulee tulevaisuudessa kasvattamaan tasoeroja Euroopan maiden välillä, koska edellä mainitun kaltaisia suurseuroja löytyy maista, joissa jalkapallo on ylivoimainen ykköslaji. Lisäksi joissain Euroopan maissa, kuten Hollannissa ja Englannissa, maiden jalkapalloliitot ovat alkaneet investoida suuria rahasummia naisten jalkapallon kehitystyöhön. Hollannin naisten Euroopan mestaruus vuodelta 2017 ilmentäneenä osaltaan kehityksen tuloksia.

Tämä tutkielma perehtyy Suomen ja Ruotsin naisten jalkapallon kehityksessä tapahtuneisiin keskeisiin muutoksiin 1970-luvulta nykypäivään. Vehviläisen ja Itkosen (2009, 35–38) tutkimuksen mukaan naisten nykymuotoinen organisoitu jalkapallo alkoi Ruotsissa 1960-luvun lo-

pussa ja Suomessa 1970-luvun alussa. Tällöin maiden jalkapalloliitot ottivat naiset mukaan toimintaan, kuten samoihin aikoihin monissa muissakin Euroopan maissa. Tarkastelun rajaaminen tästä muutoksesta alkavaksi on perusteltua, koska sitä ennen naisten jalkapallotoiminta oli organisoimatonta ja hankalammin kuvailtavaa. Keskeisenä näkökulmana on maiden lajiliittojen sekä muiden taustaorganisaatioiden vaikutus kehitysprosessissa. Naisten jalkapallon muutosprosessin kuvailun jälkeen tarkastellaan eroja ja yhtäläisyyksiä maiden välillä. Tutkimustehtävä täsmentyy seuraaviksi tutkimuskysymyksiksi:

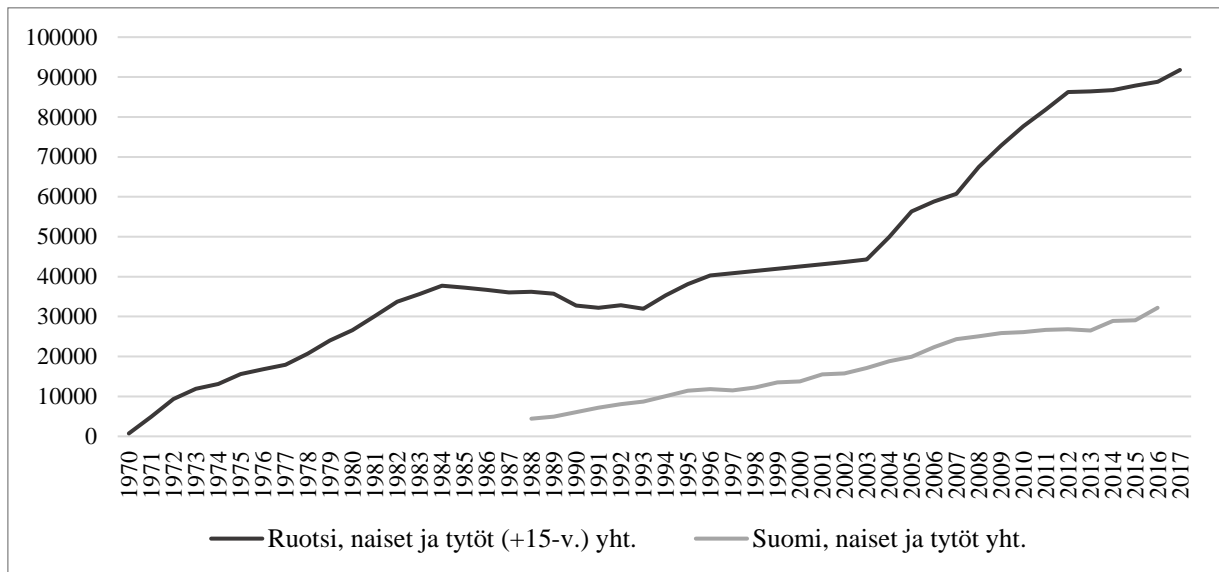
1. Millaisia muutoksia naisten jalkapallossa on tapahtunut 1970-luvulta nykyhetkeen Suomessa ja Ruotsissa?
2. Mitkä ovat keskeisimmät erot ja yhtäläisyydet naisten jalkapallon kehityksessä Suomessa ja Ruotsissa?

Kehitysprosessin tarkastelussa huomio kiinnittyy etenkin maiden lajiliittojen toimintaan ja päätöksiin, jotka ovat osaltaan vaikuttaneet kehitykseen joko vieden sitä eteenpäin tai jarruttaen. On myös kiinnostavaa, missä määrin kansallinen jalkapalloliitto on voinut vaikuttaa harrastajamääriin erilaisilla toimillaan. Tarkastelussa onkin mukana harrastajamäärien kehitys ja tekijät, jotka ovat vaikuttaneet rekisteröityjen pelaajien lisääntymiseen. Harrastajamäärän kasvu ilmentää lajin kehitystä ja suosion kasvua. Oleellinen osa lajin kehitystä on myös naisten kansallisen sarjajärjestelmän muotoutuminen, joten sitä on syytä tarkastella osana tutkimustehtävää. Tutkimuskohteena on naisten jalkapallo, johon liittyy olennaisesti tyttöjen jalkapallo. Tyttöjen jalkapallo on merkittävä osa koko lajin kehitystä, joten se on tärkeä huomioida tässäkin tutkielmassa.

Vertailu Suomen ja Ruotsin välillä on perusteltua ensinnäkin sen vuoksi, että maat ovat kulttuuriselta perustaltaan samankaltaisia. Suomessa on monissa tilanteissa ollut tapana ottaa mallia länsinaapurista. Esimerkiksi peruskoulu-uudistuksissa on päädytty Ruotsin malliin, vaikka valmisteluvaiheessa oltaisiinkin tutustuttu muidenkin maiden koululaitoksiin (Meinander 1999, 384). Tämä perustuu varmasti siihen, että Ruotsi on monilta osin samankaltainen Suomen

kanssa. Suomi ja Ruotsi ovat asetettu vertailun kohteiksi tutkimuksissa aiemminkin. Esimerkiksi Laineen (2011) väitöskirjatutkimuksen kohteena on suomalainen ja ruotsalainen urheilujournalismi iltapäivälehtien tuottamana Ateenan (2004) ja Torinon (2006) olympialaisten aikaan. Tutkimuksen mukaan Ruotsissa urheilujournalismi oli laadukkaampaa ja sisältörikkaampaa kuin Suomessa. Tämä tulos heijastuu osin tässäkin tutkielmassa aineiston ollessa yksinomaan kirjallista aineistoa, kuten liittojen julkaisemia vuosikertomuksia. Ruotsin julkaisujen sisältö on paljon tarinallisempaa ja sen vuoksi antoisampaa tähän tutkielmaan, kun suomalaisien versioissa monesti vain luetellaan tuloksia, eli yllä mainittu tutkimustulos näyttäisi ilmenevän iltapäivälehtien ulkopuolellakin.

Toiseksi maiden asettamista vertailuun puoltaa se, että naisten organisoitu jalkapallotoiminta on alkanut suunnilleen samaan aikaan. Lisäksi molempien maiden naisten jalkapallon historiasta on tehty perustutkimusta, joten tämä vertailuasetelma voi tuoda esiin uudenlaisia näkökulmia. Etukäteen voidaan arvella, että maiden välisiä eroja selittävät ainakin eri suuruusluokkaa olevat harrastajamäärät ja niiden kasvu (kuvio 1), erot maiden urheilukulttuurien välillä sekä erisuuruiset naisten jalkapalloon kohdistuvat budjetit. Jalkapallon Euroopan kattojärjestö The Union of European Football Associations:n (UEFA) vuoden 2017 selvityksen mukaan esimerkiksi vuonna 2015 Suomessa naisten jalkapalloon kohdistettiin liiton kokonaisvuosibudjetista noin 1,6 miljoonaa euroa, kun Ruotsissa vastaava osuus oli noin 5,1 miljoonaa euroa (UEFA 2017). Oleellinen huomio on myös se, että Ruotsi on väkimäärältään merkittävästi Suomea isompi maa. Lisäksi Suomessa koko yhteiskunnan kehitystä ovat hidastaneet vuonna 1918 vallinnut sisällissota, vuosina 1939–40 käyty talvisota ja vuosina 1941–44 käyty jatkosota, kun taas Ruotsi on saanut rakentaa yhteiskuntaa rauhassa sodilta. Sodalla oli naisten jalkapalloa hieman edistäväkin vaikutus, sillä Wegerupin (2005, 44) mukaan esimerkiksi Gusumissa naisia tarvittiin työelämään vetoketjutehtaalle monien miesten osallistuessa kutsuntoihin. Vaikka Ruotsi oli sodan ajan neutraali valtio, oli miehillä silti oltava riittävä valmius. Vetoketjutehtaan naiset perustivat 1940-luvulla tehdastyöläisille ominaisesti oman jalkapallojoukkueen ja harjoittelivat peräti viitenä iltana viikossa.

KUVIO 1. Rekisteröityjen nais- ja tyttöjalkapalloilijoiden määrä vuosina 1970–2017 Suomessa ja Ruotsissa (SvFF vuosikertomukset 1970–2017; SPL vuosikertomukset 1988–2016).

Yllä olevasta kuviosta on hahmotettavissa, miten suuri maiden välinen ero harrastajamäärissä on. Sitä voi tosin pitää ainoastaan suuntaa antavana, sillä Suomen käyrä kuvaa kaikkia rekisteröityjä nais- ja tyttöpelajia, mutta Ruotsista mukana on vain yli 15-vuotiaat rekisteröityneet pelaajat. Näin ollen todellinen ero on suurempi. Suomessa harrastajamäärät nousivat tasaisen hitaasti läpi 1970-luvun, kun Ruotsissa kasvu oli nopeaa. Kuten kuviosta näkyy, ero on kasvanut merkittävästi 2000-luvulla, kun Ruotsin harrastajamäärä on kasvanut nopeaa tahtia Suomen kasvun ollessa tasaisempaa.

Yhteiskunnan sukupuolten välisellä tasa-arvolla on merkittävä vaikutus naisten jalkapallon tai laajemmin koko naisurheilun kehitykseen. Suomessa ja Ruotsissa tasa-arvo on ollut edistyksellisempää moniin muihin maihin verrattuna ja maita voidaan pitää tietynlaisina edelläkävijöinä. Yksi tasa-arvon ilmentäjä on äänioikeus, jonka naiset saivat Suomessa vuonna 1906 ja Ruotsissa vuonna 1921. Suomi ja Ruotsi ovat siis kehittyneet tasa-arvoisuudessa suhteellisen samanaikaisesti, ja myös maiden jalkapalloliitot olivat ensimmäisten joukossa ottamassa naisten toimintaa organisoitavakseen 1970-luvun alussa. Täysin tasa-arvoisesta jalkapallosta ei kuitenkaan vielä voida puhua, kuten ei monen muunkaan urheilulajin osalla. Tasa-arvoasiat ovat tällä hetkellä näkyvästi esillä eri toimijoilla. Esimerkiksi tunnetut urheilubrändit Nike ja Adidas ovat

julkaisseet sosiaalisessa mediassa valtavan levikin saaneita videoita, joilla pyritään nostattamaan naisurheilijoiden asemaa urheilukulttuurissa. Yhtenä esimerkkinä toimii myös Adidaksen tekemä päätös, että kaikki vuoden 2019 naisten jalkapallon MM-kilpailujen voittavan joukkueen Adidaksen sponsoroimat pelaajat tulevat saamaan samansuuruiset bonukset, mitä miehet saavat samasta kilpailusta. Myös jalkapallon maailmanlaajuinen kattojärjestö FIFA (Fédération Internationale de Football Association) on tuonut näkyvästi esiin, kuinka naisten jalkapallon asemaa tulee parantaa, mutta edellä mainittu Adidaksen tempaus vahvistanee painetta myös kattojärjestöihin. Vuonna 2018 FIFA julkaisi ensimmäisen globaalin strategian, jota toteutetaan jäsenliittojen kanssa yhdessä, ja jonka tavoitteena on kasvattaa ymmärrystä naisten jalkapallossa olevasta potentiaalista (ks. FIFA 2018).

Niin Suomessa kuin Ruotsissakin huippu-urheilu nähdään osana liikunnan kansanliikettä. Huippu-urheilun asema osana kansanliikettä on kuitenkin Ruotsissa rauhallisempi kuin Suomessa, missä esiintyy ajoittain ristiriitoja asian suhteen. Valtion urheiluun kohdistama tulosohjaus vaikuttaa vahvemmin Suomessa, sillä ministeriö ulottaa tulosohjauksen alemmalle tasolle kuin Ruotsissa ulotetaan. Ruotsissa huippu-urheilujärjestelmän tukeminen perustuu paljolti paikallisen ja alueellisen toiminnan tukemiseen ja kehittämiseen, mutta myös valtakunnallinen taso on alkanut ammattimaistua. Suomessa huippu-urheilun kenttä on hajanainen monien valtakunnallisten järjestöjen vuoksi, eivätkä järjestöt tee välttämättä riittävästi yhteistyötä keskenään. Ruotsissa liikunnan ja urheilun taloudelliset resurssit ovat kaikista Pohjoismaista parhaimmat, kun taas Suomessa resurssit ovat valtakunnallisella tasolla vaatimattomat. Lisäksi sponsorimarkkinoiden suuruudessa on mittavat erot Suomen ja Ruotsin välillä. (Lämsä 2004.)

Historian saatossa Suomessa on keskusteltu siitä, soveltuvatko suomalaiset paremmin yksilöurheilijoiksi joukkueurheilijoiden sijaan. Näkemystä on perusteltu suomalaisten luonteenominaisuuksilla sekä suomalaisesta elämäntavasta saaduilla havainnoilla. Ruotsalaisten elämäntapa on pidetty yhteisöllisempänä suomalaisten elämäntapaan verrattuna, ja tämän on katsottu heijastuvan myös jalkapalloon. (Lautela 2007, 261–262.) Nämä edellä mainitut näkemykset painottuvat aikaan, jolloin esimerkiksi perinteiset yksilölajit olivat suuremmassa suosiossa kuin nyt, mutta voivat olla havaittavissa vielä nykypäivänäkin maita vertailtaessa. Molemmissa maissa joukkuelajit ovat nykyään suosittuja ja niissä on menestytty kansainvälisissä kilpailuissa. On kuitenkin mielenkiintoista pureutua tarkemmin siihen, missä kohtaa maiden väliset

erot alkavat näkyä selkeämmin ja heijastua naisten jalkapallon tasoon. Vertaileva tutkimusasetelma tarjoaa hyvän lähtökohdan sille, että voidaan kasvattaa ymmärrystä sekä kummankin maan naisten jalkapallon kehityksestä että laajemmin koko lajin aseman muutoksesta etenkin Euroopan mittakaavassa. Kiinnostavaa on, mitkä tekijät ja millaiset muutokset näyttäytyvät merkityksellisinä jalkapallon kehityksessä.

Tämän tutkielman motiivi vertailevaan tutkimusasetelmaan lähti jonkinasteisesta kateudesta ja toisaalta myös ihannoinnista, sillä on helposti tunnistettavissa, että naisten jalkapallon kehitys on ollut Ruotsissa vauhdikkaampaa ja menestyksekkäämpää kuin Suomessa. Esimerkiksi Ruotsin naisten pääsarja Damallsvenskan kuuluu Euroopan kovatasoisimpien naisten sarjojen joukkoon. Lisäksi Ruotsin naisten maajoukkue on muun muassa saavuttanut EM-kilpailuissa yhden kultamitalin, kaksi kertaa hopeaa ja kerran pronssia. MM-kilpailuissa Ruotsi on voittanut yhden hopean ja kaksi pronssia. Suomen naisten maajoukkue ei ole vielä selviytynyt kertaakaan karsinnoista MM-kilpailuihin, mutta EM-kilpailuissa se on ollut mukana kolmesti. Tutkielman avulla voidaan havaita kummankin maan erityispiirteitä naisten jalkapallon kehityksessä.

Urheiluun ja liikuntakulttuurin vaikuttavat monet yhteiskunnan osa-alueet ja yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset. Tutkielman tarkastelun ulkopuolelle on jätetty esimerkiksi poliittiset muutokset eikä taloudellisiinkaan muutoksiin syvennytä kovin tarkasti. Etenkin näistä jälkimmäiseen syventyminen on yksi keskeisimpiä tekijöitä nykyajan urheilussa, mutta urheilun taloudellistumisen ollessa verrattain nuori ilmiö, ei tämän tutkielman kaltainen viidelle vuosikymmenelle ulottuva analyysi olisi mahdollista toteuttaa tässä kontekstissa.

Seuraavassa luvussa tarkastellaan aluksi naisten jalkapallon asemaa osana maiden jalkapalloliikettä. Kolmas luku avaa tutkimuksen toteutustapaa, aineistoa ja analyysiä. Neljännessä luvussa syvennytään naisten jalkapallon kehitykseen ja keskeisiin muutoksiin Suomessa ja Ruotsissa, eli vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Vastausta toiseen tutkimuskysymykseen maiden välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä jäljitetään puolestaan luvussa viisi. Viimeinen luku toimii tutkielman yhteenvetona ja siinä pohditaan esiin nousseita tuloksia.

2 NAISTEN JALKAPALLO OSANA SUOMALAISTA JA RUOTSALAISTA JALKAPALLOLIIKETTÄ

Jalkapallo on perinteisesti ollut hyvin maskuliininen laji, jonka ei ole katsottu olevan suotuisaa naisille. Aluksi syynä olivat terveydelliset seikat, kun jalkapallon ajateltiin fyysisesti vahingoittavan naisten kehoa. Myöhemmässä vaiheessa vastustus on liittynyt enemmänkin siihen, ettei olla haluttu naisten ”tunkeutuvan” miesten lajiin ja heidän pelaamistaan ei ole arvostettu. Ajan kuluessa naiset kuitenkin alkoivat perustaa omia joukkueitaan ja nykypäivänä pelaavat jalkapalloa siinä missä miehetkin. Naisten jalkapallon arvostuksen eteen tehdään jatkuvasti töitä, jotta siihen kohdistuva negatiivinen suhtautuminen tai vähättely saataisiin poistettua kokonaan. Tässä luvussa tarkastellaan yleisesti jalkapallon kehitystä osana suomalaista ja ruotsalaista urheilukulttuuria sekä naisten mukaantuloa.

2.1 Jalkapallo liikunnan järjestökentässä

Suomalaisessa urheilujärjestelmässä merkittävimpiä huippu-urheilun instituutioita ovat olleet Olympiakomitea, Paralympiakomitea, Suomen Liikunta ja Urheilu (SLU) sekä lajiliitot. Vuonna 2012 perustettiin Valo ry, johon SLU liittyi. Lajiliitot, kuten jalkapallossa Suomen Palloliitto (SPL), vastaavat kansallisesti ja kansainvälisesti oman lajinsa menestyksestä ja huippu-urheilun toteutuksesta. (Lämsä 2004, 39.) Vuodesta 2017 alkaen Valo ry on sulautunut osaksi Olympiakomiteaa, joka tällä hetkellä on lajiliittojen ja Paralympiakomitean kanssa keskeisimpiä huippu-urheilun instituutioita. Olympiakomitea vastaa kansainvälisen olympiakomitean jäsenyyden velvoitteista sekä huippu-urheilun edunvalvonnasta, julkisuuskuvasta ja kehittämisestä. (Suomen Olympiakomitea 2017.)

Ruotsin Olympiakomitean eli Sveriges Olympiska Kommitte:n (SOK) ensisijainen tehtävä on valmistella osallistumista olympialaisiin (SOK 2018). Vuonna 1903 perustettiin Sveriges Riksidrottsförbund (RF), joka on aatteellinen yhdistys ja oli aluksi yksinomaan miesten urheilulle. Se toimii yhdistävänä sateenvarjo-organisaationa kaikelle organisoidulle urheilutoiminnalle ja huolehtii urheilun yhteisistä asioista. Ruotsin jalkapalloliitto eli Svenska Fotbollförbundet

(SvFF), puolestaan perustettiin vuonna 1904 ja se on yksi 71:stä erikoisliitosta, jotka muodostavat RF:n jäsenliittokokonaisuuden. Ruotsin jalkapalloliitto jakautuu 24 alueelliseen liittoon, jolloin kullakin alueella toimiva seura kuuluu sekä alueelliseen että valtakunnalliseen liittoon. Ruotsin noin 22 000 urheiluseuraa kuuluvat lajista riippumatta kaikki RF:n alle. Tätä mallia kutsutaan usein ruotsalaiseksi malliksi, vaikkakin samankaltaisia organisaatioita on myös muissa Skandinavian maissa. Kansanliikkeen piirteet ja demokraattinen rakenne ovat ominaisia tälle mallille. Kansallisten erikoisliittojen, kuten Ruotsin jalkapalloliiton, päätehtävä on olla päätöksentekijä. Heillä on myös kilpailutoimintaa koskevien sääntöjen ja kilpailujärjestelmien päätöksenteko-oikeudet. Näin ollen alueellisten liittojen ensisijainen tehtävä on järjestää kilpailu- ja koulutustoimintaa omalla alueellaan. (Hjelm & Olofsson 2003, 183; RF 2018.) Tärkein urheilutoiminta tapahtuu jäsenyhdistysten ohjauksessa paikallisella tasolla eli seuroissa. Olofssonin (1989, 16) mukaan toimintaa toteutetaan melko riippumattomana siitä, mitä keskushallinnossa tapahtuu, mutta kuitenkin keskitetysti määritellyn sääntöjärjestelmän puitteissa. SvFF:n alueelliset liitot ovat vastaavia Suomen Palloliiton piireille, joita on tällä hetkellä kymmenen sekä Ahvenanmaan liitto, mutta meneillään olevan organisaatiouudistuksen myötä liitto jaetaan maantieteellisesti neljään toiminta-alueeseen piirien sijaan.

Suomalaisen urheilujärjestelmän perustan muodostivat 1990-luvulle saakka paikalliset urheiluseurat, ja tämä urheiluliikemalli oli samankaltainen muiden Pohjoismaiden kanssa. Seurat linkittyivät valtakunnallisen tason toimintaan piirien kautta. Lajiliitot edustivat yksittäisiä urheilulajeja, kun keskusjärjestöt edustivat koko urheiluliikettä suhteessa muuhun yhteiskuntaan. Keskusjärjestöt jakoivat liikuntajärjestöille osoitetut avustukset oman organisaation sisällä. (Lämsä, Mäkinen, Nieminen & Paavolainen 2016.) Suomalaisen urheilun rakenne oli 1990-luvulle saakka siis keskitetty, mutta sen jälkeen järjestelmää on muutettu kohti keskuksetonta ja avointa järjestelmää (Lämsä 2004, 74). Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton (SVUL) aseman heikennyttyä 1990-luvun alkupuolella urheilunkin valta-asema heikentyi. Järjestötoimintaan tuli vahvasti mukaan koko kansan liikkuminen ja kansalaisten liikunnan edistäminen. Valtion Veikkauksen tuotoista kanavoiduista varoista siirryttiin liikuntajärjestöjen managerialistiseen tulosohjaukseen. (Mäkinen ym. 2016, 8.) Esimerkiksi Palloliitossa uudenlainen tulosohjaus näyttäytyi siten, että suuremman valtiontuen saadakseen Palloliiton piti kasvattaa harrastajamääriä. Tällöin kasvumahdollisuus nähtiin etenkin tyttö- ja naisjalkapalloilijoiden määrässä.

Koski ja Heikkala (1998) ovat analysoineet lajiliittojen toimintakulttuurissa tapahtuneita muutoksia Suomessa 1960-luvun lopulta alkaen. Toiminta oli 1970-luvulla epäammattimaista, kun systemaattisuus puuttui ja tavoitteena oli vain kilpailujen aikaansaaminen. Ammattimaistuminen alkoi viritä 1980-luvulla, jolloin toiminnasta tuli järjestelmällisempää ja henkilökunnan lisääntyessä työnjako alkoi selkiytyä. Resursseja oli enemmän ja tehtiin varainhankintaa. Lajiliitoissa alkoi muodostua eri toimintoja, joista osa keskittyi kilpaurheiluun ja osa esimerkiksi harrastetason toimintaan. Liikuntajärjestöjen resurssit heikkenivät kuitenkin 1990-luvulle tultaessa laman seurauksena. Tällä oli vaikutuksensa lajiliittojen toimintaan, josta alkoi muutoksen myötä löytyä jo aiemmin mainittuja managerialismin piirteitä, eli liike-elämän toimintatavat alkoivat tulla osaksi liittojen työskentelyä. Alettiin tehdä esimerkiksi strategista suunnittelua ja tuotteistamista. Liikuntajärjestöissä pyrittiin myös siirtymään hierarkiasta kohti verkostomaisempaa työskentelytapaa. Palloliitto oli yksi tutkimuksen lajiliitoista, joten sen kehityskaari mukailee edellä mainittua. Hjelmin ja Olofssonin (2003, 188) mukaan myös Ruotsissa jalkapallon perustana oli 1900-luvun aikana ollut tuhannet eri puolilla maata sijaitsevat seurat. Yhdistysten hallitukset huolehtivat toiminnasta ja jos taloudelliset resurssit olivat riittävät, toimintaa hoiti palkattu henkilöstö. Myös Ruotsi kohtasi vakavan taloudellisen kriisin 1990-luvun alussa. Kriisin seurauksena valtion urheilulle suunnattu antelias tuki kyseenalaistettiin. Näin ollen urheilun saama tuki ja kunnille suunnatun avustuksen määrä vähenivät merkittävästi. Kun valtion urheiluun kohdistunut sääntely väheni, seurat saivat itsenäisemmin päättää ansionkeräyksestään. Samaan aikaan vahvasti kasvavat pelimarkkinat alkoivat näkyä yhä enemmän myös urheilussa, ja esimerkiksi Bingoloton kautta tuli yli kaksi kolmasosaa Ruotsin urheilun budjetista vuonna 1996. (Peterson 2004, 30.)

2.2 Jalkapalloliikkeen muotoutuminen

Suomalainen jalkapalloliike käynnistyi noin 110 vuotta sitten, kun Palloliitto perustettiin vuonna 1907. Jalkapallo rantautui nykymuotoisena Suomeen merimiesten mukana jo 1800-luvun lopussa, mutta organisoituneempi toiminta alkoi liiton perustamisen jälkeen. Silloin aloitettiin kilpailutoiminta miesten osalta. Etenkin maaseutujen seurat katsoivat, että säännöllinen sarjatoiminta edesauttaisi lajin leviämistä ja ne olivat siten innokkaasti mukana kilpailujärjestelmän käynnistämässä. Jalkapallo otettiin lyseoiden ohjelmaan, jolla oli merkittävä vaikutus lajin kehityksessä alkuaikoina. Kouluista löytyi jo olemassa olevat yhteisöt, joten joukkueiden

muodostaminen helpottui. Organisoitumisvaiheen jälkeen lisääntyivät kansainväliset kohtaamiset, joilla oli myös tärkeä osansa toiminnan viriämisessä. (Kanerva 2007.) Ensimmäinen viralliseksi laskettu miesten maaottelu pelattiin Eläintarhan kentällä Ruotsin varamaajoukkuetta vastaan, kun edustusjoukkue ei pystynytkään matkustamaan Suomeen. Vuonna 1911 pelattu ottelu päättyi Ruotsin 5–2 voittoon. Alkuaikoina maaotteluja pelattiin enimmäkseen Venäjällä sekä Ruotsin, Tanskan ja Norjan kanssa pyrittiin useana vuonna pelaamaan otteluita, mutta monesti ne eivät toteutuneet. Syinä otteluiden peruuntumisille olivat maiden väliset erimielisyydet tai taloudelliset esteet. Suomi oli kuitenkin joinain vuosina mukana Pohjoismaiden välisissä mestaruusturnauksissa. Palloliitto oli 1910-luvulla jatkuvasti rahapulassa, jonka sanottiin johtuvan siitä, ettei jalkapallolle löytynyt kiinnostusta Suomessa. Erik von Frenckell oli liiton puheenjohtajana peräti 34 vuotta (1918–1952) ja hänen aikanaan toiminta alkoi vakiintua entisestään. Lisäksi kansainvälisesti aktiivinen Frenckell sai FIFA:n kongressin Helsinkiin vuonna 1927. Samaisessa kokouksessa hallituksen jäsenten lukumäärää nostettiin ja Frenckell oli yksi uusista jäsenistä. Hänestä tuli viisivuotisen hallitusjäsenyytensä aikana FIFA:n varapuheenjohtaja. (Kanerva 2007, 38–45.)

Anderssonin (2002, 61) mukaan kesti aikansa ennen kuin tämä englannista saapunut kulttuuri-tuote sai vankan jalansijan Ruotsissa. Maan ensimmäinen urheilulehti 'Tidning för Idrott' kirjoitti vuonna 1883 ensimmäistä kertaa jalkapallosta huomauttaen, kuinka kaikki voivat olla samaa mieltä siitä, että jalkapallo oli hyvin miehinen laji ja pelillä oli myös varjopuolensa, joka liittyi väkivaltaisuuteen ja sen aiheuttamiin onnettomuuksiin. Pelin kuvattiin vaativan voimaa, rohkeutta ja kestävyyttä, joten se ei ollut mitään leikkiä. Ruotsissa ensimmäinen miesten jalkapallojoukkue perustettiin 1800-luvun lopussa ja vuonna 1896 ratkottiin ensimmäinen Ruotsin mestari. Kansallinen miesten pääsarja, Allsvenskan, käynnistyi kuitenkin vasta vuonna 1924. (Hjelm & Olofsson 2003, 183.) Mentäessä kohti 1800-luvun loppua oli Ruotsissa otettu erilaisia pallopelejä pedagogiseen maailmaan. Naisten kohdalla pohdittiin aluksi, minkälaiset pallopelit olisivat tytöille sopivia ja naispuoliset liikunnanopettajat keksivät tytöille erilaisia sovellutuksia. Osa niistä oli jalkapallon kaltaisia, mutta pääosin jalkapalloa pidettiin ehdottoman sopimattomana lajina tytöille. Tytöille ehdotettiin 1920-luvulla koululiikunnassa käsipalloa jalkapallon korvaajaksi. (Andersson 2002, 76–80.)

Kansallisen kilpailutoiminnan osalta Suomessa oltiin vuonna 1927 siinä tilanteessa, että Palloliiton alaiseen Suomen mestaruussarjaan ilmoittautui 21 seuraa. Ennätysvuosina ilmoittautuneita oli ollut 25 seuraa. Yleistä kiinnostuneisuutta jalkapalloon kuvaa se, että Helsingissä pelattu loppuottelu keräsi noin tuhat katsojaa. Alueellisesti aktiivisimpia alueita olivat Helsinki, Turku, Tampere, Viipuri ja Vaasa. Kilpailutoimintaa järjesti Palloliiton lisäksi tähän aikaan kansalaissodan vuoksi kahtia jakautuneen urheilun toinen toimija, Työväen Urheiluliitto (TUL). Esimerkiksi vuonna 1927 TUL:n mestaruussarjassa oli 15 joukkuetta. Alkuvuosina SPL ja TUL suhtautuivat toisiinsa vihamielisesti, mutta vähitellen tunnelma alkoi muuttua myönteisemmäksi. TUL:n järjestämä jalkapallotoiminta alkoi kuitenkin hiipua 1920- ja 30-lukujen vaihteessa, jonka jälkeen pelaajia alkoi virrata Palloliiton alaisiin seuroihin. Kuitenkin kesti vuoteen 1948 saakka ennen kuin hyväksyttiin ehdotus SPL:n ja TUL:n yhteisestä jalkapallosarjasta. (Kanerva 2007, 48–51.) Voisi siis olettaa, että vasta yhteisen sarjan jälkeen sarjatoimintaa päästiin kehittämään kunnolla, kun panoksia ei kulunut liittojen väliseen kilpailuun ja riitelyyn. Ruotsissa ei ollut vastaavaa jalkapalloliikkeen kahtiajakautuneisuutta hidastamassa lajin kehitystä.

Itkosen ja Nevalan (2006) mukaan Suomen kansallinen jalkapallojärjestelmä oli rakentunut 1960-luvulle saavuttaessa. Sotien jälkeen yhteiskunnan jälleenrakentamisen aikana syntyivät suuret ikäluokat, mikä näkyi jalkapallossa harrastajamäärien kasvuna. Palloliiton oli tehostettava toimintaansa, mitä helpotti se, että toimintakäytännöt olivat alkaneet vakiintua ja organisaattorinen työnjako oli selkeämpi. Jalkapallo on hyvin globaali laji, ja Suomessakin alettiin varsin aikaisin luoda kansainvälistä toimintaa miesten menestyksen lisäämiseksi. Kanervan (2007, 11) mukaan ulkomaisilta valmentajilta on haettu oppia läpi maan jalkapallohistorian. Esimerkiksi miesten A-maajoukkueelle palkattiin ulkomainen valmentaja vuonna 1936 Berliinin olympialaisten alla.

Jalkapallo kansainvälistyi Suomessa myös pelaajien siirtyessä ulkomaille ammattilaisiksi sekä maaotteluiden lisääntyessä. Varhaisen kansainvälistymisen aikaan jalkapallotoiminta alkoi organisoitua naistenkin puolella ja kilpailullistuminen käynnistyi 1970-luvulla. Yleisön kiinnostusta jalkapalloon kohtaan kuvastaa HJK:n yleisömäärät 1960-luvulla. HJK on kautta aikain ollut menestyksekkäs seura niin tuloksellisesti kuin seuratoiminnankin osalta. Esimerkiksi vuoden

1965 ottelussa HJK–Haka oli maksaneita katsojia peräti 17 293 (Wallén 2007, 61). Sarjan katsojakeskiarvo oli samana vuonna 2 615 katsojaa ottelua kohti (Suomen Palloliitto 1966). Seuraavina vuosikymmeninä televisio alkoi vähentää paikan päälle saapuvia katsojia, kun ihmiset saattoivatkin jäädä kotiin katsomaan ottelutapahtumia.

Ruotsalaisten miesten keskuudessa jalkapallosta muodostui suosituin kansallislaji vuosien 1930–1960 välisenä aikana. Tärkeä tekijä, joka vaikutti lajin suosion kasvuun, oli miesten maajoukkueen menestys 1940- ja 1950-luvuilla. Ruotsi esimerkiksi ylsi vuoden 1958 MM-kotikilpailuissa hopealle. Vuonna 1959 jalkapalloseuroja oli jo 2 849. Samana vuonna myös saavutettiin miesten pääsarjan yleisöennätys, kun otteluiden katsojakeskiarvo oli noin 13 000. Erityisesti kotikisoissa saavutettu menestys kasvattikin jalkapallon asemaa ennestään ja lajin suosio näkyi myös katsomoissa. Yleisökeskiarvo kuitenkin laski voimakkaasti 1960- ja 1970-luvulla niin pääsarjassa kuin alemmillakin sarjatasoilla. Tämän arvioidaan johtuneen siitä, että pelin laatu oli katsojien mielestä heikentynyt. Pelityyli oli liian sidottua pelijärjestelmään sekä liian puolustavaa ja katsojien silmissä tylsää. Lisäksi uudet vapaa-ajanviettotavat alkoivat kasvattaa suosiotaan ja monet halusivat itse liikkua vapaa-ajallaan sen sijaan, että katsoivat muiden urheilemista. Myös televisioiden yleistyttyä jalkapallo-otteluita alettiin näyttää enemmän, joka sai osan ihmisistä jäämään kotiin, kuten kävi Suomessakin. Mutta vaikka katsojien määrä väheni 1970-luvulla, jalkapallon rekisteröityjen harrastajien määrä kasvoi. Heitä oli 1980-luvun alussa noin 170 000. Kaksi merkittävintä selittäjää harrastajamäärän kasvuun olivat panostukset nuorisotoimintaan sekä naisten jalkapallon nopea laajentuminen. Nimittäin vuosien 1970–80 aikana rekisteröityjen naispelaajien määrä kasvoi 728 pelaajasta 26 000 pelaajaan. (Hjelm & Olofsson 2003, 183–184.)

Petersonin (2004, 19–20) mukaan vuonna 1969 Ruotsin valtion toteuttamassa urheilututkimuksessa muotoiltiin iskulause ”urheilu kaikille”, joka tiivisti silloisen koko kansan liikuntaan suunnatun hankkeen. Valtio tuki liikuntaa ja urheilua, koska sen koettiin kasvattavan nuoria ja siten kohentavan koko yhteiskuntaa. Rahoitus kohdistettiin kansalliselle urheiluliitolle RF:lle, jotta se voisi ensisijaisesti edistää kaikenikäisten vapaa-ajan liikuntaa. RF:n ja valtion yleiset tavoitteet ovat olleet samoja, eivätkä ne ole muuttuneet suuressa määrin vuodesta 1970 eteen-

päin. Edelleenkin tärkeimmät tavoitteet ovat edistää koulutustoimintaa ja yhteiskunnallista toimintaa, kansanterveyttä vapaa-ajan liikunnan kautta sekä kehittää huippu-urheilua. Tavoitteiden painopisteet ovat kuitenkin vaihdelleet eri aikoina.

Itkosen ja Nevalan (2006) mukaan myös Suomessa miesten jalkapallossa tapahtui 1970-luvulta 1990-luvun alkuun voimakasta määrällistä kasvua ja nopeaa kansainvälistymistä. Ennen tätä kasvukautta Suomen Palloliitto ei ollut yksinomaan jalkapallon kattojärjestö, nimittäin siihen kuului jalkapallon lisäksi toinen virallinen kilpailulaji aina vuoteen 1972 saakka, eli jääpallo. Sen jälkeen jääpallo irtaantui omaksi erityisliitoksi, mutta Palloliiton nimeä ei ole muutettu jalkapalloliitoksi. Jääpallo oli suosittu laji, mistä osoituksena vuonna 1957 pelatun Lappeenrannan ja Oulun välisen ottelun yleisömäärä 6 444 katsojaa, joka oli kansallisten palloilusarjojen sen hetkinen yleisöennätys. Jääpallon aseman haastoi 1960-luvulla suosiotaan kasvattanut jääkiekko, joka ohitti suosiossa jääpallon 1970-luvulle tultaessa. (Tikander 2007, 52–53.) Näin ollen jalkapallo on Suomessa kilpaillut suosiota etenkin jääkiekon, jääpallon ja pesäpallonkin kanssa, kun osa katsojista ja harrastajista on suuntautunut niihin.

Kansainvälisen menestyksen saavuttamiseksi Suomen Palloliitossa pohdittiin 1980-luvun alkupuolella erilaisia vaihtoehtoja, joista yksi oli miesten maajoukkueen irrottaminen omaksi yksiköksi. Tälle idealle ei kuitenkaan löytynyt ulkopuolista rahoitusta eikä yhteiskunnan yleistä hyväksyntää. Liitossa oli muitakin yrityksiä 1980-luvulla miesjoukkueiden kansainvälisen menestyksen saavuttamiseksi. Monet niistä kariutuivat siihen, ettei yhteistyökumppaneita löytynyt. Lähestyttäessä 1980-luvun loppupuolta alettiin liitossa suunnata panoksia kansallisen toiminnan suuntaan. Haluttiin kehittää harrastus- ja kilpailutoimintaa, lajin suosiota ja tasoa sekä liiton asemaa suomalaisessa urheilussa. Kuitenkin vielä 1990-luvun taitteessa suunta ehdittiin kääntää uudestaan maajoukkue-toimintaan, ja koettiin jälleen tärkeimmäksi panostaa huippujalkapalloon. (Kanerva 2007, 11–13.) Vaikuttaa siis siltä, että pitkäjänteisiä strategioita ja suunta- viivoja ei saatu liitossa aikaiseksi vielä 1980-luvulla.

Jalkapallossa on 1990-luvulta lähtien eletty globalisoitumisen kautta. Kansainvälistyminen on ollut tiiviimpää pelaajasiirtojen, mediatuotteiden ja fanikulttuurien osalta. Samanaikaisesti myös nuorten, naisten ja tyttöjen kansainväliset pelit ovat lisääntyneet runsaasti. Kansallisilla

kentillä merkittävä muutos oli miesten huippujalkapallon erottaminen omaksi liigakseen vuonna 1990, kun Veikkausliiga käynnistyi. (Itkonen & Nevala 2006.)

2.2.1 Hiekalta nurmelle

Lajin suosion kasvaessa tarvitaan lisää harjoittelupaikkoja ja olosuhteiden on kehityttävä yleisen kehityksen mukana. Suomessa on läpi jalkapallohistorian pelattu paljon hiekkakentillä. Vasta viime vuosikymmenten aikana tekonurmesta valmistetut jalkapallonurmet ovat alkaneet korvata hiekkakenttiä ja osittain myös luonnonurmia. Helsinkiin valmistui urheilukenttä vuonna 1909, kun Eläintarhan kenttä otettiin käyttöön. Töölön Pallokenttä oli maan ensimmäinen ruohokenttä, jonka tarvetta perusteltiin pääkaupungille sillä, että kansainvälisen kilpailun aikaansaamiseksi sellainen olisi välttämätön. Pääkaupunki ei kuitenkaan suostunut rahoittamaan toista kenttää, joten liiton tuleva puheenjohtaja Erik von Frenckell otti vastuun uuden kentän rakentamisesta ja kenttä valmistui vuonna 1915. (Kanerva 2007, 32–34.)

Ruotsissa vuodenajan vaihtelut ja kylmä ilmasto aiheuttavat samanlaisia haasteita lajille kuin Suomessakin. Molemmissa maissa jalkapallokausi on alkuaikoina ollut lyhyt sääolosuhteiden vuoksi ennen kuin alettiin kehittämään olosuhteita ja harjoittelemaan myös talvella. Ympäri-voitoksen toiminnan varmistamiseksi on alettu rakentaa sisähalleja sekä 2000-luvulla myös lämmitettäviä tekonurmialustoja. Ylipäätään tekonurmialustat ovat varsin uusi muutos, ja varmasti yhä joillain pienemmillä paikkakunnilla juniorijoukkueet joutuvat harjoittelemaan hiekkakentillä. Luonnonurmikenttien määrä on ainakin Suomessa vähentynyt, sillä niiden ylläpitokustannukset ovat pitkällä aikavälillä kalliimmat ja käyttöaste vähäisempi kuin tekonurmilla. Esimerkiksi vuonna 2018 Suomessa oli jo 360 tekonurmikenttää (Ilta-Sanomat 2018). Kuitenkin suurin osa virallisista kansainvälisistä otteluista pelataan luonnonurmella, joten olisi tärkeää, että kansainvälisiä otteluita pelaavat saisivat tarpeeksi tuntumaa siihenkin.

2.2.2 Suosittu lasten ja nuorten harrastus

Jos tarkastellaan maiden lasten ja nuorten harrastuneisuutta, oltiin vuonna 2010 Suomessa siinä tilanteessa, että noin 41–60 prosenttia 7–19-vuotiaista nuorista liikkui urheiluseuroissa vähintään kerran viikossa. Tytöt osallistuivat seuratoimintaan poikia vähemmän. Seuroissa liikkuminen väheni iän myötä, kun 15–19-vuotiaista oli mukana enää kolmannes vuonna 2010. (LIKES 2016, 24.) Jalkapallo on pitkään ollut lasten ja nuorten suosituin laji harrastajamäärissä mitattuna. Muita suosittuja lajeja ovat pyöräily, uinti ja juoksulenkkeily. Suosituimpia urheiluseurassa harrastettuja lajeja ovat jalkapallon lisäksi voimistelulajit, jääkiekko ja salibandy. Urheiluseuraliikunta on lisääntynyt 2000-luvulla 1990-lukuun verrattuna, mutta trendinä on ollut pitkään nuorten seuratoimintaan osallistumisen väheneminen murrosiässä. Samalla omatoiminen urheiluseurojen ulkopuolella tapahtuva liikunta on lisääntynyt suosiotaan. Kuitenkin erityisesti tyttöjen urheiluseuraliikunta on lisääntynyt 1990-luvun puoliväistä alkaen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011.)

Ruotsissa suosituin urheilulaji lasten ja nuorten keskuudessa on ylivoimaisesti jalkapallo. Jos esimerkiksi tarkastelee eri lajien urheiluseurojen määrää, oli jalkapallossa vuonna 2016 yhteensä 3 242 seuraa, kun toiseksi eniten oli hiihtoseuroja, joita oli yhteensä 1 304. Muita suosittuja lajeja Ruotsissa ovat ratsastus, salibandy, tennis, uinti, jääkiekko ja voimistelu. Seuratoimintaan osallistuvien 7–21-vuotiaiden lasten ja nuorten määrä on ollut laskussa 2000-luvulla. (RF 2016.) Suomessa ja Ruotsissa on siis ollut yleisenä trendinä se, että urheiluseuratoimintaan osallistuminen on ollut lasten ja nuorten osalta laskussa. Nuoret saattavat kaivata enemmän omaehtoista liikuntaa, eikä ohjattua seuratoimintaa.

2.3 Siirtyminen amatööriydestä kohti ammattilaisuutta

Ruotsissa priorisoitiin amatööriyden ihanne 1900-luvun alkupuolella, mikä johti muun muassa siihen, että englantilaisia ammattilaisjoukkueita kiellettiin pelaamasta ruotsalaisia joukkueita vastaan. Myöhemmässä vaiheessa Ruotsin liitto kuitenkin ymmärsi, että ottelut taitavia ammattilaisia vastaan hyödytti kotimaan jalkapallon kehitystä eikä uhannut amatööriyttä. Alkuaikoina

ruotsalaisessa jalkapallossa ei ollut mahdollisuutta ammattilaisuudelle, koska sitä eivät halunneet urheilua johtaneet eikä yhteiskunta. (Andersson 2002, 622, 630). Suomessa Palloliitossa tehtiin 1920-luvulla päätös amatööriydessä pitäytymisestä. Amatööriyden ihanne vallitsi pitkään monissa muissakin Euroopan maissa. Lopulta muutos ammattilaisuuteen tapahtui 1970-luvulla. (Itkonen & Nevala 2006.) Ruotsalaisessa jalkapalloliikkeessä vallitsi amatööriyden ihanne vuoteen 1967 saakka, jolloin amatöörisäännöt poistettiin RF:n toimesta. Tämän seurauksena kaupallistumisen ja ammattilaisuuden prosessit alkoivat syventyä (Peterson 2004, 20). Samalla henkilöstön palkkaaminen yhdistyksiin alkoi olla yleisempää. Suomessa henkilöstön palkkaaminen yleistyi vasta 1980-luvulla. Lisäksi Ruotsissa seurat, joilla oli miesten joukkue ylimmissä divisioonissa, alkoivat maksaa pelaajille korvausta käteisellä. Kuitenkin ennen amatöörisääntöjen poistamista taitavimmat pelaajat siirtyivät ulkomaisiin ammattilaisseuroihin. Ensimmäinen ulkomaille lähtenyt ammattilainen oli Gunnar Nordahl, joka lähti vuonna 1949 Italiaan. (Andersson 2002, 592.)

Ruotsissa 2000-luvun alkupuolella suurin osa seuroista oli täysin riippuvaisia vapaaehtoistyöntekijöistä sekä valtaosa pelaajista, etenkin naisista, ei voinut elättää itseään pelkästään jalkapallossa (Hjelm & Olofsson 2003, 188–189). Ammattimaistumisen piirteitä alkoi näkyä ruotsalaisessa jalkapallossa aikaisemmin kuin suomalaisessa. Miesten pääsarjassa pelanneet ovat olleet Suomessa amatöörejä 1980-luvulle saakka, jonka jälkeen pelaajille maksettavat palkkiot alkoivat yleistyä. Suurin osa pelaajista oli kuitenkin täyspäiväisesti tai puolipäiväisesti töissä. Palloliitto maksoi 1980-luvulla miesten maajoukkueen tapahtumiin osallistumisesta osalle pelaajista ansiotulomenetyksestä aiheutuneita korvauksia. Niille pelaajille, joilla oli siviilityö, alettiin 1990-luvulta alkaen maksaa korvausta menetetyistä työajasta. Kansallisella tasolla osa seuroista suunnitteli täysammattilaisuutta pääsarjatason joukkueessaan, mutta 1990-luvun alun lama heijastui myös urheiluun ja pilasi nämä suunnitelmat. (Kanerva 2007, 14–15.)

Esimerkiksi vuoden 1991 jalkapallokirjan mukaan Suomessa oli kaudella 1990 miesten pääsarjassa vain kymmenen ammattilaispelaajaa, joista suurin osa oli ulkomailta tulleita pelaajia. Ensimmäisessä divisioonassa ammattilaisia oli viisi. (Suomen Palloliitto 1991.) Itkosen ja Szerovayn (2015) mukaan 1980- ja 1990-lukujen ammattilaisuutta voikin kuvata orastavaksi ammattilaisuudeksi. Pääosin seurat olivat yhdistysmuotoisia. Kuitenkin 2000-luvulla ammattilai-

suus alkoi lisääntyä jalkapallon globalisoitumisen myötä ja monet seuroista alkoivat toimia liikeyritysmuotoisena. Selkeämmät ammattilaiskäytännöt ovat alkaneet näkyä suomalaisessa miesten jalkapallossa 2010-luvulta alkaen.

2.4 Naiset pelaavat vastusteluista huolimatta

Suomessa ja Ruotsissa naisille suositeltiin 1900-luvun alkupuolella liikuntaa vain terveydellisistä syistä. Naisille sopivaksi liikunnaksi katsottiin esimerkiksi voimistelu ja muut esteettiset lajit, joiden ei katsottu vahingoittavan naisen vartaloa. Ruotsissa naisille järjestettiin viihdeotteluita miesten joukkueita vastaan 1920-luvulla. Yksi syy otteluiden syntymiselle oli naisten vahvistunut asema yhteiskunnassa, mutta merkittävin syy otteluille oli niiden tuoma raha. Vitseinä pidetyt ottelut ruokkivat jalkapallon maskuliinisuutta ja samalla estivät naisten totisemman osallisuuden lajiin. (Andersson 2002, 634.)

Naisten jalkapallo sai palstatilaa 1920-luvulla Ruotsin suurimmalta urheilulehdeltä, *Idrottsbladet*iltä. Kuitenkin Englannissa tapahtunut muutos naisten jalkapalloon suhtautumisessa, esimerkiksi kenttien käytön kieltäminen naisilta, vaikutti Ruotsiinkin. Yllättäen *Idrottsbladet* olikin sitä mieltä, ettei jalkapallo ole mikään naisten peli. Lehden mukaan naisen hento vartalo ei kestä kolhuja ja siksi naisten tuli luopua jalkapallosta ja keskittyä sen sijaan uinnin, maahockeyyn ja muiden vastaavien jalojen lajien vaalimiseen. Tällä aikakaudella lehdistöllä oli suuri vaikutusvalta kansan yleiseen ajatteluun ja edellä mainituilla sanoilla oli voimakkaat vaikutukset, sillä tämän jälkeen naisten keskinäisistä otteluista ei haluttu kuulla ja lajin kohtalo oli sinetöity vuosikymmeniksi. Anderssonin (2002, 314) mukaan eri kansanluokkien suhtautumisessa naisten jalkapalloon oli eroavaisuuksia. Lajin keskiluokkaiset johtoryhmät suhtautuivat paljon kielteisemmin kuin alemmat kansanluokat. Pienet kansanseurat järjestivätkin hupiotteluita, kunnes urheilulehdet ja suuret päivälehdet havaitsivat, että maahan oli todella muodostumassa naisten jalkapallokulttuuria. Eturivin toimittajat, kuten tunnettu Torsten Husén, vastustivat naisten jalkapalloa voimakkaasti. Tämä vastustus pohjautui hänen yhteiskunnalliseen ideologiaan, jossa naiset eivät ole samanarvoisia miesten rinnalla, ja jalkapallon pelaaminen oli hänen näkemyksen mukaan väylä naisille pyrkiä miesten tasolle. (Andersson 2002, 313–314.)

Kuten edellä tuli ilmi, alkoi naisten jalkapallotoiminta viritä uudelleen Ruotsissa 1960-luvun lopussa ja Suomessa 1970-luvun alussa. Euroopan jalkapalloliitto UEFA kehoitti jäsenliittojaan ottamaan naisten jalkapallon organisoitavakseen. Suurin syy sille, miksi Suomessa ja Ruotsissa maiden jalkapalloliitot ottivat naiset mukaan toimintaan, oli halu kontrolloida naisten pelamista. Liiton alla naisten toimintaa alettiin kehittää organisoidummin ja koko maan laajuisesti. Myös FIFA:n ja UEFA:n toiminnalla on vaikutuksensa jäsenmaiden käyttäytymiseen. Tällä hetkellä naisten jalkapalloon kiinnitetään erityistä huomiota kattojärjestöissä, ja naisten jalkapalloa halutaan kehittää ja sen asemaa parantaa. Lisäksi naistyöntekijöiden määrään liitoissa on kiinnitetty huomiota. Kuitenkin jossain määrin lajin kattojärjestöt ylläpitävät naisten jalkapallon toissijaisempaa asemaa esimerkiksi viestinnässään. Kilpailujen yhteydessä puhutaan esimerkiksi UEFA Women's EURO -turnauksesta, kun miesten kohdalla Euroopan mestaruusturnaus on UEFA EURO. Tämä ylläpitää tapaa, että naisten jalkapallosta puhutaan aina etuliitteellä, kun miesten jalkapallo on vain jalkapalloa eikä esimerkiksi miesjalkapalloa. Kyseinen nimitystyylillä johtunee siitä, että miesten turnaukset ovat käynnistyneet ennen naisten vastaavia. Kuitenkin tämä osaltaan vaikuttaa siihen, että naisten jalkapallo mielletään erilliseksi osaksi jalkapallosta, ja sitä verrataan jatkuvasti miesten jalkapalloon. Palloliiton yhdenvertaisuussuunnitelmassa (Suomen Palloliitto 2016) onkin painotettu, että liiton kaikessa viestinnässä pyritään yhdenmukaiseen viestintätyyliin. Voisi olettaa, että lajin kansainväliset kattojärjestöt olisivat siirtymässä samaan tasa-arvoisempaan viestintätyyliin esimerkiksi kilpailujen nimien osalta.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Kyseessä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa tutkimusmateriaali on kirjallista. Tutkimusaineistona hyödynnettävä kirjallinen materiaali voidaan Tuomen ja Sarajärven (2012, 84) mukaan jaotella yksityisiin dokumentteihin, joilla tarkoitetaan esimerkiksi muistelmia tai kirjeitä sekä toisaalta joukkotiedotuksen tuotteisiin, joilla viitataan esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehtiin. Tämä tutkielma sisältää edellä mainitun jaottelun mukaisista materiaaleista molempia.

Alasuutari (1999, 26–27) huomauttaa metodioppaassaan, kuinka tutkimusmenetelmän jako kylmästi joko kvantitatiiviseen tai kvalitatiiviseen tutkimukseen kyseenalaistettiin jo 1990-luvun loppupuolella. Niiden välinen rajapinta on hämärtynyt, ja usein tutkimus saattaakin sisältää molemmilla menetelmillä tuotettua ainesta. Muun muassa Melin (2005) mukailee tätä ajatusta ja korostaa, että eri lähestymistavat täydentävät toisiaan, eivätkä sulje toisiaan pois. Jos ajatellaan, että esimerkiksi vertailevan tutkimuksen tehtävänä on tarjota selityksiä, tarvitsemme hänen mukaan sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimusta.

Perinteisesti kvalitatiivinen tutkimus merkitsi aiemmin usein osallistuvaan havainnointiin perustuvaa kenttätutkimusta tai yksilöjoukon teemahaastattelua. Alasuutari (1999, 26–27) esittääkin oppaassaan, että haastatteluteknikka tulisi valita enemmän tapauskohtaisesti kyseessä olevaan tutkimukseen parhaiten sopivaksi. Hän huomauttaa, että aineistoa voi tuottaa monella muullakin tavalla, tai valita valmiin aineiston, joka voi sisältää esimerkiksi lehtiartikkeleita, kirjoja, elokuvia tai mainoksia. Nykypäivänä tutkimuksissa näkeekin monipuolisesti erilaisia haastatteluteknikoita ja eri tavoin tuotettua aineistoa. Seuraavissa alaluvuissa avataan vertailevaa tutkimusmenetelmää sekä tarkemmin tämän tutkielman aineistoa ja sen analysoinnissa hyödynnettävää menetelmää, sisällönanalyysiiä.

3.1 Vertaileva tutkimus

Vertailevaa tutkimusta tehdään monipuolisesti ja sen tarjonta on laaja ja rikas. Päälinjassa tutkimuksissa ovat kansainväliset vertailut. Etenkin pohjoismaisten vertailujen traditio on ollut

vahva. Sen juuret ovat alkoholitutkimuksessa, joka alkoi 1960-luvulla ja on sittemmin laajentunut muun muassa hyvinvointitutkimukseen. (Arminen & Alapuro 2004, 10–13.) Vertaileva tutkimus on hyvin usein makrososiologista. Analyysin kohteena on yleensä luonteeltaan samankaltaiset yksiköt. Vertailevassa tutkimuksessa keskitytään myös instituutioihin ja makrososiaalisiin ilmiöihin yhdessä tai useammassa kontekstissa, usein eri yhteiskunnissa. Vertailevaa otetta ei hyödynnetä ainoastaan kansainvälisessä tutkimuksessa, vaan sitä sovelletaan myös esimerkiksi aineistolähtöisessä ”grounded theory” -tutkimusotteessa. Voisikin todeta, ettei mitään sosiaalista ilmiötä voida tutkia vertailematta sitä muihin sosiaalisiin ilmiöihin. (Gordon & Lahelma 2004, 99.) Oikeushistorian puolella vertailevaan tutkimukseen perehtynyt Kekkonen (2008) korostaa, ettei ole olemassa yhtä ja ainoaa tapaa tehdä vertailevaa tutkimusta, joten ei oikeastaan ole olemassa yhtä ainuttakaan vertailevaa metodiakaan. Hänen mukaansa voidaan metodin sijaan puhua vertailevasta tutkimusintressistä, jota voidaan toteuttaa tutkimuksessa eri tavoin.

Melin (2005, 53–54) esittää, että sosiologisessa tutkimuksessa vertailevassa otteessa käytetään hyväksi vertailtavaa tutkimusaineistoa ainakin kahdesta yhteiskunnasta ja sen tavoitteena on tutkia kulttuurien tai yhteiskuntien välisiä yhdenmukaisuuksia ja eroja. Vertailevan tutkimuksen päämääränä voidaan pitää yhteiskunnallisten ilmiöiden selittämistä ja tulkitsemistä. Vertailevassa tutkimuksessa tavoitteena on löytää vertailtavien kohteiden väliltä seikat, jotka ovat niille yhteisiä sekä toisaalta tuoda esiin kohteiden väliset eroavaisuudet. Kahden kohteen vertailu edellyttää niiden erittelyä yhteisillä käsitteillä. Kun tavoitteena ei ole ainoastaan kuvata sosiaalisia ilmiöitä, vaan myös selittää niitä, toimii vertailu mielekkäänä sosiologian menetelmänä. Kun tehdään kahden maan välistä kansainvälistä vertailevaa tutkimusta, on vertailun motiivia ajoittain luonnehdittu kateusprinsiipiksi, jolla tarkoitetaan halua arvioida oman maan kehitystä suhteessa muihin maihin. (Arminen & Alapuro 2004, 3–8.)

Vertailevassa tapaustutkimuksessa huomio kohdistetaan useaan muuttajaan vain muutamien tapausten välillä, mikä voi tuoda hyvin esiin yhteiskuntien historiallisen erilaisuuden. Tapausten valinnassa kriteerinä on usein valita kaikkein samankaltaisimmat tapaukset, jolloin on mahdollista lisätä yleistettävyyttä ja maksimoida tapausten vertailtavuus. Haasteena tai riskinä on liiallinen ylimääräytyminen, jolloin tutkimus voi pelkistyä vain tietyn alueen kuvaukseksi.

Vaihtoehtoisesti voidaan verrata kaikkein erilaisimpia tapauksia, jolloin etsitään erojen joukosta yhteisiä tekijöitä, joiden avulla voidaan selittää muutosta ja eroja. Liian erilaisissa tapauksissa riskinä on kuitenkin se, ettei löydetä yhtäkään yhteistä nimittäjää, jolloin tuloksia ei voida ollenkaan yleistää. (Melin 2005, 59.) Myös Arminen ja Alapuro (2004, 9) tuovat esiin, että vertailtavien kohteiden valinta voidaan toteuttaa maksimaalisen erilaisuuden strategian mukaan, jolloin vertailun kohteeksi valitaan yksiköitä, jotka ovat samanlaisia vain yhden ominaisuuden osalta. Toisaalta valinta voidaan tehdä maksimaalisen samanlaisuuden strategian mukaan, jolloin vertailtavat kohteet ovat mahdollisimman samankaltaisia mukaan lukematta muutamaa riippumatonta muuttujaa. Tässä tutkielmassa vertailtavat kohteet, eli suomalaisen ja ruotsalaisen naisten jalkapallon kehitys, ovat lähempänä maksimaalista samankaltaisuutta kuin erilaisuutta. Tutkielmassa vertailtavien kohteiden samankaltaisuutta vähentävät useat eri tekijät, kuten lajin yhteiskunnallinen asema, urheilukulttuuri ja harrastajamäärät, jotka ovat tehneet naisten jalkapallon kehityksen erilaiseksi näiden kahden valtion välillä.

Oman ulottuvuutensa vertailevaan tutkimukseen tuo sosiaalisten ilmiöiden historiallisuus. Tutkimusta on mahdollista tehdä joko synkronisella vertailulla eli poikkileikkauksella, jolloin tarkastellaan samana ajankohtana useita kohteita, tai diakronisella vertailulla eli pitkittäisleikkauksilla, jolloin puolestaan tutkitaan historiallista kehitystä, kuten tässä tutkielmassa. Edellä mainittuja otteita on mahdollista myös yhdistää. Historiallisen vertailututkimuksen haasteeksi voi nousta se, että kohteet, kuten valtiot, ovat ajallisesti ja paikallisesti kaukana toisistaan. (Arminen & Alapuro 2004, 15.) Tällöin vertailuasetelman tekee haastavaksi esimerkiksi erilainen toimintakulttuuri, jolloin yhtäläisyyksien löytäminen voi olla hankalaa. Toisaalta kulttuurinen erilaisuus voi usein toimia esiin nousseiden eroavaisuuksien selittäjänä. Allardtin (2004, 27) mukaan vertailtavat kohteet maiden välisissä vertailuissa on usein valittu käytännöllisten näkökulmien ja mahdollisuuksien mukaan. Vertailtavien maiden valintojen perusteista on 1960- ja 1970-luvuilla käyty jopa kiivasta keskustelua. Pohjoismaiden väliset vertailut ovat olleet teoreettisesti perusteltuja. Vertailtavien maiden tulee olla sen verran samankaltaisia, että saadaan aikaan järkevää vertailua, joka ei ole keinotekoista. Toisaalta esimerkiksi Kekkonen (2008) haluaa haastaa tämän yleisen ajattelutavan ja esittääkin, että eikö erilaisten tapausten ja ilmiöiden vertaaminen ole kiinnostavampaa kuin hyvin samanlaisten. Tosin hän itsekin myöntää sen tosiasian, että yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti samankaltaisia ilmiöitä on helpompi verrata

kuin etäällä toisiaan olevia kohteita. Yleisesti vertailtavien maiden valintaan vaikuttaa yhteiskunnallinen kehitys, poliittiset arvot, käytännön mahdollisuudet ja tutkijakontaktit. (Kekkonen 2008.)

Vertailevaa hyvinvointivaltiotutkimusta kohtaan on esitetty kritiikkiä kahdesta tärkeästä lähtökohdasta. Ensinnäkin on esiintynyt puutteita historiallisen ja tapauskohtaisen herkkyyden huomioinnissa. Kritiikissä on väitetty, että analyysissa on unohdettu maakohtaiset erityispiirteet. Toiseksi makrohistoriallisen otteen on sanottu olevan kykenemätön tuomaan esiin sitä mekanismeja tai prosessia, jonka pohjalta säännönmukaisuus syntyy. (Kangas 2004, 113.) Tässä tutkielmassa pyritään huomioimaan edellä mainitut seikat tutkimuksen teon aikana ja pitämään mielessä Suomen ja Ruotsin urheilu- ja jalkapallokulttuureissa olevat maakohtaiset erityispiirteet, jotka osaltaan selittävät olemassa olevia eroja.

3.2 Aineisto

Tutkimusaineistona tässä tutkielmassa on käytetty Suomessa ja Ruotsissa vuosittain ilmestyviä jalkapallokirjoja eli vuosikertomuksia, naisvaliokuntien ja erilaisten työryhmien pöytäkirjoja ja muistiinpanoja sekä erilaista muuta kirjallista ja sähköisessä muodossa olevaa aineistoa. Suomen urheilumuseon arkistossa on Palloliiton naisvaliokuntien ja nais- ja tyttöjalkapalloilun kehittämisyöryhmän pöytäkirjat vuosilta 1971–1992. Arkistosta löytyy myös kokoelma ”Naisjalkapalloilu 1970–90-luku”, joka sisältää muistioita, kirjeistöä, seminaariraportteja sekä osion Ruotsin naisten jalkapallosta ”Svensk damfotboll igår och under 1980-talet”. Lisäksi arkistossa on Ruotsin jalkapallokirjat, joissa naisten jalkapallolle on ensimmäisen kerran oma lukunsa vuoden 1970 julkaisussa. Tätä tutkielmaa varten on käyty läpi Ruotsin jalkapallokirjat vuodesta 1970 alkaen aina 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle saakka. Jalkapallokirjoissa on naisten jalkapallon kehityksestä 1970–1980-luvuilta varsin kattavasti tietoa, mutta 1990-luvulta alkaen sisältö ei ole enää yhtä kattavaa ja täten tähän tutkielmaan sisällöltään niin arvokasta kuin aiemmin.

Perinteinen haastattelu olisi voinut toimia täydentävänä aineistona, mutta yksinään haastattelu ei olisi saatu parasta mahdollista vastausta tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen aikavälin ollessa varsin pitkä ei luotettavia informanteja olisi ollut helppoa löytää. Lisäksi jo olemassa

olevan aineiston läpikäyminen oli työläs vaihe, joten tutkimus olisi laajentunut liian isoksi gradun mittakaavassa, jos mukaan olisi vielä otettu haastattelumenetelmä.

Suomalaiseen naisten jalkapallon kehitykseen liittyvien tuotosten ensimmäisinä perusteellisempina avauksina voidaan pitää Tuunaisen (2007) ja Virolaisen (2007) artikkeleita *Rakas jalkapallo* -teoksessa. Heidän lisäksi Vehviläinen ja Itkonen (2009) ovat tehneet naisten jalkapallon muutoksesta Suomessa kattavan tutkimuksen ”Mimmiliigasta maailmalle – tutkimus suomalaisen naisjalkapalloilun muutoksesta”. Ruotsissa on kirjoitettu useampi teos, joissa käsitellään etenkin naisten jalkapallon ensimmäisiä vuosikymmeniä ja niistä on saatu olennaista yksityiskohtaisempaa sisältöä tähän tutkielmaan. Naisten jalkapallon kehitystä kuvaavissa tutkimuksissa ei ole kuitenkaan tutkittu myöhempää aikaa, kuten 1990-lukua. Ruotsin liiton tuottamat vuosikertomukset sisältävät paljon erilaisia kirjoituksia lajin sen hetkisestä tilanteesta, joten ne ovat tärkeää aineistoa. Mielenkiintoista on se, että Suomen liiton kokouksista tuotetuissa dokumenteissa oli myös sisältöä Ruotsin naisten jalkapallosta, koska Suomessa seurattiin tiiviisti naapurimaan toimia.

Usein muiden kuin historian tutkimusten aineisto syntyy tieteellisiä tarkoituksia varten, jolloin sisältö on tehty jonkin asian tieteellistä selvittämistä varten. Historian materiaali on sinänsä epätieteellistä, että se on usein syntynyt muuhun kuin historian tutkimuksen tieteellisiin tarkoituksiin. Harva materiaali on tuotettu nimenomaisesti tulevaisuuden historiankirjoitusta varten tai harvat materiaalit syntyvät niitä näkökohtia varten, jotka olisivat tutkimukselle tärkeimmät. (Renvall 1947, 67.) Tämänkin tutkimuksen aineistona ovat esimerkiksi yhdistysten kokousten pöytäkirjat, joita ei ole tuotettu siinä mielessä, että niitä hyödynnettäisiin nimenomaisesti tulevaisuuden historian tutkimuksessa. Ne on pääasiallisesti kirjoitettu tukemaan sen hetkistä yhdistystä edesauttavaa toimintaa. Varmasti usein kuitenkin tiedostetaan, että asiakirjat ovat julkista materiaalia ja niitä voidaan tulevaisuudessa hyödyntää tutkimuksissa. Toisaalta tässä tutkielmassa pyritään myös mahdollisimman paljon hyödyntämään aiheesta tieteellisin menetelmin tuotettua aineistoa.

Tutkielman laaja aineisto on mahdollistanut aiheen monipuolisen tarkastelun, mutta toisaalta se on ollut laajuutensa vuoksi myös työläs ja haastava kokonaisuus. Ilmanen (1996, 16) tuo esiin tärkeän ohjeen tähänkin tutkimukseen, nimittäin pitkää ajanjaksoa käsiteltäessä tutkimusta oh-

jaa muutosten ja murroskohtien tutkiminen. Aineiston kokoaminen oli työläs vaihe siinä mielessä, että tavoitteena oli löytää mahdollisimman laaja ja kattava aineisto Suomesta ja Ruotsista samalla pyrkien saamaan mahdollisimman vertailukelpoisen aineistokokonaisuuden. Laajan aineiston läpikäynnissä pyrkimyksenä oli löytää lajin kehityksen varrelta etenkin muutoskausia sekä lajia edesauttavia merkittävimpiä tekoja maiden lajiliiton tai muun tahon osalta. Aineisto tiivistettiin sellaiseen muotoon, että se tukee parhaiten kyseessä olevaa tutkimusasetelmaa. Näin ollen myös monia seikkoja oli rajattava tutkielman ulkopuolelle, jotta kokonaisuus ei paisuisi liian laajaksi.

3.3 Sisällönanalyysi

Tutkielman analyysimenetelmänä hyödynnetään laadullista sisällönanalyysia. Tuomen ja Sarajärven (2009, 91, 108) mukaan sisällönanalyysia voi pitää perusanalyysimenetelmänä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Aineisto pyritään järjestämään selkeään ja tiivistettyyn muotoon ja samalla on tärkeää säilyttää aineiston keskeisin informaatio. Yksi haaste sisällönanalyysissä on se, ettei päädytä ainoastaan kuvaamaan analyysia ja esittämään tutkimusaineistoa tuloksina sellaisenaan, vaan tehdään aineistosta myös perusteltuja johtopäätöksiä. (Tuomi ja Sarajärvi 2012, 103.) Laadulliseen aineistoon perustuvassa tutkimuksessa analyysia ei voi kokonaan erottaa omaksi vaiheekseen, vaan analyysia tapahtuu kaikissa vaiheissa aineiston ensilukemisesta lähtien (ks. Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen ja Saari 1994, 166).

Aineiston analyysi tässä tutkielmassa on lähimpänä teoriaohjaavaa analyysia, vaikka ei täydellisesti noudata mitään yksittäistä analyysimenetelmää. Teorian muodostaa molempien maiden jalkapallokulttuurin yleinen kehitys, joka alkoi miesten jalkapallosta. Tämä teoria toimii apuna analyysissa. Tuomen ja Sarajärven (2012, 97) mukaan teoriaohjaavassa analyysissa tutkimuksen aineisto voidaan kerätä vapaasti ja analyysia tehdään aluksi aineistolähtöisesti, jonka jälkeen teoria otetaan lopuksi mukaan ohjaamaan analyysia. Teoriaohjaava analyysi eroaa esimerkiksi aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä siinä, miten abstrahoinnissa, eli yleiskäsitteen muodostamisessa tai yleistämisessä, empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Eli aineis-

tolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, mutta teoriaohjaavassa analyysissä käsitteet tuodaan valmiina jo olemassa olevina. (Tuomi ja Sarajärvi 2012, 117.) Tässä tutkielmassa analyysia siis ohjaa valmis aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys. Tarkoituksena ei ole kerätä aineistosta asioita jonkin tietyn teorian mukaan, vaan analyysin edetessä poimitut asiat ennemminkin asetetaan tiettyyn teoriaan (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2009, 97, 117).

4 NAISTEN JALKAPALLON KEHITYS 1970-LUVULTA NYKYPÄIVÄÄN SUOMESSA JA RUOTSISSA

Monissa maissa naisten jalkapallon harrastaminen vahvistui ensimmäisen maailmansodan aikaan, kun naiset astuivat miehisenä pidettyyn maailmaan ja tekivät töitä esimerkiksi tehtaissa. Etenkin modernin jalkapallon synnyinmaassa Englannissa oli yleistä, että tehtaissa työskennelleet naiset perustivat joukkueita ja pelasivat otteluita, jotka keräsivät runsaasti yleisöä. Naisten otteluiden suosion pelättiin silloin vaikuttavan miesten otteluiden suosioon. Englannissa jalkapalloliitto ajautui vuonna 1921 päätökseen, että naiset eivät saa enää käyttää Englannin jalkapalloliiton alaisten seurojen kenttiä. Päätöstä perusteltiin sillä, että jalkapallo oli naisille täysin sopimatonta eikä sitä tule tukea. Tämä päätös vaikutti Englannin rajojen ulkopuolellekin, sillä naisten jalkapallotoiminta hiipui koko Euroopassa lähes 50 vuodeksi. Toiminta alkoi sen jälkeen viritä uudelleen 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa, ja vuonna 1970 Euroopan jalkapallon kattojärjestö UEFA totesi, että naiset pelasivat jalkapalloa jo puolessa liiton jäsenmaista. UEFA kehottikin kansallisia jäsenliittojaan johtamaan ja järjestämään naisten kilpailutoiminnan, jotta se ei kehittyisi villinä. (Tuunainen 2007, 236–237.) Tällä kehotuksella oli vaikutuksensa maiden lajiliittoihin, jotka lopulta ottivat naisten jalkapallon mukaan ohjelmaansa. Suomessa ja Ruotsissa yhteiskunnan yleisen tasa-arvoistumisen myötä naiset alkoivat siirtyä enemmän työelämään. Yhteiskunnallisen kehityksen ja teollistumisen ansiosta kansalaisten vapaa-aika lisääntyi ja alettiin etsiä erilaisia vapaa-ajanviettotapoja. Naiset alkoivat aktivoitua joukkueurheilunkin puolella ja 1970-luvulle tultaessa useita jalkapallojoukkueita oli jo perustettu.

Naisten maajoukkuetoiminta alkoi Suomessa ja Ruotsissa vuonna 1973, kun maat kohtasivat toisensa Ahvenanmaalla pelatussa ottelussa. Siihen aikaan Ruotsilla oli rekisteröityjä harrastajia noin 10 000, kun Suomessa heitä oli noin 3 000. Historiallinen ottelu päättyi tasalukemiin 0–0. Ottelua seurasi paikan päällä 1 540 katsojaa ja lisäksi ottelu televisioitiin. (Virolainen 2007, 228–229.) Historiallisella maaottelulla oli vaikutuksensa lajin näkyvyyteen ja kansainvälisen toiminnan viriämiseen molemmissa maissa. Vuosien 1973–1983 aikana Suomi ja Ruotsi pelasivat vastakkain yhteensä 15 kertaa, joista Suomi voitti yhden, Ruotsi 11 ja kolme ottelua päättyi tasapeliin. Maaliero kerkesi ajanjaksossa kasvamaan peräti lukemiin 42–4 Ruotsille. (Suomen Palloliitto 1984a.)

Tänä päivänä jalkapallo on rekisteröityjen harrastajien määrässä mitattuna suosituin joukkuelaji Suomessa ja Ruotsissa. Kun tarkastellaan lajeja koko kansan yleisen kiinnostuksen kannalta, on Suomi selkeämmin jääkiekkomaa, kun taas Ruotsissa jalkapallo on jo pitkään ollut ykköslaji. Vaikka Suomessa onkin enemmän rekisteröityjä jalkapallon harrastajia, on jääkiekossa saavutettu menestystä, joka on entisestään parantanut lajin asemaa. Suomalaisia on pidetty menestyshakuisena kansana, ja kun menestystä jossain lajissa saavutetaan, yleisön mielenkiinto herää. Suomi ei ole vielä päässyt palkintosijoille naisten jalkapallon kansainvälisissä arvokisoissa, eikä miehet ole päässeet vielä kertaakaan arvokisoihin. Ruotsi sen sijaan on ollut mukana useissa turnauksissa ja saavuttanut niissä menestystä. Esimerkiksi vuosi 2016 oli kaiken kaikkiaan menestyksenkäs ruotsalaiselle jalkapallolle. Naisten maajoukkue saavutti olympialaisissa hopeaa, miesten maajoukkue pääsi EM-lopputurnaukseen, tyttöjen alle 20-vuotiaiden maajoukkue pelasi MM-kilpailuissa sekä poikien alle 21-vuotiaiden maajoukkue EM-lopputurnauksessa.

Miesten jalkapallo kehittyi Suomessa ja Ruotsissa läpi 1900-luvun, ja samalla edesauttoi naisten toiminnan alkamista. Toimintatavat olivat jo muotoutuneet 1970-luvulle tultaessa, joten naisten osalta lajia voitiin alkaa rakentaa jossain määrin valmiiseen ympäristöön. Näin ollen naisten jalkapallo on rakentunut huomattavasti lyhyemmässä ajassa kuin miesten.

4.1 Naisten jalkapallon kehitys Suomessa

Vehviläisen ja Itkosen (2009) Mimmiliigasta maailmalle -teoksessa naisten jalkapallossa tapahtunut muutos jaotellaan neljään kauteen, jotka ovat: alkuinnostuksesta organisoitumiseen (1971–1981), vakiintumisvaihe (1982–1991), tyttöjä jalkapalloilun nousu (1992–2000) sekä loikkaus suosituksi (2001–2006). Tässä tutkielmassa hyödynnetään edellä mainittua tutkimusta, jonka avulla saa hyvän yleiskuvan lajin kehityksestä.

Suomessa asenteet naisten jalkapalloa kohtaan olivat alkuvuosina negatiivisia ja useissa yhteyksissä todettiin, ettei jalkapallo sovellu naisille. Usein nämä kommentit tulivat miespelaajilta ja -valmentajilta. Mielipidettä perusteltiin esimerkiksi sillä, että naisten sanottiin muuttuvan miehisiksi, jos he pelasivat jalkapalloa. Suomessa on pelattu vastustuksesta huolimatta naisten jalkapallo-otteluita jo 1930–1940-luvuilla. Virallinen kilpailutoiminta alkoi 1970-luvun alussa,

josta alkaa varsinainen tarkastelu tässä tutkielmassa. Naisten jalkapallo kehittyi pitkään omaa tahtiaan ja melko verkkaisesti. Myöhemmässä vaiheessa Palloliitossa herättiin naisten jalkapallon kehitystyölle ja perustettiin esimerkiksi erilaisia työryhmiä ja pitkäjänteisiä projekteja, jotka osaltaan vauhdittivat kehitystä. (Tuunainen 2007, 235–237.)

Ensimmäisen maaottelun jälkeen vuonna 1973 maajoukkue toiminta ei lähtenyt kovinkaan vauhdikkaasti käyntiin. Maajoukkue oli ennemminkin mukava lisä, johon ei panostettu sen enempää. Ensimmäisinä toimintavuosinaan maajoukkueen vastustajina toimivat ainoastaan Ruotsi ja Tanska, jotka olivat lajin kehityksessä Suomea edellä. Maajoukkueen valmentajat eivät saaneet osakseen kiitollisuutta, sillä naisten maajoukkuetta ei juurikaan arvostettu Palloliitossa. Ainoastaan naisten saavutettua menestystä liitossa mietittiin lisäpanostuksia, mutta ne jäivät kuitenkin vähäisiksi. Kymmenen ensimmäisen toimintavuotensa aikana Suomi pelasi ainoastaan seitsemän maaottelua sekä vuosittain Pohjoismaiden mestaruusturnauksia, joihin osallistuivat Suomen lisäksi Ruotsi, Tanska ja Norja. PM-turnauksia pelattiin vuoteen 1982 saakka, jolloin tilalle tuli EM-karsinnat. (Virolainen 2007, 229–230.)

Vuonna 1973 pelattu historiallinen Ruotsi-ottelu oli samalla Suomen naisten maajoukkueen ensimmäinen voitto. Suomen A-maajoukkue pääsi ensimmäistä kertaa arvokisoihin vuonna 2005, kun naiset selvittivät tiensä EM-lopputurnaukseen, kun taas Ruotsi on ollut kisojen vaikiokävijä. Samana vuonna Suomen U19-tyttöjen maajoukkue pääsi EM-lopputurnaukseen, jossa joukkue taisteli itsensä välieriin saakka. (Virolainen 2007, 230–234.) Vielä tänäkin päivänä Suomi on onnistunut voittamaan Ruotsin naisten maajoukkueen vain yhden kerran, mutta nuorten maajoukkueissa voittoja on tullut useassa ikäluokassa. Nuorten ja aikuisten maaotteluiden tuloksista voi päätellä sen, että maiden väliset erot kehityksessä kasvavat mentäessä nuorista aikuisiin.

4.1.1 Palloliiton alainen kilpailutoiminta alkaa vaisusti

Naisten jalkapallo alkoi aktivoitua 1960-luvun lopulla Mikkelissä, jossa naiset pelasivat pienimuotoista puulaakisarjaa. Vuonna 1970 Mikkelissä pelattiin paljon julkisuutta saanut esiottelu

ennen miesten ylimmän sarjan peliä, kun vastakkain asettuivat Mikkelin Palloilijoiden ja Kuopion Palloseuran edustuspelaajien tyttöystävät. Ottelun tarkoituksena oli saada enemmän katsojia miesten otteluun. Paikalliset suhtautuivat naisten peleihin humoristisesti. Tuolloin naiset myös itse ajattelivat, että heidän pelaamisensa oli varmasti huvittavan näköistä. Ottelu innoitti myös muita mikkeliäisiä seuroja perustamaan naisten joukkueen. (Tuunainen 2007, 237–238.) Monilla paikkakunnilla vaikeuksia toiminnan käynnistymiselle aiheutti se, ettei vetäjiä meinannut löytyä. Seuratoiminnassa mukana olleet ihmiset arvelivat, että innostus ei kestäisi kauaa. Aviomiehiä puolestaan kauhistutti ajatus naisista pelaamassa jalkapalloa. (Vehviläinen 2008, 30, Lehtonen 1997, 108–110 mukaan.)

Laajemmin naisten jalkapallon kilpailutoiminta alkoi vuonna 1971, jolloin Ilta-Sanomien järjesti kutsukilpailun. Kilpailuun osallistui yhteensä kuusi joukkuetta Helsingistä, Turusta, Mikkelistä, Tampereelta ja Lahdesta. (Tuunainen 2007, 239.) Yksi syy siihen, miksi Ilta-Sanomien halusi järjestää naisille kilpailutoimintaa oli varmasti se, että ottelut saivat paljon huomiota ja kiinnostusta seuraajilta. Ilta-Sanomien sarjan päätyttyä Palloliitto järjesti samana vuonna naisten cup-kilpailun, johon joukkueita osallistui yhteensä 51. Näihin ensimmäisiin liiton alaisiin naisten otteluihin saapui katsojia arviolta yhteensä noin 15 000. Samaan aikaan useat Palloliiton piirit ottivat naisten jalkapallon ohjelmaansa. Kilpailutoiminnan alkaminen heijasti tasa-arvoajattelun lisääntymistä jalkapallossa, muissa perinteisesti miehisinä pidetyissä urheilulajeissa ja yleisemmin suomalaisessa yhteiskunnassa. (Tuunainen 2007, 239.) Kuten mainittua, UEFA kehotti jäsenmaidensa liittoja ottamaan naisten jalkapallon seurantaan ja tarvittaessa hallintaan sen vuoksi, ettei se pääsisi kehittymään ilman liiton kontrollia. Tällä kehotuksella oli myös Suomessa vaikutuksensa Palloliitossa tapahtuneeseen muutokseen (Vehviläinen & Itkonen 2009, 46).

Palloliittoon perustettiin 1970-luvun alussa naisjalkapallotoimikunta, jonka tehtävänä oli pelisääntöjen valvominen, erotuomareiden asettelu, olosuhteista huolehtiminen, naisten jalkapalloon liittyvien erityiskysymysten pohtiminen sekä koulutuksen ja leiritoiminnan kehittäminen yhdessä koulutusvaliokunnan kanssa. Lisäksi toimikunta tarkkaili pelaajia mahdollista maa-joukkuetta varten. (Suomen Palloliitto 1971a.) Tähän aikaan Palloliiton merkittävimmät naisten jalkapalloa koskevat tavoitteet olivat lajin vakiinnuttaminen, kilpailujärjestelmän kehittäminen,

alueellisten sarjojen muodostaminen sekä tyttöjen kilpailutoiminnan käynnistäminen. Suomessa siis lähdettiin liikkeelle kansallisesta cup-kilpailusta, jonka jälkeen pyrittiin kehittämään alueellista toimintaa. (Suomen Palloliitto 1971b, 34–35.)

Kuten Mikkelin esimerkki osoittaa, oli Suomessa naisten jalkapallon alkuaikoina tyypillistä, että joukkueita koottiin miespelaajien tyttöystävistä ja vaimoista. Lisäksi suurin osa pelaajista tuli muista lajeista ja he halusivat kokeilla jalkapalloa etenkin sen sosiaalisuuden innoittamana. Yksi tämän aikakauden suosituista lajeista oli pesäpallo, josta tuli harrastajia myös jalkapallon puolelle. Pelaajat olivat usein 20 ja 30 ikävuoden väliltä. Seurojen taso vaihteli alkuaajoista lähtien. Helsingin Jalkapalloklubi eli HJK oli ylivoimainen ykkönen. HJK:n menestyksen syinä pidetään muun muassa hyviä valmentajia, harjoitusolosuhteita, juniorityötä ja taustavoimia. HJK:n pitkäaikaisen valmentajan Paavo Einiön mukaantulon syynä vuonna 1978 ei ollut kiinnostus naisten jalkapalloon, vaan hän halusi ennemminkin työskennellä HJK:n menestyksen eteen. Alkuaikoina valmentajien saaminen oli naisjoukkueille hankalaa arvostuksen puutteesta johtuen. Jotkut miehet olivat kuitenkin ennakkoluulottomia ja tarttuivat haasteeseen. (Tuunainen 2007, 242.)

Ensimmäisinä toimintavuosina naisten jalkapallon kehittyminen oli hidasta. Kun Palloliitto aloitti kilpailutoiminnan järjestämisen, otteluista tuli virallisempia ja säännöt kehittyivät yhdenmukaisiksi miesten sääntöjen kanssa. Kuitenkin määrätietoinen kehitystyö puuttui, kun taas muissa samaan aikaan naisten jalkapallon käynnistäneissä maissa mentiin kovaa vauhtia eteenpäin. Kotimainen kilpailutoiminta järjestettiin keskitetysti Palloliiton toimesta, sillä piireissä ei ollut tarpeeksi joukkueita kilpailutoiminnan aikaansaamiseksi. Palloliitto toivoi piireiltä apua harrastuksen edistämiseen tähtääviin toimenpiteisiin, mutta tarvittavia ihmisiä tekemään kehitystyötä ei löytynyt. (Tuunainen 2007, 240.)

Alkuvuosina uutuudenviehätys näkyi sanomalehdistössä, sillä naisten jalkapallo sai paljon palstatilaa. Uutisoinnin sävy oli hilpeä ja kirjoittajien omat asenteet naisten pelaamista kohtaan tuotiin esiin. Sisältö keskittyi pelitapahtumien sijaan ennemminkin ulkoisiin seikkoihin ja pohdintoihin siitä, sopiiko laji naisille. Palloliitto ei juurikaan tiedottanut naisten jalkapallosta vielä

1980-luvullakaan. Televisiossa näytettiin vuodessa keskimäärin yksi maaottelu sekä pätkiä kotimaisista ratkaisuootteluista ja Helsinki Cupista. (Tuunainen 2007, 240, 245.)

Alkusysäyksen jälkeen naisten jalkapallon saama huomio kääntyi laskuun, kuten kääntyivät harrastajamäärätkin. Kiinnostus lajia kohtaan alkoi heikentyä 1970-luvun puolivälin jälkeen ja harrastus keskittyi entistä enemmän Etelä-Suomeen. Syynä tälle oli etenkin pitkät pelimatkat, jotka rasittivat Keski- ja Pohjois-Suomen pelaajia. Vuonna 1977 sarja päätettiin pelata kahdessa lohossa, jotta matkakustannukset alenisivat, mutta seuraavana vuonna pelattiin jälleen kymmenen joukkueen yksinkertainen maanlaajuinen sarja. (Tuunainen 2007, 241–245.)

Toiminnan organisointi oli usein yhden naisen harteilla. Lisäksi toiminta Palloliitossa naisten jalkapallon edistämiseksi hiljeni, kun kokouksia järjestettiin harvoin. Seurojen jäsenet arvelivat, että naisten kilpailutoiminnan vähyys aiheutti mielenkiinnon laskua. SM-sarjaa pidettiin heikkona ja perussarjassa pelattiin liian vähän otteluita. (Suomen Palloliitto 1975.) Varsinaista jatkuvaa junioritoimintaa ei vielä 1970-luvulla ollut. Naisten vallatessa pelikenttiä he kuitenkin innoittivat nuoria, ja tyttöfutistoimintaa käynnistettiin satunnaisesti. (Tuunainen 2007, 241–246.)

Kansainvälisesti Suomi pysyi alkuaikoina suhteellisen hyvin mukana kehityksessä menestystä tarkasteltaessa. Yksi osoitus siitä on esimerkiksi HJK:n jaettu mestaruus ranskalaisjoukkueen kanssa vuonna 1978 Taiwanissa järjestetyssä kutsuturnauksessa. Osallistujia turnaukseen tuli 13 eri maasta. Taiwania vastaan pelatussa ottelussa katsojia oli peräti 30 000. Seuraavana vuosikymmenenä kansainvälinen toiminta seurajoukkueiden keskuudessa oli vilkkaampaa kuin 1990-luvulla. (Tuunainen 2007, 252.) Alkuaikoina kansainvälinen menestys oli varmasti helpommin saavutettavissa osittain sen vuoksi, ettei naisten jalkapallo tai muukaan joukkueurheilu ollut monissa maissa päässyt kunnolla kehittymään.

Pääkaupunkiseudun lisäksi Suomen naisten jalkapallon keskuksia olivat 1970-luvulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa Turku ja Kemi. Lisäksi Savossa oltiin varsin aktiivisia. Naisten jalkapallo kiinnittyi jo tässä vaiheessa sinne vankasti, sillä noin joka kymmenes maajoukkueedustus meni kuopiolaisten tai mikkeliäisten seurojen pelaajille. (Tuunainen 2007, 240.)

4.1.2 Naisvaliokunta pyrkii vauhdittamaan hidasta kehitystä

Tultaessa kohti 1980-lukua oli yhteiskunnassa tapahtunut merkittäviä muutoksia, jotka vaikuttivat myös naisten asemaan ja sitä kautta naisten urheiluun. Uusille vapaa-ajanmuodoille oli tullut tilaa ja aikaa, kun yhteiskunnassa oltiin siirrytty kohti teollisuus- ja palveluammatteja. Naisille oli auennut 1960-luvulta lähtien mahdollisuuksia mennä ansiotöihin ja kouluttautua. (Meinander 1999, 362, 371.) Liikunnan ja urheilun järjestötoiminnassa 1980-luku oli aikaa, jolloin tapahtui merkittävää kasvua. Etenkin keskusjärjestöjen ja lajiliittojen henkilöstömäärä ja taloudelliset resurssit lisääntyivät. Toimintatavat alkoivat yleisesti olla vakiintuneita. (Heikkala 2000, 121.)

Palloliitossakin havahduttiin 1980-luvulle tultaessa, että Suomi oli jäänyt kehityksessä jälkeen niistä maista, joissa naisten jalkapallotoiminta oli käynnistynyt samoihin aikoihin. Toiminnan edistämiseksi alettiin tehdä selvitystyötä naisten jalkapallon tilanteesta. Kaikissa 18 piirissä oli toimintaa naisille, mutta joukkueita oli monissa piireissä liian vähän kilpailutoiminnan vilkastamiseksi. Tämä nosti matkakustannuksia, kun vastustajia jouduttiin hakemaan kauempaakin. Junioritoimintaa oli 1980-luvulla vain 11 piirissä. Piireiltä toivottiinkin suurempaa vastuuta tyttöjen ja naisten jalkapallotoiminnan järjestämisessä. Vastuu toiminnan järjestämisestä ja lajin kehityksestä oli pääosin seuroilla ja harrastajilla itsellään. Naisjoukkueet vastasivat itse toiminnan kustannuksista, sillä seuroilta ei juurikaan tullut rahallista avustusta. (Tuunainen 2007, 245.)

Kilpailutoiminnassa aloitettiin Suomen Cup vuonna 1981 kymmenen joukkueen sarjalla. Vuodesta 1982 alkaen Suomen Cup oli kaikille avoin kilpailu cup-perinteen mukaisesti. Cup-kilpailun luonteeseen kuuluu, että voittaja etenee seuraavalle pelikierrokselle. Hävinneille joukkueille otteluiden määrä jäi siis vähäiseksi heidän tippuessaan kilpailusta. (Tuunainen 2007, 246.) Vuonna 1984 pelattiin ensimmäisen kerran kolmiportainen sarjajärjestelmä, kun järjestettiin 12 joukkueen SM-sarja, 1. divisioona ja aluesarja. Haittana uudelle järjestelmälle nähtiin ottelumatkojen pidentyminen. Kuitenkin niille naisten SM-sarjan seuroille, jotka olivat maantieteellisen sijaintinsa tai huonojen liikenneyhteyksien takia erityisen huonossa asemassa, päätettiin liitossa maksaa matka-avustusta. (Suomen Palloliitto 1984b.)

Ensimmäinen valtakunnallinen naisjalkapalloseminaari pidettiin vuonna 1982 ja siihen osallistui 62 edustajaa eri seuroista. Samana vuonna kokoontui myös naisten jalkapallon kehitystyöryhmä. Lopputulemana kehitystyöryhmä oli sitä mieltä, että liittoon ja piireihin pitäisi perustaa pysyvästi naisvaliokunta. Lisäksi seurojen kehittymiseksi tulisi seuroihin perustaa naisjaostoja tai tarvittaessa naisjalkapallon erikoisseuroja. Ryhmä näki 1980-luvulla avainongelmina lajin arvostuksen puutteen, suhteellisen vähäisen harrastajamäärän, valmentajien huonon tason ja määrän sekä harrastamisen painottumisen liikaa Etelä-Suomeen. Lisäksi työryhmää huolestutti kärkeiryhmän heikko taso sekä tyttöjen jalkapallon jähmeä käynnistyminen. Palloliiton liittohallitus perustikin naisvaliokunnan vuonna 1983. Naisvaliokunnan tehtäviksi määriteltiin: naisten ja tyttöjen jalkapallon kehityksen seuraaminen ja valvominen, esitysten tekeminen naisten jalkapallon aseman parantamiseksi ja tunnettuuden lisäämiseksi sekä kilpailutapoihin liittyvien esitysten tekeminen. Naisvaliokunta kokoontui neljästi vuodessa. Se suunnitteli seminaareja henkilöille, jotka toimivat naisten jalkapallon parissa, järjesti kilpailutoimintaa sekä teki esityksen vuosittaisesta avustuksen jakamisesta kilpailutoiminnalle. Tämä avustus meni lähinnä niille Suomen Cupin seuroille, joilla oli junioritoimintaa tytöille sekä tyttöjen kilpailutapahtumiin, kuten piiriturnausten järjestämiseen. Ryhmän johdolla pyrittiin lisäämään naisten jalkapallon näkyvyyttä erilaisilla toimenpiteillä. Liitolle esitettiin useana vuonna toivomus, että palkattaisiin henkilö, joka vastaisi lajin koordinoinnista sekä tiedottamisesta, mutta tähän ei liitossa suostuttu, joten naisten jalkapalloa hoidettiin osana muita toimintoja. (Tuunainen 2007, 245–246.)

Vuoden 1988 tyttöjalkapalloiluseminaarin muistiinpanojen mukaan 1980-luvun tärkeimpänä saavutuksena voitiin pitää sitä, että kielteinen asenne jalkapallon sopimisesta tytöille ja naisille oli huomattavasti vähentynyt kaikilla alueilla. Seuraavalle vuosikymmenelle asetettiin odotuksia seuroille, koska ajateltiin, että kansallisen tason kehitys tulee olemaan seurojen työstä kiinni. Liiton ja piirien naisvaliokuntien merkitystä tulevaisuudessa pidettiin toissijaisena, joskaan ei vähäisenä. (Suomen Palloliitto 1988b.)

4.1.3 Panostus tyttöjen jalkapallotoimintaan alkaa

Kun 1970-luvulla aloittaneet lajipioneerit alkoivat lopetella harrastusta, tuli lajin pariin tasaisesti uusia tyttöpelajia. Tyttöjen jalkapallotoimintaa oli käynnistely kuitenkin vain satunnaisesti, ja harrastajamäärien kasvu alkoi kiihtyä 1980-luvulla. Tyttöjen jalkapallotoiminnan kehittäminen alkoi olla suunnitelmallisempaa, mikä edesauttoi lajin kasvussa. Kouluissa tyttöjen liikunnan opetussuunnitelma ei kuitenkaan vielääkään sisältänyt jalkapalloa. (Tuunainen 2007, 245–246.)

Palloliitto nosti 1980-luvulla tyttöjen jalkapallotoiminnan erityiseksi kehityskohteeksi. Piiriturnauksia oli alettu järjestää vuonna 1984, mutta vain viisi piireistä osallistui, sillä turnausta varten ei oltu budjetoitu varoja. Suurin osa piireistä jätti ilmoittautumatta B-tyttöjen turnaukseen vuonna 1985, jonka vuoksi heille järjestettiin ensimmäinen SM-turnaus Nakkilassa. Liiton naisvaliokunta korosti tyttöjen jalkapallon kehittämistä ja nosti sen pääteemaksi naisjalkapalloiluseminaareissa. Ajatuksena oli esimerkiksi järjestää uusia tytöille suunnattuja piiriturnauksia, taitokilpailuja ja SM-turnauksia. Seminaareissa esiin tuodut esitykset eivät kuitenkaan toteutuneet naisvaliokunnan haluamalla tahdilla, joten he ilmaisivat halunsa järjestää valtakunnallinen tyttöjalkapalloturnaus, joka toteutui vuonna 1986 Stadi Cupin muodossa. Stadi Cup oli ensimmäinen turnaus, jossa oli sarjoja vain tytöille. Turnauksen järjestämisen taustalla on ollut ensimmäisestä vuodesta alkaen helsinkiläiset seurat HJK ja KontU/FC Kontu yhdessä Palloliiton ja Helsingin piirin kanssa, mutta vuodesta 1989 alkaen turnaus rekisteröitiin omaksi yhdistykseksi. Turnauksen järjestämisellä haluttiin vastata ennen kaikkea siihen, ettei tytöille järjestetty tarpeeksi sarjatoimintaa. Turnaus on ollut merkittävässä roolissa tyttöjen kilpailutoiminnan kehityksen kannalta. Uusia ikäluokkia kokeiltiin ensin siellä, jonka jälkeen ne otettiin piirien virallisiin sarjoihin. (Tuunainen 2007, 246.)

SPL:n naisjaosto totesi 1980-luvun loppupuolella, että oli aika herätä ja Suomen oli oltava mukana, kun muu Eurooppa Ruotsin johdolla oli luomassa maajoukkueita alle 16-vuotiaille tytöille. Oltiin sitä mieltä, että viimeistään vuonna 1989 oli Suomenkin tyttöjen aloitettava pelit kansainvälisillä kentillä. Harrastajamäärissä tavoite oli, että vuoden 1989 loppuun mennessä olisi 5 000 tyttöpelajaa. Harrastajamäärä vuonna 1986 oli 3718, joista naisia oli 1659 ja tyttöjä

2059. Tavoite oli siis varsin kova, kun tyttöpelaajien määrä haluttiin yli kaksinkertaistaa muutamassa vuodessa. Vuoden 1990 kunnianhimoiseksi tavoitteeksi asetettiin, että pelaajia olisi 10 000, joista naisia 3000 ja tyttöjä 7000. Naisvaliokunta piti tärkeänä sitä, että saataisiin mukaan uusia paikkakuntia ja päästäisiin eroon keskittyneisyydestä Etelä-Suomeen. Koulujen tyttöjen jalkapalloa tuli kehittää esimerkiksi koulukilpailujen avulla ja pyrkiä vaikuttamaan kouluhallituksen kautta opetussuunnitelmaan. Naisten ja tyttöjen kansallista kilpailutoimintaa oli parannettava. Naisten sarjajärjestelmä pitäisi arvioida uudelleen ja siirtää aluesarja piirien hoitettavaksi. Myös naisten jalkapallo-organisaatiota tulisi työstää ja taloudelliset edellytykset piti saada paremmiksi. Toimenpiteinä edellä mainituille kehityskohteille suunniteltiin, että hyödynnettäisiin rekisteröityneille pelaajille lähetettävää Futari-lehteä ja Stadi Cup nähtiin hyvänä väylänä panostaa tyttöjen jalkapalloon. Haluttiin myös, että valmentajille voitaisiin maksaa korvausta. Naisjaosto kehoitti seuroja hankkimaan lisää pelaajia tyttötoimintaan, ja jos toimintaa ei oltu käynnistetty, olisi se hyvä käynnistää. Piireille ehdotettiin, että he voisivat jakaa seuroille kouluista luokat, joissa seurat voisivat vieraila ja mainostaa jalkapallon hienoutta. Samalla kouluun voisi viedä materiaalina palloja, jakaa piiriltä saatuja esitteitä oppilaille ja antaa opettajalle vinkkejä jalkapallotunteihin. Lisäksi yhdeksi toimenpiteeksi ajateltiin sitä, että liittoon ja piireihin voitaisiin palkata osatoimiset vastuuhenkilöt, jotka seuraisivat kehitystä. (Suomen Palloliitto 1984–1992.)

Naisten jalkapallo sai joitain ulkopuolisia tukijoita 1980-luvulla. Esimerkiksi Suomen Työväen Säästöpankin (STS) ja Palloliiton välinen yhteistyö alkoi vuonna 1982 naisten ja tyttöjen jalkapallon kehittämiseksi. Palloliitto on STS:n silloisen pääjohtajan Ulf Sundqvistin mukaan korostanut nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistarvetta, koska on nähty, ettei se kehity omalla painollaan. Yksi yhteistyön muoto oli se, että Naisten Suomen Cup pelattiin STS-Cupina. Lisäksi maajoukkuetta kutsuttiin STS-Teamiksi. (Suomen Palloliitto 1983a.) Myös seurapuolella esiintyi jonkinasteista sponsoritoimintaa, josta esimerkkinä toimii naisten jalkapallon erikoisseura Kaunis Nainen Futis, joka perustettiin vuonna 1981. Seura sai päätukijakseen Siipipyörä Oy:n, jonka tuella voitiin aloittaa pelitoiminta. Kun Siipipyörät Oy lopetti toimintansa seuran taustalla, sarjapaikka ja pelaajat siirtyivät PP-Futikselle vuonna 1988. (Tuunainen 2007, 247–248.) Koska rahaa naisten jalkapallossa oli rajoitetusti, saattoi yhdenkin sponsorin merkitys olla elintärkeä seuran toiminnalle.

Tampereen Ilves on yksi seuroista, joka on tehnyt pitkäjänteistä työtä naisten ja etenkin tyttöjen jalkapallon parissa. Naisten jalkapallo oli käynnistynyt seurassa jo 1970-luvun alussa ja tyttöjen kaupunginosajoukkueita perustettiin vuonna 1979. Tyttöjalkapalloilujaosto perustettiin Ilvekseen vuonna 1989, joka vilkastutti toimintaa entisestään. Jaoston puheenjohtajan mielestä tyttöjen harrastajamäärät olisivat kasvaneet huomasti, jos Palloliitolla ei olisi ollut jarruja päällä. (Tuunainen 2007, 247.) Ilves siis koki, ettei Palloliitto tai piiri panostaneet tarpeeksi tyttöjen jalkapallotoiminnan kehittämiseen ja jopa hidastivat sitä.

Tyttöjen maajoukkue toiminta käynnistyi vuonna 1987, kun alle 16-vuotiaita tyttöjä kutsuttiin maajoukkueleirille. Vuonna 1988 tyttöjen maajoukkue pelasi ensimmäiset maaottelut. Kahden vuoden kuluttua aloitettiin maajoukkue toiminta myös alle 19-vuotiaiden osalta. (Suomen Palloliitto 1987, 1988a & 1990.) Eli SPL:n naisjaoston esittämä vaatimus toteutui, kun tavoitteeksi oli asetettu, että viimeistään vuonna 1989 piti myös Suomella olla tyttöjen maajoukkue.

Naisten maajoukkue toimintaa kartoittaakseen Palloliiton kilpailupäällikkö teki vuonna 1982 kyselyn naispelaajille. Maajoukkueen pelaajavalintoihin liittyen useat pelaajista toivoivat, että sarjaotteluihin tulisi enemmän tarkkailijoita. Pelaajavalintoihin toivottiin yksilökeskeisyyttä, eikä pelaajia valittaisi vain tietyistä seuroista. Naisten maajoukkuevalmentajaan liittyen monet pelaajista toivoivat enemmän yhteydenpitoa ja kohtaamista hänen kanssaan. Useat mainitsivat ongelmaksi liiallisen keskittyneisyyden Helsinkiin. Vastausten perusteella voi todeta pelaajien kokeneen, että useissa seuroissa naisten toimintaa ei arvostettu ja naisjoukkueet nähtiin rahan kerääjinä. Pelaajat toivat myös esiin sen, että naisten jalkapallo tarvitsisi enemmän palstatilaa sekä näkyvyyttä televisioon ja radioon. (Suomen Palloliitto 1982a.)

4.1.4 Tyttöjen harrastajamäärät voimakkaassa kasvussa

Tuunaisen (2007, 249) mukaan useat naisten jalkapallossa toimineet kuvailevat 1990-lukua ajaksi, jolloin tehtiin paljon hyviä suunnitelmia lajin kehittämiseksi, mutta ne eivät edenneet toteutukseen asti. Yli 20-vuotiaiden naispelaajien määrä oli 1990-luvulle tultaessa laskenut alle 900 pelaajaan ja tyttöpelaajien määrä oli noussut yli 5 000 pelaajaan. Naisten kilpailutoimintaan

osallistuvia joukkueita oli noin 90 ja tyttöjen joukkueita noin 280. Naisten jalkapallon erikoisseuroja oli noin kymmenen. Naispuolisia valmentajia oli Suomessa noin 50.

Kuten aiemmin tuli esille, Suomi kohtasi voimakkaan taloudellisen taantuman 1990-luvun alussa, joka heijastui myös liikuntakulttuuriin. Esimerkiksi liikuntajärjestöjen resurssit heikkenivät. Valtionapujen tulosohjauksella jaetuissa avustuksissa painotettiin lasten ja nuorten liikuntaa sekä aikuisten kuntoliikuntaa. (Vasara 2004, 373.) Tässä kohtaa Palloliitossa pohdittiin, miten saataisiin avustusmäärä pysymään riittävänä ja pystyttäisiin vastaamaan tulosohjauksen vaatimuksiin. Tyttöpuolella nähtiin mahdollisuus harrastajamäärien kasvattamiseen.

Naisvaliokunta koki 1990-luvun alussa naisten jalkapallon vahvuudeksi innostuksen, lajin ominaisuudet, kuten suosio ja kasvatusvaikutus, sekä kilpailujen tarjonnan. Lajin arvostus, Etelä-Suomeen painottuminen sekä harrastajien ja valmentajien vähäinen määrä nähtiin heikkouksina edellisten vuosikymmenten tapaan valiokunnan aloittaessa toimintansa. Kun laskeaan pelaajamäärät yhteen Helsingin ja Uudenmaan piirien osalta, tuli yli kolmasosa tyttö- ja naispelaajista näiltä alueilta. Lisäksi talousresurssien väheneminen ja muiden lajien suosion kasvu nähtiin uhkina. Tavoitteeksi otettiin harrastuksen lisääminen vapaa-ajalla ja kouluissa, valmentajakoulutuksen kehittäminen, kansainvälisen tason nostaminen, talouden parantaminen sekä piiritoiminnan kehittäminen. (Tuunainen 2007, 247–248.)

Naispelaajien puolella on 1990-luvulta alkaen ollut havaittavissa, että pelaaminen usein lopetetaan ennen siirtymistä naisten joukkueisiin. Drop out on yleisesti käytetty termi, jolla urheilussa kuvataan nuorten suhteellisen varhaista poisjättäytymistä lajistaan. Suomessa naisten drop out -ilmiötä jalkapallossa 1990-luvulla tutkineen Virtasen (1999, 12) mukaan keskeisiä ongelmia olivat harrastajamäärien vähäisyys sekä pelaamisen lopettaminen varhain, alle 20-vuotiaana. Hänen tutkimuksesta ilmenee kolme keskeisintä tutkimusjoukon lopettamispäätökseen vaikuttavaa kokonaisuutta. Ensimmäiseksi lopettamiseen on vaikuttanut joukkueen hajoaminen B-ikävuosien jälkeen, jolloin tulisi siirtyä naisten joukkueeseen, mutta kynnyksensä siihen on koettu liian suureksi. Virtasen mukaan tämä korostaa joukkuehengen ja sosiaalisuuden merkitystä naisten jalkapallossa. Toki edellä mainitut tekijät ovat nousseet esiin muissakin naisten jouk-

kuelajeja käsittelevissä tutkimuksissa. Toiseksi monet pelaajat ajautuivat lopettamispäätökseen, koska kyllästyivät lajiin ja motivaatio katosi. Samanaikaisesti muut intressit ja elämänalueet koettiin merkityksellisempinä. Kolmas lopettamissyö oli monien eri tekijöiden summa, jossa pelaaja oli arvioinut pelaamisesta koituvia haittoja ja hyötyjä. (Virtanen 1999, 57.) Suuren kynnyksen naisten joukkueeseen siirtymiseen ymmärtää, sillä B-ikäisenä pelaajat ovat alle 17-vuotiaita, kun naisten sarjoissa pelaajat ovat niin fyysisiltä ominaisuuksiltaan kuin pelikokemukseltaankin paljon edellä. Tässä iässä tapahtuu paljon drop out- ilmiötä muissakin lajeissa.

Länsinaapurin tyttö- ja naisjalkapallosta oltiin varsin hyvin perillä ja tiedettiin, että Ruotsissa järjestettäisiin naisten jalkapallovuosi 1990, jonka aikana oli tarkoitus panostaa tyttöjen ja naisten jalkapallon edistämiseen. Tästä inspiroituneena Palloliitossa suunniteltiin, että Suomessa järjestettäisiin vuonna 1991 tyttöjalkapalloiluvuosi. (Suomen Palloliitto 1984–1992.) Suunnitelma toteutui, ja Tyttöfutisvuodesta 1991 muotoutui tärkein toimenpide etenkin harrastajamäärän kasvattamiseksi. Samalla liittoon palkattiin naisvaliokunnan kauan toivoma tyttöjen ja naisten jalkapallon vastuuhenkilö (Vehviläinen & Itkonen 2009, 73). Päätaoiteena olivat harrastajamäärän kasvattaminen, lajiharrastuksen lisääminen kouluissa sekä lajin tunnettuuden lisääminen ja imagon parantaminen. Keinoina toteuttaa tavoitteet olivat jalkapallokoulujen järjestäminen sekä koulujen ja liikunnanopettajien kontaktointi. Näillä keinoilla tyttöpelaajien määrää kasvatettiin kolmanneksella. Näkyvyyttä pyrittiin parantamaan tuomalla Tyttöfutisvuosi esille maaotteluissa, seurojen toiminnassa, tyttöjen SM-taitokilpailuissa sekä turnauksissa. (Tuunainen 2007, 248.)

Naisvaliokunnan toiminta lopetettiin vuoteen 1991, jolloin naisten ja tyttöjen jalkapallon kehittäminen siirtyi osaksi muiden valiokuntien toimintaa. Samalla asetettiin erillinen naisten ja tyttöjen jalkapallon kehittämisryhmä, joka kokoontui yhteensä viisi kertaa. Vuonna 1992 heidän ehdotuksensa Palloliiton liittohallitukselle olivat kampanjointi tyttöjen ja naisten jalkapalloon liittyvien asenteiden muuttamiseksi, tyttö- ja naisjalkapallopäällikön tai -koordinaattorin palkkaaminen, aluevalmennuksen ja -tarkkailun kehittäminen, alueseminaarien järjestäminen, kilpailutoiminnan uusiminen esimerkiksi siirtymällä kevät-syö pelikauteen, koulujalkapallon panostaminen sekä naisten halli-SM-turnauksen virallistaminen. Työryhmän mielestä olisi järkevää muuttaa esimerkiksi Naisten Suomen Cup siten, että ensimmäisten kierrosten ottelut olisi

jaettu alueellisesti, jolloin pitkät pelimatkat vältettäisiin. Edellä mainittuihin ehdotuksiin suhtauduttiin myönteisesti muiden seikkojen osalta, mutta uutta päätoimista henkilöä ei palkattu eikä sarjasysteemiä muutettu syys-kevät-sarjakaudeksi. (Suomen Palloliitto 1992a; Tuunainen 2007, 248.) Alueseminaareja ruvettiin järjestämään jo vuodesta 1993 alkaen. Vuodesta 1993 tuli koulujalkapallovuosi, kun Palloliitossa päätettiin panostaa koulutoimintaan uusien harrastajien saamiseksi. (Suomen Palloliitto 1992b.)

Vuoden 1992 työryhmän kokouksen pöytäkirjoissa mainitaan, että yksi työryhmän jäsenistä nostaa esiin, että Ilta-Sanomat ihmettelee, miksi naisten jalkapalloa ei markkinoida. Tähän vastataan, ettei ole ihmisiä työhön, tai jos on, niin homma kaatuu yhdelle. Lisäksi seuratoiminnan sanotaan vievän voimat. Kokouksessa päätettiin esittää liittohallitukselle, että etsittäisiin henkilö, jonka tehtävänä olisi sponsorin hankkiminen naisten ja tyttöjen maajoukkueille sekä kilpailutoiminnalle. Lisäksi kokouksessa pyydetään mielipiteitä väitteelle, että Ruotsissa jalkapallotoiminta ei ole niin kilpailuhenkistä kuin Suomessa. Ehdotettiin myös, että naistenkin jalkapalloon olisi saatava olisi saatava veikkauskilpailu. Työryhmä toteaa liittohallitukselle jättämässään ehdotuksessa, että ellei SPL näe ryhmän ehdotuksia toteuttamiskelpoisiksi, on jatkossa vaikeaa saada vastaavaa tyttöjen ja naisten jalkapallon asiantuntijaryhmää toimimaan samalla innolla kuin he olivat toimineet. (Suomen Palloliitto 1992a.) Tästä kokouksen sisällöstä voi tulkita, että naisten jalkapallon resurssit olivat hyvin pienet ja niitä ei ehkä edes haluttu kasvat-
taa. Nähtävästi lajin ytimen ulkopuoleltakin oli tullut ihmetteleviä kommentteja siihen, miksei lajia markkinoida laajemmin. Liiton puolelta tämä markkinointi oli ehkä jätetty liiaksikin seurojen vastuulle, jotka olivat jo muutenkin ylityöllistettyjä eikä resurssit riittäneet perustoiminnan ulkopuolisiin toimiin. Tämä myös kertoo siitä, ettei työnjako liiton, piirien ja seurojen välillä ole ollut onnistunutta ja selkeää. Täytyy kuitenkin pitää mielessä se, että 1990-luvun alkupuolen lama on osaltaan vaikeuttanut toimintaa ja pakottanut siihen, että resurssit suunnattiin tiettyihin alueisiin ja väistämättä osa toiminnoista jäi vähemmälle.

Vuonna 1997 Palloliitossa havaittiin tulosten ja sarjojen perusteella, että painospiste on yhä vahvemmin siirtynyt Etelä-Suomeen. Lisäksi lisenssipelaajien määrä oli alkanut laskea. Päätettiin palkata henkilö yhdessä Uudenmaan piirin kanssa kehittämään tyttö- ja naisjalkapalloa seurasalalla. Vuoden 1998 lopussa Palloliittoon nimettiin nais- ja tyttöjalkapalloiluryhmä, jonka

edustajat koostuivat Sarjaseurat ry:stä, Palloliitosta ja piireistä. Heidän toiminnan pohjalle tehtiin naisten ja tyttöjen jalkapallon nykytilan kartoitus vuoden 1997 lisenssipelaajien määrän perusteella. Tarkastelun kohteena olivat muun muassa seurojen koko ja laajuus. Vaikka kartoitusta tehtiin tukemaan tyttö- ja naisjalkapalloiluryhmää, jäi ryhmän toimintansa lopulta vain yhden vuoden mittaiseksi. (Tuunainen 2007, 248–249.)

4.1.5 Tyttöjen jalkapallo jatkaa nousukiitoa 2000-luvulla

Tyttöjen ja naisten jalkapallon lujittamiseksi käynnistettiin F.U.N. -projekti Palloliiton toimesta vuonna 2001. Aluksi toiminta kesti vuoteen 2004 saakka, mutta sitä jatkettiin osana Kaikki Pelaa -ohjelmaa vuosina 2005–2006. Nimi F.U.N. muodostuu sanoista Futaa, Unelmoi ja Nauti. Futaa sana merkitsi harrastajamäärien kasvattamista ja harrastusmahdollisuuksien vahvistamista. Harrastusmäärien kasvattaminen oli projektin päätavoite. Vuonna 2000 Suomessa oli 13 770 tyttö- ja naispelaajaa, ja tavoitteena oli kasvattaa heidän määränsä 25 000 pelaajaan vuoden 2006 loppuun mennessä. Unelmoi sanalla haluttiin tuoda esiin jalkapallon kautta tulevia mahdollisuuksia. Nauti sanalla tarkoitettiin yksinkertaisesti pelistä nauttimista ja peli-ilon säilyttämistä. Toimenpiteitä olivat esimerkiksi tyttöfutiskoulut, koulujen jalkapallo-opetuksen tukeminen materiaaleilla, kohdennetut koulutustilaisuudet ja viestintään panostaminen, ja pääpaino oli kahdella viimeksi mainitulla. Drop out -ilmiön seurauksena lopettaneet haluttiin paremmin mukaan takaisin jalkapalloon muussa roolissa, kuten tuomariksi tai seuratehtäviin. Lisäksi tavoitteena oli lisätä tyttöjen mahdollisuutta päästä jalkapallon pariin paikkakunnilla, joissa toimintaa ei vielä ollut tai pelaajamäärä oli haasteellisen vähäinen. Keinoja tähän oli tutustuttaa paikkakuntia esimerkiksi pienpelimuotoihin sekä erilaisiin sääntövariaatioihin, kuten yli-ikäisyys- ja kaksoisedustussääntö (Paavola 2007). Ruotsissa toteutettu Damprojektin toimi esimerkkinä F.U.N. -projektissa. F.U.N. -projektin mahdollisti yhteistyösopimus A-lehden Oy:n ja nuorten lehti Demin kanssa, kun Ruotsissa projektin rahoitti liitto ja valtio. Yhdeksi isoksi kehitysaskeleeksi F.U.N. -projektin loppuraportissa mainitaan se, että kaikille jalkapallolisenssin ostaneille jaettavassa Futari-lehdessä oli vuonna 2003 ensimmäistä kertaa naisten jalkapalloa käsittelevä teemanumero. Myös tyttö- ja naisjalkapallojuttujen ja -kuvien määrä lisääntyi Futarissa. Alueellisten tapahtumien määrässä tapahtui selkeä kehitys, kun ennen vuotta 2004 niitä oli ollut enintään seitsemän, mutta vuonna 2004 jo 27. Nämä tapahtumat olivat siis

esimerkiksi taitokilpailuja, tytöille suunnattuja leirejä ja turnauksia sekä erilaisia kursseja. (Paa-vola 2007.)

F.U.N. -projektin aikana rekisteröityjen tyttö- ja naispelaajien määrä kasvoi 13 770 pelaajasta 22 364 pelaajaan vuoteen 2006 mennessä, kun projektin alussa asetettu tavoite oli 25 000. Tämä yli 60 prosentin kasvu on mittava näin lyhyen ajan sisällä. Lisäksi tyttöjen ja naisten suhteellista osuutta kokonaispelaajamäärästä oli kasvatettu sen ollen projektin päätyttyä 20 prosenttia. (Paa-vola 2007.) Projektin aikana naisten maajoukkue menestyi hyvin ja selvitti tiensä ensimmäistä kertaa arvoturnaukseen, kun joukkue pelasi vuoden 2005 EM-kisoissa. Tällä on ollut oma vaikutuksensa lajin suosiolle ja medianäkyvyyden lisääntymiseen ja sitä kautta harrastajamäärien kasvuun. Vuoden 2006 jälkeen tyttö- ja naisjalkapallo valittiin yhdeksi Palloliiton Kaikki Pelaa-toiminnan painopistealueeksi ja tavoitteena oli jatkaa pelaajamäärien kasvattamista. Lisäksi haluttiin edistää naistoimijuutta eli saada enemmän naisia jalkapallon pariin erilaisiin rooleihin. Tämän jälkeen naistoimijuutta on pyritty edistämään muun muassa palloilulajien yhteisellä Valmentaa kuin nainen -hankkeella, jossa Palloliitto on ollut mukana vuodesta 2014 alkaen. Hankkeessa tehdään erityistoimenpiteitä naisten saamiseksi mukaan valmennustoimintaan ja etenemään valmennuksen huipputasolle. Hankkeen aikana naisvalmentajille annetaan mento-rintia sekä entisille pelaajille järjestetään koulutustilaisuuksia. (Suomen Palloliitto 2016, 10.)

Ammattilaisuus näkyi suomalaisessa naisten jalkapallossa siten, että 2000-luvulla pelaajia alkoi siirtyä maailman kovimpiin sarjoihin, muun muassa Yhdysvaltoihin ja Ruotsiin. Tämä on ollut monille ainut vaihtoehto toteuttaa ammattilaisuutta.

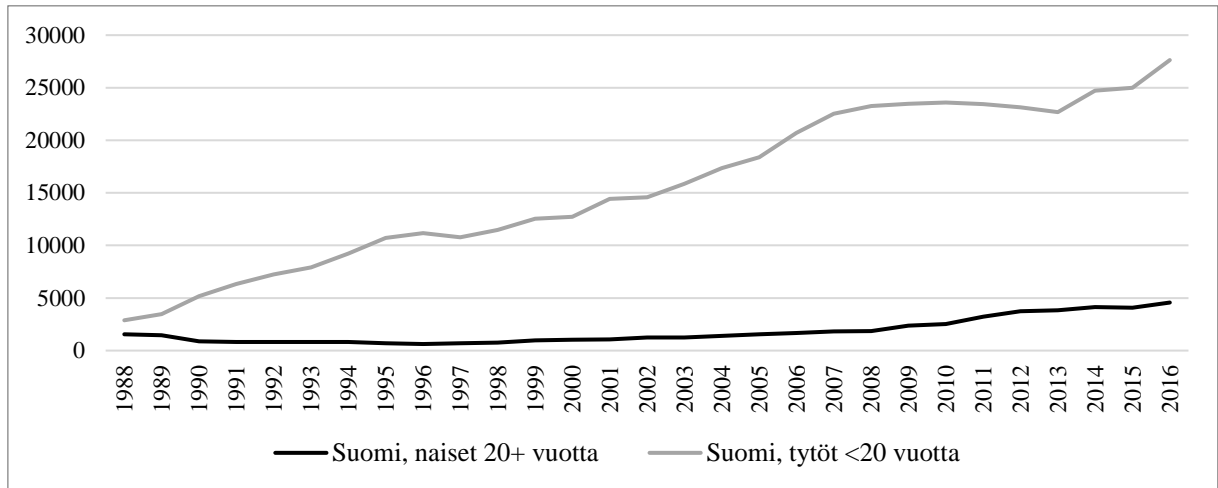
Tällä hetkellä tyttöjen jalkapallo menestyy kansainvälisesti hyvin, jos menestystä tarkastellaan nuorten maajoukkueiden esityksillä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että kansallisella seuratasolla on tehty hyvää kehitystyötä, joka näkyy pelaajien suorituksissa maaotteluissa. Lokakuussa 2018 alle 19-vuotiaiden maajoukkue voitti EM-alkukarsintojen lohkonsa päästämättä maalia-kaan. Alle 17-vuotiaiden maajoukkue selvitti tiensä vuoden 2018 MM-lopputurnaukseen sekä voitti valmistavassa ottelussa Saksan, joka ylsi ikäluokan EM-kilpailussa hopealle. Lisäksi alle 16-vuotiaiden maajoukkue voitti ensimmäisessä maaottelussaan Ruotsin. Tämä oli jo seitsemäs ikäluokka peräkkäin tyttöjen puolella, joka on voittanut Ruotsin. Vaikka tyttöjen maajoukkueet

ovat jo pidempään pärjänneet hyvin kansainvälisellä tasolla, on viimeaikainen menestys ollut erityisen ansiokasta. Suomessa on panostettu yhä enemmän alueelliseen toimintaan sekä kehitetty valmennusta esimerkiksi seurojen talenttivalmentajien avulla. Suomen Palloliiton maajoukkuevalmentaja ja huippujalkapallopääällikkö Marianne Miettinen painottaakin sitä, että kaikkein tärkein tekijä menestykselle on ollut seurojen ja pelaajien työskentely arjessa. Lisäksi hän nostaa esiin urheilulukioiden tärkeän roolin pelaajakehityksessä. (Suomen Palloliitto 2018.)

4.1.6 Harrastajamäärien kehitys Suomessa

Ensimmäisinä toimintavuosina harrastajamäärät nousivat nopeasti, mutta sen jälkeen kasvu oli hidasta. Ensimmäisen kymmenen vuoden aikana harrastajia tuli lajin pariin ainoastaan 2830. (Vehviläinen & Itkonen 2009, 52.) Naistyöryhmä arveli, että hidas kehitys johtui siitä, kun kasvun odotettiin kehittyvän itsestään, ilman erityistoimenpiteitä liiton tai piirien toimesta (Suomen Palloliitto 1982b). Hitaaseen kasvuun vaikutti myös se, että lajia pidettiin miehisenä ja naisten pelaamista kohtaan oli ennakkoluuloja. Pelaajapulan lisäksi harrastusmäärien kasvua esti valmentajien puute, joka vaikutti naisten toiminnan lisäksi tyttöjen toimintaan usean vuosikymmenen ajan (Suomen Palloliitto 1971a). Lisäksi Suomessa on naisten puolella suosittu yksilölajeja. Jalkapallon suosion kasvua jarrutti ensimmäisinä vuosikymmeninä myös pesäpallo, jota monet naiset pelasivat kesäisin. (Vehviläinen & Itkonen 2009, 54.)

Vuonna 1986 tyttöpelaaajien määrä ylitti ensimmäisen kerran naispelaaajien määrän. Tuolloin tyttöpelaaajia oli 2 059 ja naispelaaajia 1659. Nais- ja tyttöpelaaajien kokonaismäärä kääntyi laskuun vuonna 1997 ensimmäisen kerran 1970-luvun puolenvälin jälkeen, mutta muuttui nopeasti takaisin noususuhdanteeseen. (Tuunainen 2007, 250.) Harrastajamääriä tarkasteltaessa huomaa, kuinka vuosina 1989–1990 tapahtui jyrkkä lasku naispelaaajien määrässä, kun määrä laski 1 429 pelaajasta 892 pelaajaan. Vasta vuonna 2000 naispelaaajien määrä ylitti jälleen 1000 pelaajan rajan. (Kuvio 2.)

KUVIO 2. Naisten jalkapallon harrastajamäärien kehitys Suomessa 1988–2016.

Yli 20-vuotiaiden pelaajien määrä on pysytellyt Suomessa alhaisena läpi historian. Tyttöpelaajien määrä on noussut vauhdikkaasti etenkin 90-luvulla, mikä näkyy myös naispelaajien määrän kasvussa 2000-luvulta alkaen. Kuitenkin prosentuaalisesti naispelaajien osuus on pysytellyt alhaisena suhteessa kokonaispelaajamäärään, kun esimerkiksi vuonna 1990 noin 15 prosenttia pelaajista oli yli 20-vuotiaita, vuonna 2000 vastaavasti 7,5 prosenttia ja vuonna 2010 alle 10 prosenttia.

UEFA (2017) julkaisi vuonna 2017 selvityksen, jossa tarkasteltiin Euroopan maiden naisten jalkapalloa. Selvityksessä käytettiin vuoden 2015 pelaajamääriä. Pelaajat jaoteltiin yli 18-vuotiaisiin sekä 18-vuotiaisiin ja sitä nuorempiin. Jos näitä lukuja vertailee niiden maiden kanssa, joissa harrastajamäärät ovat samansuuntaiset kuin Suomessa, on naispelaajien osuus muissa maissa merkittävästi suurempi. Vuonna 2015 Suomen 29 048 nais- ja tyttöpelaajasta yli 18-vuotiaita oli 18 prosenttia. Muissa maissa, joissa pelaajia oli suunnilleen saman verran, yli 18-vuotiaita oli: Belgian 25 887 pelaajasta yli 60 prosenttia, Italian 23 196 pelaajasta 48 prosenttia ja Espanjan 31 837 pelaajasta 35 prosenttia. Sen sijaan muihin Pohjoismaihin verrattaessa on Ruotsin 179 050 pelaajasta yli 18-vuotiaita 40 prosenttia, Tanskan 63 294 pelaajasta 26 prosenttia, Norjan 100 066 pelaajasta 14 prosenttia ja Islannin 7 375 pelaajasta 20 prosenttia. Naispelaajien osuuteen vaikuttavat monet tekijät, joita ei tässä yhteydessä ole mahdollista tarkastella sen syvemmin. Olisi kuitenkin mielenkiintoista perehtyä tarkemmin siihen, miksi naispelaajien osuus on esimerkiksi Suomessa ja Norjassa niin alhainen verrattuna Ruotsiin ja Tanskaan. Naispelaajien alhainen lopettamisikä on yleinen ilmiö monissa maissa. Ammattilaispelaajien liiton

FIFPro:n (2017, 19) selvityksen mukaan yleisimmät syyt naispelaajien lopettamiselle olivat taloudellisten kannustimien puute, halu rakentaa uraa jalkapallon ulkopuolella tai perheen perustaminen.

Suomeen haettiin arvokisojen järjestämisoikeutta, koska lopputurnauspaikka oli saavutettavissa kisaisännyyden kautta. Lopulta Suomi saikin järjestämisoikeuden vuoden 2009 naisten EM-lopputurnaukseen. (Suomen Palloliitto 2006.) Näin ollen sitä edeltävinä vuosina alettiin jo pohdita, miten kisat saataisiin parhaiten hyödynnettyä lajin kasvun kannalta. Kun tarkastelee harrastajamääriä, huomaa kuinka tyttöpelaajien määrä kääntyi jopa pieneen laskuun kotikisojen jälkeisinä vuosina. Sen sijaan yli 20-vuotiaiden pelaajien määrässä tapahtui nousua kisoja seuraavina vuosina, joka on varmaankin seurausta tyttöpelaajien määrän kasvusta edeltävinä vuosina ja heidän vanhenemisesta. Kuitenkaan kotikisat ei harrastajamäärien osalta aiheuttanut suurempaa kasvua lajille välittömästi kisojen jälkeisinä vuosina. On kuitenkin oletettavaa, että kotikisoista oli muunkaltaista hyötyä lajin imagolle, kuten lisääntynyt näkyvyys eri medioissa, joka ei välttämättä näy heti harrastajamäärissä.

4.1.7 Naisten SM-sarja

Vaikka Suomen mestaruudesta pelattiin jo 1970-luvulla, haki pääsarja muotoaan 1980-luvulle saakka. SM-sarjassa pelasi vuonna 1983 peräti 24 joukkuetta, mikä sen hetkellä harrastajamäärillä aiheutti sarjalle heikon tason, kun hyviä joukkueita ja pelaajia ei ollut riittävästi. Alempi sarja oli aluesarja, ja sen taso oli huomattavasti SM-sarjaa heikompi. Naisvaliokunta ei halunnut perustaa ensimmäistä divisioonaa ennen kuin harrastajamäärä kasvaisi 10 000 pelaajaan. (Suomen Palloliitto 1983b.) Seuraavana vuonna ensimmäinen divisioona päätettiin kuitenkin pelata. Ylin sarja oli SM-sarja, jonka alapuolella olivat ensimmäinen divisioona ja aluesarja. (Suomen Palloliitto 1984b.) Aluesarjasta luovuttiin vuonna 1990, ja ensimmäisen divisioonan alapuolinen toiminta siirtyi liitosta piirien vastuulle (Suomen Palloliitto 1989).

Tultaessa 1990-luvulle oli SM-sarja yhä painottunut vahvasti Helsinkiin. Useat joukkueet luopuivat sarjapaikasta tai siirtyivät uuden seuran alle 1990-luvun alkuvuosina. Sarjan joukkueiden välillä oli mustasukkaisuutta ja pelaajien vaihtaessa seuraa nähtiin tämä värväystoiminnaksi.

Hankaluuksia sarjaan aiheuttivat muutokset, jotka piti tehdä maajoukkue toiminnan ja A-tyttöjen SM-turnauksen vuoksi. Sarjaseurat ry otti Naisten SM-sarjan ja Ykkösen järjestettäväkseen vuonna 1993. SM-sarjan joukkueet kokoontuivat tällöin ensimmäistä kertaa yhdessä pohtimaan sarjan kehittämistä ja järjestämistä sekä sarjaohjelmaa. Sarjaohjelmaan tehtiin joitain muutoksia lähes vuosittain. Sarjaseurat järjesti Naisten SM-sarjatoiminnan vuoden 2003 loppuun saakka. Toimintansa aikana he tekivät uudistuksia, jotka huomioivat etenkin pelaajia, kuten järjestivät äänestyksen sarjan parhaasta pelaajasta, veikkauspörssipisteet ja hattutempuista jaettavat knallit. (Tuunainen 2007, 249.) Tämänkaltaisilla parannuksilla on varmasti vaikutuksensa myös pelaajien motivaatioon ja ottelukokemuksiin.

Kauden 2006 aikana ensimmäinen divisioona eli Ykkönen muutettiin valtakunnalliseksi, jotta se valmistaisi joukkueita paremmin SM-sarjaan. Lisäksi aloitettiin SM-sarjan määrätietoinen kehittäminen ja vuonna 2006 tavoitteena oli uusia ilmettä ja ajattelua. Seuraavana vuonna tavoitteeksi otettiin viestin vahvistaminen. Vuonna 2008 tavoitteena oli aktiivisesti lisätä sarjan näkyvyyttä. (Tuunainen 2007, 250.)

4.2 Naisten jalkapallon kehitys Ruotsissa

Ruotsissa jotkut naiset olivat työelämässä jo 1940-luvulla, kun tehtaisiin kaivattiin lisätyövoimaa. Tällöin he myös pelasivat jalkapalloa työkavereiden kesken. Varsinainen kilpailutoiminta ei kuitenkaan vielä päässyt alkamaan, sillä naisten pelaamista vastustettiin. Ensimmäinen naisten sarja pelattiin silti muihin maihin verrattaessa aikaisiin: vuosina 1950 ja 1951 Ruotsin pohjoisosassa Uumajan kaupungissa. Turnauksen järjesti paikallinen sanomalehti ja siihen osallistuivat samat neljä joukkuetta kumpanakin vuonna. Joukkueet oli muodostettu paikallisten suurempien yritysten työntekijöistä sekä käsipallojoukkueiden pelaajista. Kahtena vuotena pelattu Uumajan sarja oli ainut Ruotsissa pelattu naisten sarja 1960-luvun puoliväliin saakka. Vuosien 1965–1968 aikana Ruotsin yliopistoissa järjestettiin jalkapalloturnauksia naispuolisille opiskelijoille. Lisäksi maassa pelattiin joitain satunnaisia otteluita naisjoukkueilla miesten joukkueita vastaan. (Hjelm & Olofsson 2003, 185–186.)

Öxabäck IF, joka perustettiin 1960-luvun loppupuolella, aktivoitui ja oli ensimmäisiä joukkueita, jotka tosissaan yrittivät käynnistää naisten jalkapallotoimintaa. Joukkuetta pidetäänkin

Ruotsissa ensimmäisenä nykyaikaisena naisten jalkapallojoukkueena. Vuonna 1968 Öxabäckin alueella Länsi-Götanmaalla käynnistettiin sarja naisille, kuten tehtiin myös muilla alueilla. Ruotsin suurimmissa kaupungeissa Tukholmassa, Göteborgissa ja Malmössa pelattiin ensimmäiset sarjat vuonna 1969. Samana vuonna Ruotsin suurin nuorisojalkapalloturnaus, St Eric's Cup, kutsui ensimmäistä kertaa tyttöjoukkueita mukaan. (Hjelm & Olofsson 2003, 186.) Aluksi naisten jalkapalloa pidettiin yleisesti huvittavana. Monet miehet vastustivat sitä, mutta oli myös paljon miehiä, joiden ansiosta naisten jalkapallo kehittyi. Ajan kuluessa naisten jalkapallo nosti suosiotaan ja valtasi tilaa ruotsalaisessa jalkapallokulttuurissa. Ruotsissa alkoi voimakas naisliike 1960-luvulla, joka kasvoi seuraavalla vuosikymmenellä, eikä se jättänyt naisten jalkapalloa huomiotta. (Wegerup 2005, 10, 47.) Vuoden 1969 jälkeen ruotsalaiset sanomalehdet tarjosivat mielenkiintoista luettavaa naisten jalkapallosta kiinnostuneille. Ne nimittäin raportoivat naisten joukkueista esimerkiksi Tšekkoslovakiasta ja Italiasta, joissa oli jopa joitakin ammattilaispelaajia. (Hjelm & Olofsson 2003, 189.) Tämän kaltaisilla uutisilla on voinut olla vaikutusta siihen, että jotkut naispelaajista alkoivat ottaa jalkapallon enemmän tosissaan ja ehkä jopa haaveilivat tulevaisuuden ammattilaisuudesta.

4.2.1 Naisten jalkapallo sisällytetään kaikkiin liiton tasoihin

Hjelmin ja Olofssonin (2003, 187) mukaan vuosien 1968–1971 aikana tiedostusvälineissä nostettiin usein esille, kuinka naiset kurottautuivat miesten dominoimille alueille urheilussa, työelämässä ja uravalinnoissakin, kun naisia aloitti esimerkiksi ministereinä tai poliiseina. Yleensä massamedia kuitenkin kuvasi naisten jalkapalloa positiiviseen sävyyn. Skånessa Arbetet-sanomalehti jopa teki aloitteen naisten sarjan käynnistämiseksi ja hallinnoi liigaa vuosina 1969–1972. Mutta kuten monessa muussakin maassa, myös Ruotsissa naisten urheilusta uutisoitaessa esiintyi trivialisointia. Trivialisoinnilla tarkoitetaan kirjoitustapaa ja sanavalintoja, jotka saavat kohteen näyttämään heikkotasoiselta tai keskittyvät urheilutoiminnan kannalta epäolennaisiin seikkoihin, kuten henkilöiden ulkonäköön. Hjelm ja Olofsson (2003, 187) nostavat esiin, kuinka naispelaajista kirjoitettiin usein seksistisiä kommentteja eikä keskitytty kuvaamaan itse ottelun tapahtumia tai siinä olleita pelisuorituksia. Vaikka kaikki toimittajat eivät suhtautuneet naisten jalkapalloon positiivisesti, olivat kuitenkin monien lehtien naisten jalkapalloon erikoistuneet toimittajat asiallisia ja kirjoittivat mielellään esimerkiksi pelaajien esittämästä kritiikistä Ruotsin liittoa kohtaan. Vuoden 1971 jalkapallokirjassa on naishenkilön kirjoittama luku, jossa

hän puhuu pelaajan näteistä jaloista ja kampauksista (Fotbollboken 1971, 51). Usein keskusteluissa on nostettu esiin, kuinka miehet keskittyivät epäolennaisuuksiin esimerkiksi uutisoidessaan naisurheilijoista, mutta ainakin 1960–1970-luvun taitteessa sitä saattoivat tehdä naiset itsekin. Naisten jalkapallo-ottelut keräsivät jo 1970-luvun alkupuolella hyvin yleisöä. Lehdistön mukaan otteluissa oli usein saman verran tai enemmänkin yleisöä kuin miesten toisen divisioonan tai sitä alempien sarjojen otteluissa. Pelaajista lehdistön huomio oli hyvin positiivista ja se rohkaisi heitä jatkamaan jalkapallotoimintaa. (Hjelm & Olofsson 2003, 187.)

Ruotsin jalkapalloliiton vuosittain julkaisemassa jalkapallokirjassa on oma luku naisten jalkapalloseuralle ensimmäisen kerran vuonna 1970. Silloin ruotsalaisessa jalkapallossa mainittiin tapahtuneen yleisömäärän laskua ja yleisön menetystä pidettiin vakavana ongelmana. Syyksi kirjassa arvellaan sitä, että jalkapallosta oli tullut tylsää ja pelaajat olivat harmaata massaa, jonka vuoksi tulisi kehittää ja korostaa yksilöitä enemmän. Samaan aikaan kilpailevan lajin eli jääkiekon suosio kasvoi voimakkaasti. Ajateltiin, että jos ratkaisua ei löydy pian, on sillä negatiivisia seurauksia lajille niin huipulla kuin harrastepuolellakin. Naisten toivottiin auttavan ongelmaan, jos heidän jalkapallotoimintansa saisi yleisen lajikehityksen kääntymään jälleen oikeaan suuntaan. (Fotbollboken 1970.) Hjelm ja Olofssonin (2003, 186–187) mukaan ennen vuotta 1971 Ruotsin jalkapalloliitto ei ollut tehnyt yhtäkään elettä tukeakseen naisten joukkueita tai sarjoja. Muutama piiri oli kuitenkin huomionnut naisten toiminnan. Esimerkiksi Västergötlandin piiri antoi Öxabäck IF:lle ja muille sarjajoukkueille käytännön apua ja moraalista tukea vuonna 1968. Yhteistyö piirin ja seurojen välillä lisääntyi seuraavina vuosina. Lisäksi vuonna 1969 Närkesin ja Tukholman piirit aloittivat viralliset naisten liigat, joita piirit hallinnoivat. Muualla maassa joukkueet ja niiden seurat hallinnoivat sarjoja omatoimisesti ennen vuotta 1970. Vuosina 1970–1971 useat muutkin piirit lisäsivät osallisuuttaan naisten toimintaan.

Vuonna 1970 Ruotsin liitto käsitteli kahta tärkeää naisten jalkapalloon liittyvää kysymystä. Ensimmäiseksi pohdittiin, mitä sääntöjä naisten peleissä tulisi käyttää. Toisena mietitytti, voisivatko naiset hankkia pelaajalisenssin ja sen mukana tulevan pelaajavakuutuksen. Päätöksenteko tapahtui kokouksessa, jossa miesten kahden ylimmän sarjan edustajat muodostivat edustajiston. He olivat sitä mieltä, että naisten tuli muuten pelata samoilla säännöillä miesten kanssa, mutta peliajan oli oltava lyhyempi. Varsin nopeasti peliaika kuitenkin muutettiin samanpituiseksi kuin

miehillä, toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa, joissa naisten jalkapallotoiminta oli alkanut muotoutua (Wegerup 2005, 55). Lisäksi päädyttiin siihen, että naisilla tulisi olla samat lisenssit kuin miehillä. Näitä historiallisia päätöksiä, eikä naisten jalkapalloa ylipäätään, ei esitelty hallituksen vuosikertomuksessa. (Olofsson 1989, 145.)

Seuraavana vuonna muodostettiin komitea molempien sukupuolten edustajista, jonka tehtävänä oli muodostaa suositukset ruotsalaiselle naisten jalkapallolle. Komitean mukaan sen hetkinen tilanne oli, että kehitys oli ollut todella nopeaa ja tapahtui osittain kontrolloimattomasti. Naisten jalkapallo oli vuonna 1971 levinnyt koko maahan. Vaikka pelaajia oli jo paljon, oli silti pulaa naispuolisista joukkueenjohtajista, tuomareista ja etenkin valmentajista. Rekisteröityjen pelaajien määrää tarkasteltaessa voidaan havaita voimakas kasvu edelliseen vuoteen nähden. Vuonna 1970 naispelaajia oli 728 ja vuonna 1971 heitä oli jo 4 901. Miesten osalta kasvu oli pienempää, sillä rekisteröityjen pelaajien määrä kasvoi 2 199 pelaajalla, kokonaismäärän ollessa 119 742. (Fotbollboken 1971.) Toisaalta miesten ja naisten jalkapallo oli tässä vaiheessa täysin eri vaiheissa kehitystään, mikä vaikutti kasvuvauhtiin. Suurinta kasvu oli niiden piirien alueilla, jotka olivat ottaneet naisten jalkapallon ohjelmaansa ja olivat siinä aktiivisesti mukana (Hjelm & Olofsson 2003, 191).

Ruotsissa naisten jalkapallon alkuaikoina naiset olivat itse aktiivisia perustamaan uusia joukkueita. Esimerkiksi jalkapallokirjassa mainittiin pelaaja, joka seurasi jääpalloa pelaavaa miestä ja päätti perustaa naisille oman jääpallojoukkueen. Seuraavana vuonna joukkue päätti perustaa myös jalkapallojoukkueen. Siten joukkueessa oli heti hyvä määrä pelaajia ja toiminta oli alusta alkaen aktiivista. (Fotbollboken 1971.) Myös Hjelm (2007, 232) tutkimuksen mukaan alkuaikoina eli vuosina 1965–1970 naisjoukkueita perustettiin urheiluseuroihin, työpaikoille, yliopistoihin, nuorisotaloihin ja kaveriporukoihin. Eli toiminta alkoi kehittymään jo olemassa oleviin yhteisöihin. Hjelm ja Olofsson ovat aluksi vuonna 2003 julkaistussa tutkimuksessa tyyppitelleet alkuaikojen naisjoukkueet neljään ryhmään: työpaikkajoukkueet, käsipallojoukkueet, urheilusiipat ja tyttöjoukkueet. Työpaikkajoukkue muodostui työyhteisön jäsenistä. Usein näiden joukkueiden toimintakausi jäi muutamaan vuoteen, jonka jälkeen parhaat tai innokkaimmat pelaajat siirtyivät uuteen joukkueeseen. (Hjelm & Olofsson 2003.) Myöhemmässä tutkimuksessaan vuonna 2007 Hjelm korvasi työpaikkajoukkueet opiskelija- ja puulaakijoukkueilla, joita luultavasti on ollut alkuaikoina työpaikkajoukkueita enemmän. Todennäköisesti eniten

uusien harrastajien tuli käsipallojoukkueiden kautta, kun joukkueet halusivat kesälajiksi pallopelejä. Käsipallon lisäksi jalkapalloharrastukseen tultiin etenkin jääpallosta, lentopallosta ja koripallosta. Joukkuelajeista jalkapallon pariin siirtyville toimintamuoto oli jo ennestään tuttua, mikä helpotti toiminnan organisoitumista. Urheilusiipioilla tarkoitetaan miespelaajien tyttöystävistä, vaimoista, siskoista tai kavereista, jotka ovat miehen kautta tutustuneet lajiin usein seuraajan roolissa. Viimeinen ryhmä muodostuu tytöistä, jotka aloittivat pelaamisen seuroissa, jotka järjestivät toimintaa nuorille vuoden 1970 tienoilla. (Hjelm 2007.) Wegerupin (2005, 10) mielestä monet naispelaajien poikaystäväistä, veljistä ja isistä toimivat valmentajina, ohjaajina tai tuomareina usein ilman arvostusta ja palkkioita. Alussa myös seurojen miesjoukkueet saattoivat auttaa naisten joukkueita valmentamalla tai toimimalla joukkueenjohtajana sekä antamalla palloja. Muuten naiset organisoivat ja rahoittivat toiminnan itsenäisesti. (Hjelm & Olofsson 2003, 188.) Vehviläisen ja Itkosen (2009, 42) mukaan tämä ryhmittely pätee myös kansainvälisissä vertailuissa, sillä etenkin useissa Euroopan maissa, Yhdysvalloissa ja Kiinassa naisten jalkapallo on käynnistynyt edellä mainituissa ryhmissä.

Ruotsin jalkapalloliiton alaisista 24 piiristä 17 oli aktivoitunut naisten suhteen ja niissä oli vuonna 1971 naisille järjestettyä jalkapallotoimintaa. Samana vuonna liiton järjestämiä sarjoja oli naisille ympäri maata yhteensä 48. Eniten sarjoja järjestettiin Ruotsin länsiosassa, Länsi-Götanmaalla. Jalkapallo oli naisten suosiossa myös Tukholman alueella Itä-Ruotsissa sekä pohjoisemmassa itärannikolla Västerbottenin seudulla. Joillain alueilla pelattiin naisten sarjoja ainoastaan neljällä joukkueella. Vaikka tyttöpelaaajia oli tähän aikaan vielä vähän, pelattiin Västmanlandissa Keski-Ruotsissa jopa juniorisarja. Pelaajien ikäjakauma osoittaa, että eniten oli 18-vuotiaita pelaajia. Pelaajien määrä alkoi vähentyä merkittävästi 25 ikävuoden jälkeen kohti 30 ikävuotta. Naispelaajien keski-ikä oli 22,5 vuotta. (Fotbollboken 1971, 54.)

Vuonna 1972 tapahtui iso harppaus eteenpäin. Eri puolilla maata pelattavien naisten sarjojen määrä oli kasvanut 86:een. Järjestettiin ensimmäinen valtakunnallinen cup-sarja, joka kantoi nimeä Jofa Quick Cup. Cupiin osallistuivat piirisarjojen voittajat eli yhteensä 21 joukkuetta. Yleisön kiinnostus oli herännyt finaalin kerätessä 355 katsojaa. Vuosikirjassa kehitystä kuvailtiin lumivyörymäisen nopeaksi, mutta entistä kontrolloidummaksi. Joukkueita oli yhteensä jo 700 ja alle 15-vuotiaita tyttöpelaaajia noin 2000. Neljä aluetta järjesti aluemestaruuskilpailun myös junioreille. (Fotbollboken 1972, 54.) Ruotsin jalkapalloliitto totesi, ettei heidän naisten

jalkapallon vetäjien ja ohjaajien lukumäärät sekä talous välttämättä salli seurojen sitoutua naisten jalkapalloon kovinkaan laajassa mittakaavassa. Toisaalta myös osa liiton väestä arveli, ettei naisten jalkapallon kehittämistä pystytä estämään. Sen vuoksi heidän mielestään oli parempi, että liitto määrittäisi määräykset ja muodot toiminnalle, jotta toiminta tapahtuisi yhtenäisesti. (Suomen Palloliitto 1984a.) Vuonna 1972 SvFF päätti, että naisten jalkapalloa tuli organisoida liiton alaisena ja naiset tuli sisällyttää kaikkiin liiton tasoihin. Näin ollen Ruotsissa liitto päätti ottaa naisten toiminnan mukaan kokonaisvaltaisesti jo vuodesta 1972 alkaen. Komitean mukaan alueellisten sarjojen lisäksi tulisi kehittää koko maan laajuiset kilpasarjat, jotka mallinnettaisiin miesten sarjajärjestelmästä. Komitea painotti, että kehityksen jatkumiseksi tulisi samanaikaisesti lisätä sosiaalista tukea. He vaativat, että naisten jalkapalolle pitäisi saada oma liitto urheilun kattojärjestö RF:n alaisuuteen, jotta naisten jalkapallo saisi isomman osan resursseista. (Hjelm & Olofsson 2003, 190.) Omaa liittoa ei kuitenkaan naisten jalkapalolle perustettu.

4.2.2 Nopean kehityksen ansiosta naisten jalkapallo aletaan ottaa vakavasti

Jalkapallokursseiden naispuolisten osallistujien määrä kasvoi vuosien 1971–1972 aikana kymmenkertaistuen 29 osallistujasta 291 osallistujaan. Kurssitarjonta kattoi valmentaja- ja ohjaajakurssin, joukkueenjohtajakurssin, hallintokurssin sekä tuomarikurssin. Vuosikirjassa kerrotaan, että Ruotsin liiton tilapäinen naiskomitea esitti ehdotuksia ja suuntaviivoja toiminnalle. Esityksen luonnehdittiin olevan ratkaisevan tärkeä kehityksen jatkumiselle Ruotsissa, mutta myös ulkomailta. Muut maat olivat osoittaneet kiinnostuksensa kyseistä selvitystä sekä Ruotsin naisten jalkapallon rakennetta ja organisaatiota kohtaan. Selvitys oli perusteellinen tutkimus naisten jalkapallosta ja se kantoi nimeä Damfotbollen i Sverige (naisjalkapallo Ruotsissa). Siinä käsiteltiin naisten jalkapallon kehitystä, fysiologisia ulottuvuuksia, kilpailutoiminnan tehtäviä aina Allsvenskan-pääsarjaan asti, kansainvälisen toiminnan hyötyjä, johtajien ja lajiaktiivien rekrytointia ja koulutusta sekä naisten jalkapallon organisaatiota. Selvityksen tuloksissa nostettiin esiin, ettei ole olemassa lääketieteellisiä perusteluita sille, että jalkapallon pelaaminen olisi vaarallista naisille. Yhtenä kehitysaskelena mainittiin se, että tiedotusvälineet olivat alkaneet ottaa naisten jalkapallon vakavasti. Selvityksessä arveltiin tuntuvan epäoikeudenmukaiselta, että naisten jalkapallossa oli kilpailtu niin vähän aikaa ja silti se sai paljon huomiota mediassa. Selvityksen tekijät halusivat kuitenkin korostaa, että sen huomion ansiosta myös muut naisten palloilulajit olivat saaneet mediassa näkyvyyttä. Trivialisointia ei tapahtunut enää niin paljon,

mutta yhä silloin tällöin. Johtajuuteen liittyen havaittiin, että naisten jalkapallo houkuttelee naispuolisia johtajia. Selvityksessä toivottiin kehitystä miesten ja naisten väliselle yhteistyölle. (Fotbollboken 1972, 55.) Ruotsissa oltiin siis jo 1970-luvun alkupuolella siinä tilanteessa, että naisten jalkapallo otettiin pääosin vakavasti ja se keräsi huomiota niin mediassa kuin paikan päällä katsomoissakin.

RF:ssä naisurheilun asiantuntijana työskennelleen Kerstin Rosén mukaan naisten jalkapallon kehitys oli merkityksellistä myös muille urheilulajeille. Mainittavan arvoista on, että kirjoittaja oli myös SvFF:n naiskomiteassa sekä myöhemmin UEFA:n naiskomiteassa ainoana naisjäsenenä. (Fotbollboken 1972.) Ruotsilla oli siis jo 1970-luvun alkupuolella naispuolisia työntekijöitä hyvissä asemissa, mikä osaltaan kertoo naisten asemasta yhteiskunnassa ja jalkapalloliikkeessä. Lisäksi se oli yksi osoitus siitä, että Ruotsi oli tuohon aikaan kansainvälisesti aktiivinen jalkapallomaa.

4.2.3 Tyttöjen jalkapallon vauhdikas nousu ja ensimmäinen maaottelu

Ensimmäinen virallinen naisten mestaruussarja pelattiin Ruotsissa vuonna 1973. Lajin kasvu oli vauhdikasta, mistä kertoo se, että rekisteröityjen naispelaajien määrä oli noussut yli 10 000:een. Tyttöjoukkueiden määrä tuplaantui kahteen sataan. Mestaruussarjan finaalissa oli jopa 1859 katsojaa. Ruotsalaisella jalkapallolla meni kaiken kaikkiaan hyvin. (Fotbollboken 1973, 53–56.) Huipputasen miesvalmentajia ei naisten toiminta vielä houkutellut. Sen sijaan oli nuorten toimintaan keskittyneitä valmentajia ja yleisvalmentajia, joita tuli myös naisjoukkueisiin. He painottivat urheilun sosiaalista arvoa ja terveyttä edistävää vaikutusta, ja heillä oli erityisen tärkeä rooli etenkin ruotsalaisen tyttöjen jalkapallon historiallisesti kiivaimmassa nousussa 1970-luvun puolivälin jälkeen. (Hjelm & Olofsson 2003, 189, 191.) Toiminnan kehitystä ei tapahtunut vain huipulla, vaan harrastetason toiminta kehittyi kaikilla rintamilla. Pelaajalicenssien määrä nousi jyrkästi ylöspäin ruohonjuuritasolla. Naiset osallistuivat vilkkaasti piirien järjestämille kursseille, joista osa oli suunnattu ainoastaan naisille. Kaikista 24 piiristä 16:ssa oli kursseja, joihin naiset pystyivät osallistumaan. (Fotbollboken 1973, 53–56.)

Vuoden 1973 jalkapallokirjassa todettiin Ruotsin lähteneen historialliseen ensimmäiseen maaotteluun ennakkosuosikkina, mitä perusteltiin sillä, että Ruotsissa naisten jalkapallo oli edistyksempää kuin Suomessa. Lisäksi kaupunkien välisissä kohtaamisissa Tukholma oli voittanut Helsingin aiemmin samana vuonna järjestetyssä ottelussa. Kansainvälisen toiminnan aloittaminen oli nostettu Ruotsissa tavoitteeksi edellisvuonna tehdyssä naisten jalkapalloa käsittelevässä selvityksessä. Jalkapallokirjan mukaan joukkueen valinta oli vaikea prosessi, koska maajoukkueella ei vielä ole ollut vain yhtä maajoukkuevalmentajaa. Pelaajien valinnassa painottuivat vahvat naisten jalkapalloalueet, koska pidettiin tärkeänä, että pelaajat tuntevat toisensa. Joukkueen keski-ikä oli 22,8 vuotta, kun vanhin pelaaja oli 37-vuotias ja nuorin 16-vuotias. (Fotbollboken 1973, 53–54.)

Vuosikirjassa kuvaillaan 1970-luvun puolivälissä, kuinka naisten jalkapallon ympärillä oli elämäniloinen tunnelma. Kilpailut, sarjaporrasten lukumäärä ja rekisteröityneiden pelaajien määrä lisääntyivät ja kansainvälinen kehitys oli hyvää. Jatkuvasta kehityksestä huolimatta pelaajien keskuudessa oli havaittavissa huolta siitä, että he kilpailevat miespelaajien kanssa. Lisäksi oltiin kärsimättömiä ja ajateltiin, ettei kehitys ollut riittävän nopeaa. Haluttiin vielä enemmän monipuolisempia sarjoja sekä kansainvälistä toimintaa. Liittoa ja piirejä kritisoitiin siitä, etteivät he ota vastuuta oletetusta kehityksen hidastumisesta. Liitossa ajateltiin, että naisten jalkapalloseurille ei tulisi tehdä mitään, vaan odottaa kehitystä. Ei haluttu tehdä ylioptimistisia panostuksia, koska ajateltiin, ettei naisten jalkapallosta tule villitystä. Lisäksi korostettiin sitä, ettei voida olettaa, että vajaan vuosikymmenen aikana pystyttäisiin luomaan samanlainen laajuus ja kilpailuympäristö naisille, minkä rakennuksessa miehillä kesti 70 vuotta. Painostuksen alla liitto kuitenkin asetti erityisen työryhmän, jonka tehtävänä oli seurata seurojen kilpailumahdollisuuksia, koulutustoimintaa ja kansainvälistä toimintaa. (Fotbollboken 1974, 366–386.)

4.2.4 Ruotsi on Euroopan kärkimaa

Vuodesta 1974 alkaen järjestettiin vuosittain Pohjoismaiden mestaruusturnaus, johon osallistui ensimmäisenä vuonna Ruotsi, Suomi ja Tanska. Suomen ja Ruotsin välinen ottelu keräsi 700 katsojaa Ruotsin voittaessa 1-0. Tanska osoitti Ruotsille voitollaan, että Ruotsi on vielä heitä jäljessä, eikä Ruotsi ollut muiden otteluiden menetyksestään huolimatta kertaakaan onnistunut

voittamaan Tanskaa. Ruotsalaiset pitivät Tanskaa maailman kärkimaana ja vertasivat tasoaan heihin jatkuvasti. (Fotbollboken 1974, 367–368.) Jalkapallokirjan mukaan vuodesta 1976 tuli vuosi, jolloin Ruotsi nousi Tanskan tasolle tasapeliin päättyneen ottelun johdosta ja päävalmentaja Hasse Karlsson olikin asettanut sen yhdeksi vuoden tavoitteista. Päävalmentajana toiminut Karlsson kertoi olevansa todella tyytyväinen naisten jalkapallon kehitykseen Ruotsissa, ja kuvailee kehityksen olleen nopeampaa mitä hän osasi toivoa. Hänen mukaansa naiset olivat ennen kaikkea alkaneet ajatella jalkapalloa ja kehittyneet taktisemmiksi. Karlssonia kritisoitiin siitä, että maajoukkueessa oli liian monta pelaajaa Länsi-Ruotsista, eikä hän ikinä käynyt katsomassa pelejä esimerkiksi Tukholman alueella. Tästä voisi päätellä, että Suomessa naisten jalkapallon keskittyessä etelään, oli Ruotsissa jonkin asteista keskittymää maajoukkuepelaajien osalta länteen, joka on perinteisesti ollut vahva naisten jalkapalloalue. Urheilujournalisti Pia Erlandsson toivoikin kirjoituksessaan, että seuraavalla valmentajalla olisi enemmän resursseja ja aikaa matkustaa ympäri Ruotsia, jotta voitaisi katsastaa enemmän joukkueita. Vuonna 1976 tapahtui toinenkin merkillinen asia, nimittäin Ruotsi hävisi Suomelle ensimmäistä kertaa. (Fotbollboken 1976, 362–363.) Vuoden 1979 jalkapallokirjassa korostetaan, kuinka Ruotsi on Euroopan rankingin kolmas osallistuttuaan epäviralliseen EM-turnaukseen saaden pronssia. Pohjoismaiden välisistä turnauksista Ruotsilla oli kolme voittoa peräkkäin ja Tanskalla kolme. (Fotbollboken 1979, 386.) Ruotsin kansainväliset saavutukset osoittavat, että se kuului Euroopan kärkimaihin läpi 1970-luvun.

Ruotsissa pelattiin 1970-luvun loppupuolella naisten aluemestaruussarja, ensimmäinen divisioona sekä cup-muotoinen Ruotsin mestaruussarja. Etenkin aluemestaruussarjassa joukkueet olivat epätasaisia. Liiton sisällä käytiin kuitenkin neuvotteluja, joiden arveltiin osoittavan muutoksia sarjajärjestelmään liittyen. Kyseisenä ajankohtana pelattiin kolmella alueella sarjat, joiden voittajajoukkueet muodostivat mestaruussarjan. Arvioitiin, ettei silloisella sarjamuodolla Damallsvenskan, eli yksi koko maan kattava pääsarja, ole mahdollinen, koska pitkät pelimatkat olisivat maksaneet liikaa ja naisten jalkapallossa oli liian vähän rahaa. (Fotbollboken 1976, 364.) Ensimmäinen divisioona oli jaettu maantieteellisesti kuuteen lohkokseen taloudellisista syistä. Uuteen sarjajärjestelmään oltiin pääosin tyytyväisiä ja se tasoitti sarjoja. Ainoastaan pohjoisessa kritisoitiin kolmea pohjoisen lohkoa, jotka haluttiin yhdistää. (Fotbollboken 1978, 367.)

Naisten jalkapallon suosion asemasta kertoo se, että 1970-luvun loppupuolella 1000 katsojaa otteluissa ei ollut epätavallinen määrä (Fotbollboken 1976, 364). Menestyksekkään Öxabäckin yhdessä pelissä oli jopa 2 800 katsojaa (Fotbollboken 1978, 368). Lisäksi rekisteröityjen pelaajien määrä oli vuonna 1978 noussut melkein 21 000:een. Tämä tarkoitti sitä, että Ruotsissa oli enemmän naisia, jotka pelaavat jalkapalloa kuin jääkiekkoilevia miehiä. Naisten jalkapallossa oli toiseksi eniten harrastajia miesten jalkapallon jälkeen. Naisten jalkapallon edistämistyöhön liittyi uusi taho, kun vuonna 1978 perustettiin naisten jalkapallon eliittisarjan yhdistys Elitfotboll Dam (EFD). Ruotsin liittokin alkoi panostaa enemmän naisiin ja rahoitti ensimmäistä kertaa maajoukkueelle muutaman päivän leirin ennen Tanskassa pelattua Pohjoismaiden turnausta vuonna 1978 (Fotbollboken 1978, 367–368). Naisten jalkapallo sai merkittävän lahjoituksen vuonna 1979, kun ruotsalainen vedonlyöntiyritys Tipsomgång lahjoitti sille viisi miljoonaa kruunua käytettäväksi seuraavien viiden vuoden aikana. Niillä rahoilla aiottiin palkata kokopäiväinen valmentaja. (Fotbollboken 1979, 385.) Suomessa pidetyn naisjalkapalloseminaarin mukaan naisvaliokunta aloitti Ruotsissa toimintansa vuonna 1979 (Suomen Palloliitto 1984a).

4.2.5 Naisten jalkapallon räjähdysmäinen kasvu 1980-luvulla

Vuonna 1980 naisten maajoukkueen päävalmentajana aloitti Ulf Lyfors, joka oli maajoukkueen ensimmäinen kokopäivätoiminen valmentaja. Syksyllä 1980 Ruotsi voitti Suomen 7–0, mikä osaltaan kertoo maiden tasoeron kasvusta. Vuosien 1973–1980 aikana Ruotsi pelasi yhteensä 32 maaottelua, joista se hävisi ainoastaan viisi, voitti kahdeksantoista ja tasapelejä kertyi yhdeksän. (Fotbollboken 1980, 433–434.)

Vuodesta 1981 alkaen naisille järjestettiin vuosittain koko maan laajuinen Cup-turnaus, Folksam Cup. Se oli menestys, sillä 325:stä naisten joukkueesta siihen ilmoittautui peräti 197. Ruotsissa käytiin keskustelua sarjojen muokkaamisesta niiden epätasaisuuden vuoksi. Esimerkiksi Jitex voitti mestaruuden vuonna 1981 häviämättä yhtäkään ottelua. Ykkösdivisioona hahutettiin liiton hallituksen ja Elitfotboll Dam -yhdistyksen puolesta kutistaa kahteen lohkokoon, kun lohkoja oli sillä hetkellä viisi. Liiton edustajisto kuitenkin jarrutti muutosta. (Fotbollboken 1981, 403–404.) Aineiston perusteella voi havaita, että Ruotsissa käytiin jatkuvaa keskustelua

sarjajärjestelmästä, sen vahvuuksista ja heikkouksista. Sarjoja muokkailtiin usein, jotta ne olisivat mahdollisimman toimivia. Sekä pelaajat että taustajärjestöt (esim. Elitfotboll Dam) ilmaisivat mielipiteensä vahvasti liiton suuntaan, kun halusivat johonkin asiaan muutoksen.

Kun tarkastellaan pelaajamääriä, vuonna 1981 Ruotsissa oli Euroopan toiseksi eniten yli 15-vuotiaita naispuolisia pelaajia. Heidän määränsä oli kasvanut jo yli 30 000:een. Eniten pelaajia oli Hollannissa ja kolmanneksi eniten Tanskassa. Suomessa pelaajamäärä oli 2 750. (Fotbollboken 1981, 404.) Tuohon aikaan pelaajamäärien tilastoinnissa oli eroja maiden välillä, joten lukuja voi pitää lähinnä suuntaa antavina.

Jalkapallon asemasta ruotsalaisessa yhteiskunnassa kertoo se, että miesten ykkösdivisioonassa yleisökeskiarvo vuonna 1980 oli 6 281 (Fotbollboken 1980, 434). Seuraavan vuoden jalkapallokirjassa (Fotbollboken 1981, 5) puolestaan kuvailtiin, kuinka jalkapallo oli miehille vuonna 1957 huipputasolla vain harrastus, mutta nyt se on kokopäivätyö tai ainakin tuottoisa sivutyö. Ammattimaistuminen oli siis alkanut rakentua ruotsalaisessa miesten jalkapallossa.

Naisten jalkapallon kehityksessä Euroopassa tapahtui 1980-luvulla muutama merkittävämpi kehitysaskel. Naisten ensimmäinen epävirallinen EM-lopputurnaus pelattiin vuonna 1984. (Fotbollboken 1981, 403.) Ruotsi voitti finaaliottelussa Englannin ja saavutti näin epävirallisen EM-kullan. Samainen turnaus pelattiin vuonna 1987, jolloin Ruotsi ylsi hopealle, sekä vuonna 1989. (Svenska Fotbollförbundet 1998, 10.) Maajoukkuetoiminta alkoi viritä myös tyttöjen osalta Euroopassa, kun vuonna 1987 Ruotsin tyttömaajoukkue pelasi ensimmäiset ottelunsa Hollantia ja Norjaa vastaan. Edellä mainitut maat olivat ainoat, joissa oli tyttöjen maajoukkueet. (Fotbollboken 1987, 127.)

Jalkapallokirjassa (Fotbollboken 1983, 8) huomautetaan, että vaikka Ruotsin naiset olivat hyvin menestyksekkäitä, on syytä muistaa se tosiasia, että ruotsalainen naisten jalkapallo sai taloudellista ja olosuhteisiin liittyvää tukea. Tämän tuen avulla he pystyivät kehittymään, ja samankaltaiset resurssit olivat useimmille kilpailijamaille vain utopiaa. Useimmissa Euroopan maissa naisten jalkapallo kehittyi niukoissa olosuhteissa ja sitä saatettiin yhä kummeksua. Jalkapallo-

kirjojen teksteistä voi havaita, kuinka Ruotsissa jatkuvasti verrattiin omaa tasoa muihin Euroopan maihin. Tiedettiin kovimmat vastustajat ja tavoitteeksi asetettiin olla parempia kuin ne. Ruotsissa myös aktiivisesti tähdättiin siihen, että saataisiin rakennettua vahva pääsarja. Esimerkiksi maajoukkuevalmentajana toiminut Ulf Lyfors oli aktiivisesti muiden valmentajien mukana kartoittamassa mahdollisia pääsarjan pelaajia alemmista sarjoista. (Fotbollboken 1986, 95.)

4.2.6 Huoli lajin kasvusta ja kansainvälisestä menestyksestä lisääntyy

Ruotsissa ajateltiin 1980-luvun puolivälin jälkeen, että laadullisesti lajin kehitys jatkuu, mutta pelaajamäärien osalta näytti siltä, että yläraja on saavutettu. Vuonna 1985 rekisteröityjä pelaajia oli 37 199, joka oli 500 pelaajaa vähemmän edellisvuoteen verrattuna. (Fotbollboken 1986, 95.) Lähempänä 1980-luvun loppua silloinen liiton pääsihteeri Lars-Åke Lagrell oli huolestunut siitä, että naisten jalkapallon kasvu on pysähtynyt. Lisäksi kansainvälisesti alkoi olla hankalampaa, kun muut Euroopan maat kehittyivät vauhdikkaasti. Lagrell olikin sitä mieltä, että oli aika käsitellä ja analysoida ongelmia, jotta saadaan naisten jalkapallo jälleen kehittymään. Vuoden 1987 jalkapallokirjassa mietitytti tulevat EM-kilpailut ja niissä menestyminen sekä mestaruuden uusiminen, koska muut maat olivat parantaneet, eivätkä Ruotsin parhaat pelaavat olleet niin dominoivia kuin ennen. Arveltiin, että yksi aikakausi, eli Ruotsin huima menestyminen, saattoi olla päättymässä. Myöskään maajoukkuevalmentaja Lyfors ei ollut tyytyväinen, vaikka seura-jalkapalloilu oli saanut uutta virettä täysin uuden mestariseuran myötä ja maajoukkue oli selvittänyt paikkansa toiseen EM-lopputurnaukseen. Hänen mukaansa tosiasia oli, että Ruotsi oli menettänyt kansainvälisen etumatkansa. Lyfors arveli, että Norja voisi voittaa mestaruuden, kuten lopulta kävikin. Aihetta huoleen oli siinä mielessä, että aiempien voitokkaiden vuosien jälkeen Ruotsi ei ollut voittanut viidestä maaottelusta yhtäkään. Tunnettu jalkapallokirjailija Gunnar Persson ennusti, että tunnelin päässä näkyy valoa, mutta voi kulua pari heikompa vuotta ennen huipun saavuttamista. (Fotbollboken 1987, 4.) Kansainvälisen valvutuneisuuden lisäksi Ruotsissa tehtiin jatkuvaa kriittistä arviointia omasta tasosta suhteessa muihin. Tavoitteena ei ollut ladata kaikkia panoksia vain seuraavaan vuoteen, vaan toimintaa ja tavoitteita suunniteltiin pidemmälle. Esimerkiksi Euroopan mestaruuden jälkeen Ruotsissa ei tyydytty siihen, vaan kohdistettiin katset heti seuraaviin kisoihin.

Laji meni kuitenkin monilta osin eteenpäin. Ammatillisuuteen liittyen tapahtui 1980-luvulla merkittävä merkkipaalu, kun Pia Sundhagesta tuli ensimmäinen ammattilaispelaaja hänen lähdettyään Italiaan ROI Lazioon. Vuonna 1988 maajoukkueen valmentajaksi tuli ensimmäistä kertaa nainen, kun Gunilla Paijkull siirtyi Lyforsin tilalle. Samana vuonna pelattiin ensimmäinen pääsarja Damallsvenskan 12 joukkueen rakenteella. Joukkueet tulivat eri puolilta maata ja näin ollen matkakustannukset kasvoivat, mutta toisaalta urheilullisena uudistuksena Damallsvenskan oli kaivattu muutos. (Svenska Fotbollförbundet 1998, 46–47.)

Ruotsin liittoon asetetun projektiryhmän selvityksen mukaan naisten jalkapallo oli kehittynyt nopeammin mitä ennustettiin, kun SvFF 1970-luvun ensimmäisinä vuosina otti vastuun toiminnasta. Voitiin todeta, että naisten jalkapallo oli 1980-luvulla laitettu kuntoon kaikissa piireissä. Ruotsissa huomattiin, että naispuolisille suunnatut valmentajien ja erotuomareiden erikoiskurssit helpottivat kursseille hakeutumista. Sarjajärjestelmän kehitys keskittyi kärkeen ja koko maan kattavaan tasoon. Sen ajateltiin olevan tärkeää pelin laadun kohottamiseksi ja lisäksi johdattaisi yleisön mielenkiinnon kasvuun. Naisten jalkapallon tuli projektiryhmän mukaan myös jatkossa olla yhtenäinen osa liiton kokonaistoimintaa, jonka lisäksi liitto, piirit ja seurat arvioisivat erityisten naisvaliokuntien tarvetta. SvFF järjesti vuodesta 1984 alkaen vuosittain tapaamisen joko valtakunnallisen konferenssin yhteydessä tai erityisen naiskonferenssin, johon kutsuttiin piirien ja seurojen edustajia sekä pelaajia keskustelemaan naisten jalkapallon ajankohtaisista ongelmista. Erityiskeinona piireille annettiin myös seuraavina vuosina mahdollisuus ottaa projektivirkoja, jotka on suunnattu tyttöjen jalkapalloon ja nuorisotoimintaan. Yleisesti seuroissa talous oli suuri ongelma, ja etenkin naisjoukkueet joutuivat tekemään paljon työtä sen edistämiseksi. Keinoja olivat esimerkiksi otteluohjelmat ja niiden mainostajat sekä peliasujen mainostilan myyminen. Pitkät välimatkat aiheuttivat huolta myös Ruotsissa, kun joidenkin seurojen pelaajat tulivat jopa 100 kilometrin alueelta. Joukkueet helpottivat matkakustannuksia maksamalla pelaajille matkakorvauksia. Osaltaan taloudelliseen tilanteeseen saatiin helpotusta ruotsalaiselta rahapeliyhtiöltä, joka antoi 5,4 miljoonaa kruunua vuosittain edistämään juonioritoimintaa jalkapallossa niin tyttöjen kuin poikienkin puolella. (Suomen Palloliitto 1984a.)

Tyttöpelaajille järjestettiin piirien toimesta alueleirejä, joissa katsastettiin pelaajia maajoukkueeseen. Ruotsin liitto lähetti piireille ja seuroille ohjeet minkälaisia pelaajia maajoukkueeseen

haluttiin. Pelaajakoulutustakin järjestettiin leirimuotoisesti. Valmentajakoulutus oli jaettu neljään tasoon. Osasta tuli juoniorivalmentajia ja osasta mies- ja naisjoukkueiden valmentajia. Osa kursseista pyrittiin järjestämään erikseen miehille ja naisille, koska oltiin sitä mieltä, että naisilla oli liikaa miesvalmentajia. (Suomen Palloliitto 1984a.)

Lajien välinen kilpailu harrastajista oli kovaa. Yhtenä keinona uusien harrastajien saamiseksi oli ilmaiset jalkapallokoulut, joita vetivät liiton valmentajat. Lisäksi liitto tuotti jalkapallotoimintaan liittyvää materiaalia kouluihin. Jalkapallo oli 1980-luvulla kouluissa suosittua myös tyttöjen keskuudessa. Koulujärjestelmä tuki osaltaan kilpamielessä pelaavien harjoittelua, kun vuonna 1984 oli neljä jalkapallolukiota. Ne pelaajat, jotka eivät olleet päässeet jalkapallolukioon, saivat muista aineista vapautusta viiden tunnin verran viikossa, jotta pystyivät harjoittelemaan. Liitto lähetti henkilöitä seuroihin puhumaan naisten jalkapallosta. Vuonna 1984 maajoukkueen ikäjakauma vaihteli 17-vuotiaista 29-vuotiaisiin, keski-ikä ollessa noin 23 vuotta. (Suomen Palloliitto 1984a.)

4.2.7 Menestys hiipuu, mutta harrastajamäärät nousevat 1990-luvulla

Ensimmäinen naisten MM-kilpailu järjestettiin Kiinassa vuonna 1991. Ruotsi voitti pronssia ja se olikin vuosikirjan mukaan ruotsalaisen jalkapallon kohokohta kyseisenä vuonna. (Svenska Fotbollförbundet 1998, 52.) Seuraava vuosi oli merkittävä miesten osalta. Ruotsissa pelattiin miesten EM-lopputurnaus, joka antoi taloudellista ylijäämää kymmenen miljoonaa kruunua. Miehet pelasivat itsensä semifinaaleihin. Ruotsi nosti asemiaan kansainvälisesti myös kenttien ulkopuolella, sillä Lennart Johansson valittiin UEFA:n presidentiksi vuonna 1990 ja hänen pitkä toimikautensa kesti vuoteen 2007 saakka. (Fotbollboken 1993.)

Naisten maajoukkueella ei tämän jälkeen mennyt yhtä loistokkaasti. Maajoukkue jäi nimittäin ensimmäistä kertaa EM-kilpailujen ulkopuolelle vuonna 1991, kun pelattiin neljäs UEFA:n järjestämä EM-turnaus. Samoin kävi seuraavissakin karsinnoissa. Syyksi arveltiin, ettei Ruotsilla ollut tarpeeksi huippupelaajia ja lisäksi kärsittiin monista loukkaantumisista. Liitossa oltiin huolestuneita siitä, että nuoret pelaajat puhuivat ottavansa yhden vuoden kerrallaan jalkapallon

suhteen, kun tyttöjen olisi pitänyt panostaa jalkapalloon useampana peräkkäisenä vuotena. (Fotbollboken 1993, 130–133.)

Seurajoukkueiden puolella puolestaan nähtiin jälleen uudenlaista leveyttä, sillä moni eri joukkue voitti mestaruuksia (Fotbollboken 1993, 132–133). Pienemmistä seuroista tulevilla naisjoukkueilla alkoi 1990-luvulla olla haastavampaa. Sama oli tapahtunut miestenkin puolella aiemmin. Läpi 1990-luvun Damallsvenskanin voittivat ainoastaan isompien kaupunkien seurat. Maajoukkueiden parhaat pelaajat siirtyivät useimmiten suurkaupunkialueille ja niiden seuroihin. (Svenska Fotbollförbundet 1998.)

Hiipuneen menestyksen vuoksi liitossa päätettiin suunnata katseet pidemmälle tulevaisuuteen ja panostaa vuoden 1995 MM-kilpailuun, jotka pelattiin Ruotsissa. Lisäksi vuoden 1996 Olympialaiset oli jo ajatuksissa. (Svenska Fotbollförbundet 1998, 56.) Ruotsin jalkapalloliitto sitouttiikin vuonna 1995 maksamaan pelaajille 25 prosenttia palkkakustannuksista MM-kilpailuihin saakka, jotta heillä olisi enemmän aikaa jalkapalloseuralle (Fotbollboken 1995, 139). Mutta vaikka A-maajoukkue ei pärjännyt entiseen tahtiin, voitti U20 maajoukkue Pohjoismaiden mestaruuden sekä U16 joukkue Norjan kahdesti ja Tanskan kertaalleen. (Svenska Fotbollförbundet 1998, 57.)

Ruotsissa pelattu MM-turnaus nosti naisten jalkapallon uudenlaisiin korkeuksiin. Merkittävä tekijä nosteelle oli mediasta saatu huomio. Kilpailu oli menestys, mutta pelillisesti oltaisiin toivottu parempi sijoitus eli pääsy mitalipeleihin. Rekisteröityjen naispelaajien määrä nousi vuonna 1996 ensimmäistä kertaa yli 40 000:een. (Svenska Fotbollförbundet 1998, 61–63.) Vuoden 1997 EM-lopputurnaus järjestettiin yhteisjärjestelyin Ruotsissa ja Norjassa. Ruotsilla oli siis lyhyen ajan sisällä järjestettävään MM- ja EM-kilpailut. Tämänkaltaiset suurtahtumat antavat usein paljon nostetta lajin kehitykselle, varsinkin jos tilaisuudet osataan hyödyntää oikein.

Jansson ja Sandahl (1998) ovat tutkineet drop out -ilmiötä ruotsalaisessa naisten jalkapallossa 1990-luvulla. Heidän mukaan median ja yhteiskunnan asennoituminen naisten jalkapalloa koh-

taan voi vaikuttaa pelaajien lopettamiseen. Lisäksi tutkimuskohteena olleet huippupelaajat kokivat, että huipputasolla naisten jalkapallolla ei ollut tarpeeksi statusarvoa. Arvostuksen puutteen vuoksi voitiin kokea tärkeämpänä panostaa koulutukseen ja ammatin hankkimiseen. Ruotsissa huolestuttiin huippupelaajien varhaisesta lopettamisesta, mikä on osaltaan voinut olla yksi syy Damprojektin hankkeen käynnistämiseen. Tutkimuksen mukaan myös ajanpuute oli yleinen syy lopettamiselle, kun joko jalkapallon tai sen ohessa tehtyjen töiden koettiin vievän liikaa aikaa. Osa vastaajista koki myös, ettei pelaaminen ollut enää hauskaa tai loukkaantumiset johtivat lopettamiseen. Usein pelaajat olivat aloittaneet harrastuksen jo varhain sekä nousseet naisten joukkueisiin suhteellisen nuorina, mikä on voinut johtaa kyllästymiseen. Muita lopettamiseen vaikuttavia tekijöitä olivat seuraorganisaatio, korvausten vähäisyys, harjoittelu ja valmentaja. (Virtanen 1999, 12, 27; Jansson & Sandahl 1998 mukaan.)

4.2.8 Kehityshankkeet ja MM-hopea vauhdittavat lajin kasvua 2000-luvulla

Ruotsin liitossa havaittiin, että vuosien 1998–1999 aikana rekisteröityjen pelaajien määrässä oli laskusuhdanne, kun rekisteröityjä tyttöpelaajia menetettiin yli 700. Liitossa työskennelleen entisen maajoukkuepalaaja Gunilla Axénin mukaan poika- ja miesjalkapalloon oltiin panostettu pitkän aikaa, joten oli aika tehdä jotain naisten puolella. Kolmivuotinen Damprojektin toteutettiin vuosina 2000–2003 maanlaajuisesti liitossa, piireissä ja seuroissa, ja se täytti sille asetetut tavoitteet erinomaisesti. Se oli laajin siihen mennessä toteutetuista projekteista tyttö- ja naisjalkapallossa. Projektin budjetti oli 11,5 miljoonaa kruunua. Projektin loppuarvioinnissa, jonka tilaajana toimi SvFF ja toteuttajina kaksi henkilöä Halmstadin korkeakoulusta, tehtiin päätelmä, että projekti oli lisännyt huomiota ja keskittymistä tyttöjen ja naisten jalkapalloon. Projektin avulla lisääntynyt osaaminen ja naispuolisten johtajien määrän kasvu olivat myös kaksi merkittävää esiinnoussutta seikkaa, joiden uskottiin tarjoavan pitkän aikavälin vaikutuksia ruotsalaiseen jalkapalloon, erityisesti tyttöjen ja naisten puolella. Projektipäällikkönä toimineen Axénin mukaan yksi päätavoitteista olikin lisätä naispuolisten johtajien rekrytointia ja koulutusta. Hän oli sitä mieltä, että jalkapallon parissa kaikki lähtee hyvästä johtajasta. Eli jos halutaan kehittää toimintaympäristöä ja saada lisää harrastajia, tulee esimerkiksi seuralla ensimmäiseksi olla ensin hyvä johtaja ja sen jälkeen tavoitellaan muita asioita. Oli havaittu, että tyttöjoukkueissa ei tule keskittyä ainoastaan tulostavoitteisiin, vaan on tärkeää painottaa sosiaalista puolta, koska se oli todettu tärkeäksi osaksi tyttöjen harrastusta (SN 2001; Svenska Fotbollförbundet 2003).

Piireille esitetyn kyselyn mukaan myös piirit olivat sitä mieltä, että tarvittiin enemmän koulutusta ja naisia eri tehtäviin. Piirit toteuttivat tehtävää varten kuusi kuukautta koulutettujen projektipäälliköidensä vetämänä uusien johtajien uudelleenkoulutuksen ja rekrytoinnin yhteistyössä SISU Idrottsutbildarna:n kanssa. SISU on urheilun tutkimus- ja koulutusorganisaatio ja samalla RF:n yhteistyöorganisaatio, joka osaltaan on mukana tukemassa urheilun kehitystyötä. Ennen projektia asetettiin numeeriset tavoitteet, jotka saavutettiin tai ylitettiin kaikkialla maassa. Projektin yhteenveto osoitti muun muassa, että naispuolisten johtajien määrä nousi 7 264:llä uudella toimijalla. Yhteensä jopa 13 115 naista oli jatkokoulutautunut jalkapalloliikkeen sisällä. Uusia naispuolisia tuomareita koulutettiin 2 736. Niissä seuroissa, joissa oli toimintaa tytöille tai naisille, oli hallituksissa hankkeen loputtua yhteensä 2 533 naispuolista jäsentä. Lisäksi projektin aikana rekisteröityjen tyttö- ja naispelaajien määrä nousi 3 420 uudella pelaajalla. (Svenska Fotbollförbundet 2003.)

Esimerkiksi Itä-Götanmaan piirissä toteutetussa Damprojektien-hankkeessa tavoitteiden saavuttamiseksi järjestettiin muun muassa seuravierailuita, vain naisille suunnattuja peruskursseja, tuomarikoulutusta ja luentoja sekä luotiin paikallinen verkosto. Loppuarvioinnin mukaan tehokkaimmiksi keinoiksi osoittautuivat naispuolisille suunnatut koulutukset, jotka otettiin positiivisesti vastaan. Lisäksi seuraverkostoja pyrittiin kehittämään pysyväksi tukiverkostoksi, koska ne kehittävät tyttöjen ja naisten jalkapalloa paikallisesti niillä ehdoilla, jotka toimivat kyseisellä alueella. Itä-Götanmaan piirissä tehtiin kolmivuotisen projektin aikana yhteensä 65 seuravierailua, kun tyttö- ja naistoimintaa järjestäviä seuroja oli yhteensä 82. Seuroissa kävi SISU:n urheilukouluttajia, jotka olivat rakentaneet erinomaiset kontaktiverkostot. He toimivat lähellä seuroja ja heillä oli hyvä tuntuma seurojen tilanteesta. Kouluttajat työskentelivät koko seuran kanssa, eikä vain tyttö- ja naistoimijoiden, jotta he samalla pystyivät korostamaan Damprojektien-hankkeen viestiä. Tehdyt seuravierailut osoittautuivat seurojen osalta positiivisiksi ja halutuiksi. Ongelmia oli aiheutunut siitä, jos seuran kontaktihenkilö vaihtui kesken prosessin, jolloin jouduttiin usein aloittamaan alusta. Haasteita kehitykselle oli aiheuttanut myös se, kun kouluttaja lähti ja seuran piti itse jatkaa toimintaa. Joskus kehitystyö loppui kokonaan ja seurojen oli vaikea sisäistää, että heidän täytyisi itsenäisesti pystyä edistämään kehitystyötä. Hallituksiin houkuteltiin naispuolisia jäseniä naisille suunnatuissa koulutustilaisuuksissa, joissa hallituksissa toimivat naiset kertoivat kokemuksiaan ja toimivat roolimalleina. Tämän lisäksi luotiin verkostoja, joissa naiset pystyivät vaihtamaan kokemuksiaan eri seuroissa

toimivien kanssa. Itä-Götanmaan piirissä koettiin projektin lopussa vuonna 2003, että mitä enemmän piiri vieraili seuroissa, sitä helpommaksi työskentely tuli. Ongelmallista oli kuitenkin se, että yksi seuravierailu ei ratkaissut tilannetta. Yleensä vasta neljännellä vierailulla näkyi vaikutusta ja asioita alkoi tapahtua. Piirin kokemusten mukaan vuonna 2003 monilla seuroilla oli huonosti toimiva organisaatio tyttöjen ja naisten jalkapallon ympärillä. Tilanne oli usein se, että seuroilla oli liian paljon tehtävää ja heihin kohdistuvaa painostusta. (Östergötlands FF 2003.)

Itä-Götanmaan piirin esimerkki osoittaa, kuinka tärkeää on, että piiri toimii läheisessä yhteistyössä seurojen kanssa. Ruotsissa jalkapallossa olevat resurssit ovat niin hyvät, että kyseisen kaltaisia koulutuksia voidaan toteuttaa yhteistyönä asiantuntevien organisaatioiden kanssa. Suomessa vastaavanlaiset osittain ulkoistetut seurakoulutukset olisivat varmasti tervetulleita, koska monissa piireissä henkilöstön määrä on ollut vähäinen. Esimerkiksi Naisten Liigan seuravierailuja on pääasiassa viime vuosina hoitanut yksi henkilö liitosta, jonka tehtäväkuvaan kuuluu muutakin kuin Naisten Liigan kehittäminen, eikä esimerkiksi piirin henkilöstö tai ulkoistettu kouluttaja.

Vuonna 2003 Ruotsissa kiinnostus jalkapalloon oli suurempi kuin koskaan aiemmin. Rekisteröityjen pelaajien lukumäärä naiset ja miehet yhteen laskettuna oli 214 000, mikä oli uusi ennätys. (Svenska Fotbollförbundet 2003, 5.) Ruotsin naisten maajoukkue saavutti vuoden 2003 MM-kilpailusta hopeaa. Mediassa puhuttiin paljon siitä, miten se tulisi vaikuttamaan naisten jalkapallon kehitykseen, suosioon ja resursseihin. Wegerupin (2005, 7–8) mukaan Damallsvenskanin yleisö ja sponsoritulot kasvoivat sekä naisten jalkapallon saama huomio ja kiinnostus lisääntyivät. Tuhannet tytöt ja moni poikapelaajakin sai uusia idoleita samalla kun tyttö- ja naisjoukkueisiin tuli uusia pelaajia. Menestys vaikutti harrastajamäärän kasvuun kilpailun jälkeisinä vuosina. Lisäksi liiton markkinointiosasto alkoi myydä naisten jalkapalloa omana tuotteenaan, jolloin naisten joukkueelle etsittiin erilliset 4–5 sponsoriyrittäjästä (Svenska Fotbollförbundet 2003, 12).

Seuraava liitossa tehty naisten jalkapalloon kohdistuva projekti oli Elitprojekt damer, joka toteutettiin neljän vuoden aikana vuosina 2007–2010. Elitprojekt käynnistettiin myös miesten

puolella ja se oli siihen mennessä suurin ruotsalaisessa jalkapallossa toteutettu yksittäinen hanke. Se oli osa pelaajakehitysprosessia ja naisten puolella se kohdistettiin 15-vuotiaista tyttöpelaaajista aina A-maajoukkuepelaajiin asti samalla keskittyen valmentajien kehittämiseen. Rahoituksesta puolet eli 30 miljoonaa kruunua tuli vuoden 2006 miesten MM-kilpailuihin suunnatun budjetin ylijäämästä, joka oli pääosin peräisin televisiointituotoista. (Svenska Fotbollförbundet 2007.) Projektin tavoitteina oli, että alle 19-vuotiaiden maajoukkue pääsisi EM-lopputurnaukseen joka vuosi ja 20-vuotiaiden maajoukkue selviäisi MM-turnaukseen joka toinen vuosi. Edellä mainitut tavoitteet saavutettiin vuonna 2010, jolloin ensimmäistä kertaa Ruotsin nuorten maajoukkue selvisi MM-kilpailussa puolivälieriin. Pelaajakehityksen lisäksi projektissa arvioitiin ruotsalaisten huippuseurajoukkueiden menestystekijöitä, kuten johtamisen urheiluosaamista, kokoaikaisia valmentajia ja erilaisia koulutuksia. Naisten jalkapalloa haluttiin kehittää etenkin seuratasolla, joten naisilla se kohdistui Damallsvenskan-sarjan seuroihin. Kehityksen työstäminen aloitettiin projektin ensimmäisenä vuotena siten, että seuroihin tehtiin vierailuja, joiden perusteella pyrittiin muodostamaan kuva seurojen organisaatiosta ja toimintaympäristöstä. Projektiryhmässä tiedostettiin se, että jokainen seura toimi omassa ympäristössään ja niitä täytyi arvioida yksilöllisesti. Seuroille tehtiin vierailujen pohjalta toimintasuunnitelmat, ja yhteistyössä EFD:n (Elitfotboll Dam) kanssa luotiin mahdollisuuksia koulutukseen, kokemusten vaihtoon, luentoihin ja muunlaisen tukeen kehitysprosessissa. Seuraavina vuosina järjestettiin uudet seuravierailut, joissa tarkkailtiin seurojen sen hetkistä tilannetta. Vuoden 2011 loppuraportissa todetaan, että useilla Damallsvenskan-sarjan joukkueilla oli hyvä organisaatio, jossa vastuu jakautui hallitukselle ja kokopäiväiselle toimistotyöntekijälle. Yleisesti seuroissa oli työvoimapulaa, koska useissa seuroissa yhdellä henkilöllä oli liian monta vastuualuetta. (Svenska Fotbollförbundet 2011.)

Markkinoinnin ja sponsorointitoimintojen onnistumiseksi vaadittiin ammattimaista työskentelyä. Useat seurat olivat tehneet menestyksekkäästi ammattimaista markkinointia joko siihen palkatun henkilön tai konsultin avulla ja siten kasvattaneet taloudellisia edellytyksiään. Vuonna 2011 voitiin todeta, että kehitystä oli tapahtunut projektivuosien aikana. Oltiin siirtymässä perinteisistä markkinointimenetelmistä, eli paitamerkeistä ja mainoksista, kohti suhdemarkkinointia ja tuotteistamista. Monilla seuroilla oli nyt markkinointivastaava sekä pitkäaikainen markkinointi- ja viestintäsuunnitelma. Pyrkimyksenä oli, että joka vuosi joku joukkueista pääsisi UEFA:n järjestämään Mestareiden Liigaan. Elitprojekt-hankkeen yleisenä tavoitteena oli

ottaa käyttöön kansallinen seuralisenssi Damallsvenskanin joukkueille, jonka avulla varmistettaisiin laatutekijät. Lisenssi oli tarkoitus ottaa asteittain käyttöön siten, että aluksi se olisi suuntaa antava ja myöhemmässä vaiheessa pakollinen. (Svenska Fotbollförbundet 2011.)

Lisäksi Ruotsissa oli 24-Karat -projekti, jonka tarkoituksena oli saada huipputaso pelaajia osallistumaan valmentajakoulutukseen. Tavoitteeksi asetettiin 10–15 uutta valmentajakoulutukseen osallistuvaa pelaajaa vuosittain projektin ajan. Kolmisenkymmentä pelaajaa osallistui projektiin, mikä koettiin positiivisena. Samanaikaisia projekteja olivat ”Talang 2013” ja ”F-17 serien”, jotka käynnistyivät vuonna 2009 yhteistyössä ruotsalaisen rahapelimonopoli Svenska Spel:n ja EFD:n kanssa. Talang 2013 -projektissa oli tavoitteena tukea 16–19-vuotiaiden lupaavien pelaajien harjoittelua siten, että mukaan valitut seurat saivat palkata oman valmentajan taitoryhmälle. Heillä oli myös mahdollisuus kutsua ryhmään pelaajia oman seuransa ulkopuolelta ja siten olla enemmän mukana lahjakkuuksien kehittämisessä. F-17 serien oli sarja, johon seurat pystyivät muodostamaan yhteisjoukkueita eri seuroista tulevista taitavista pelaajista. Sarjan tarkoitus oli luoda hyvä ja parempilaatuinen otteluympäristö. (Svenska Fotbollförbundet 2011.) Ruotsissa siis kannustettiin eri seurojen väliseen yhteistyöhön, kun sen nähtiin hyödyttävän yleistä tyttö- ja naisjalkapallon kehitystä. Koko lajin kehityksen kannalta olisikin tärkeää niin Ruotsissa kuin Suomessakin, että seurat pystyisivät myös yhteistyöhön keskenään ja kykenisivät näkemään esimerkiksi pelaajan vaihtaessa seurasta toiseen, mikä on kyseisen pelaajan kannalta paras ratkaisu. Lisäksi osaamista voitaisiin jakaa enemmän seurojen välillä.

Vuonna 2007 Ruotsin jalkapalloliiton silloinen varapuheenjohtaja ja entinen maajoukkuepelaaja Susanne Erlandsson kertoi, että liitto laittaa vuosittain 30 miljoonaa kruunua (n. 3,2 M€) naisten jalkapalloon, josta iso osa menee maajoukkueiden toimintaan, mutta myös muihin toimintoihin. Erlandsson on ollut naisten jalkapallossa mukana alkuajoista lähtien ja oli vuonna 2007 myös EFD:n puheenjohtaja. Hänen mukaansa naisten jalkapallon edistämiseksi on tärkeää, että EFD:n puheenjohtaja on mukana SvFF:n hallituksessa, sillä siellä tehdään jalkapallon strategiat ja jaetaan resurssit. Hän sanoi olevansa todella ylpeä Ruotsin toimintaympäristöstä naisten ympärillä ja naisten jalkapalloon tehdyistä panostuksista. Erlandsson oli kaiken kaikkiaan liiton hallituksessa 20 vuoden ajan, joista seitsemän vuotta hän toimi varapuheenjohtajana.

(Svenska Fotbollförbundet 2007; Svenska Fotbollförbundet 2012.) Suomessa Palloliiton puheenjohtajistoon saatiin ensimmäinen nainen vuonna 2018, kun Katri Mattson aloitti varapuheenjohtajana.

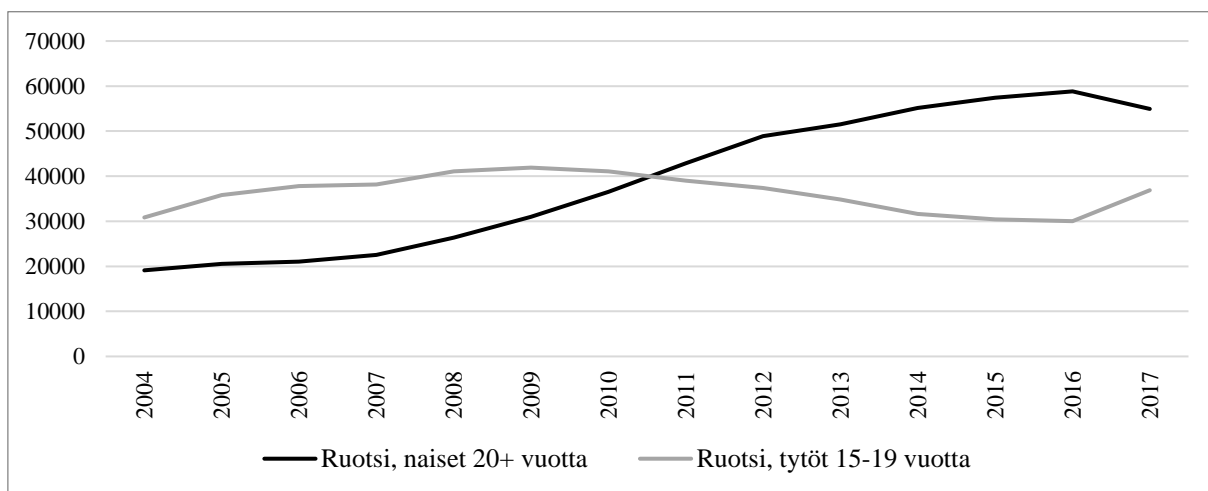
SvFF ja EFD ovat tehneet paljon yhteistyötä ja projekteja yhdessä. Helmikuussa 2018 SvFF ilmoitti, että he jakavat kuusi miljoonaa kruunua (n. 0,6 M€) kolmelle vuodelle Världsklass-projektiin, joka toteutetaan yhteistyönä EFD:n kanssa. Projektin kautta panostetaan etenkin 15–23-vuotiaiden tulevien huippujen valmistamiseen. Panostukset kohdistuvat seura- ja maajoukkueiden toimintaympäristöön. Aivan viime vuosina tehdyissä arvioinneissa on noussut esiin kysymys nuorten jalkapalloilun ja aikuisten jalkapalloilun välisestä kuilusta. Tähän ongelmaan pyritään projektin avulla puuttumaan, jottei siirtymävaihe olisi nuorilla pelaajilla niin vaikeaa ja olosuhteet helpottaisivat sitä. Siirtymät, joihin paneudutaan ovat U23 ikäluokasta A-maajoukkueeseen sekä T19-sarjasta ja ensimmäisestä divisioonasta eli Elitettan-sarjasta Damallsvenskaniin. Projektin metodit tähtäävät siihen, että seurojen pelaajakoulutus on laadukasta ja seurojen omat kehittämisalueet tunnistetaan. Lisäksi liitossa halutaan lisätä U23 ikäluokan maatteluiden määrää, jotta pelaajat voisivat kerätä enemmän kansainvälistä kokemusta. Valmentajia aiotaan kouluttaa, seurata ja arvioida osana projektia. (Svenska Fotbollförbundet 2018.)

4.2.9 Harrastajamäärien kehitys

Ruotsissa harrastajamäärät lähtivät siis nopeasti nousuun, kun liitto otti lajin organisoitavakseen. Osittain tämä varmasti johtui siitä, että toimintaa oli aloitettu jo joitakin vuosia sitä ennen. Ruotsin kohdalla on mielenkiintoista tarkastella, onko maajoukkueen menestys vaikuttanut harrastajamäärien nousuun. Ruotsi oli ollut EM-kilpailussa ensimmäisestä vuoden 1984 turnauksesta alkaen, mutta neljänsissä EM-kilpailuissa vuonna 1991 Ruotsi jäi ulos lopputurnauksesta. Menestystä on kuitenkin tullut, kun vuonna 1984 Ruotsi voitti kultaa, seuraavissa kisoissa vuonna 1987 hopeaa ja vuonna 1989 pronssia. Kuten aiemmin kuvailtiin, liitossa oli huoli Ruotsin menestyksestä 1990-luvulla, vaikka harrastajamäärät jatkoivatkin kasvua. Joukkue oli ulkona vuosien 1991 ja 1993 EM-kilpailuista. Kuitenkin päästyään lopputurnaukseen vuonna 1995 Ruotsi voitti hopeaa, kuten myös vuonna 2001. Alle 19-vuotiaiden maajoukkue voitti EM-

kultaa vuonna 2012 ja 2015. Lisäksi Ruotsi on osallistunut MM-kilpailuihin ja voittanut pronssia vuosina 1991 ja 2011 sekä hopeaa vuonna 2003. MM-kilpailut järjestettiin Ruotsissa vuonna 1995.

Ruotsissa harrastajamäärät olivat laskusuhdanteessa vuodesta 1985 alkaen yhdeksän vuoden ajan, kun vuoden 1994 jälkeen ne lähtivät taas tasaiseen nousuun. Toisaalta, kun ei ole nähtävissä eriteltyjä harrastajamääriä tyttö- ja naispelaajista, ei voi arvioida, onko 1980-luvulla saavutettu kansainvälinen menestys innostanut uusia harrastajia lajin pariin ja näin kasvattanut tyttöpelaajien määrää. Lisäksi Ruotsissa ei tarvitse ostaa lisenssiä ennen 15 ikävuotta, joten sitä nuorempia pelaajia ei ole huomioitu harrastajamäärien laskennassa. Tyttö- ja naispelaajien harrastajamääriä tarkasteltaessa (kuvio 3) huomaa, että vuonna 2011 oli ensimmäisen kerran enemmän yli 20-vuotiaita pelaajia kuin 15–19-vuotiaita. Tämä kertoo siitä, että yhä useampi nainen jatkaa harrastusta aikuisiällä. Toisaalta 15–19-vuotiaiden pelaajien määrän laskusuhdanne, joka alkoi vuonna 2010, näkyy nyt yli 20-vuotaiden harrastajien määrän laskuna.

KUVIO 3. Naisten jalkapallon harrastajamäärien kehitys Ruotsissa 1980–2010.

4.2.10 Damallsvenskan – yksi parhaimmista naisten pääsarjoista

Ruotsissa on pelattu naisten pääsarjaa, Damallsvenskana, vuodesta 1988 alkaen. Yhteensä rekisteröityjä nais- ja tyttöpelaajia oli tällöin 36 229, mutta kuten aiemmin tuli esiin, ei Ruot-

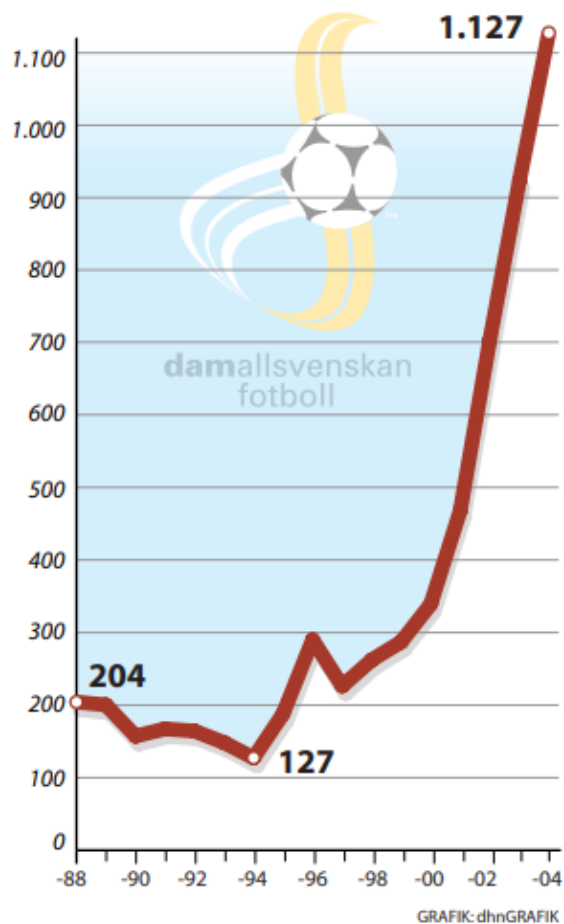
sisä haluttu kiirehtiä koko maanlaajuisen pääsarjan aloittamisella. Toiseksi ylin sarja eli ensimmäinen divisioona on Elitettan. Ruotsin jalkapalloliiton lisäksi EFD organisoi Damallsvenskanian sekä Elitettania. EFD on liitosta irrallinen organisaatio, mutta tekee liiton kanssa paljon yhteistyötä. EFD:n tarkoituksena oli perustamisen aikaan suojata naisten jalkapallon seurojen etuja liiton suuntaan. (Olofsson 1989, 149.) Damallsvenskan ja Elitettan -sarjojen joukkueet ovat samanaikaisesti sekä liiton että EFD:n jäseniä. EFD:llä oli vuonna 2014 kaksi pääsponsoria, Scandic hotelliketju sekä Aftonbladet-lehti, mutta tällä hetkellä pääsponsorit ovat rakennusyhtiö OBOS, Svenska Spel sekä valtiollinen rautatielaitos SJ (Elitfotboll Dam 2019). Lisäksi EFD saa merkittävän summan Damallsvenskanin televisiointioikeuksista. EFD tukee sarjojen joukkueita taitovalmennuksen kustannuksissa sekä matkakustannuksissa. Joidenkin seurojen rahoituksesta jopa 50–60 prosenttia tulee EFD:n tuista, koska niiden oma liikevaihto on niin alhainen. (Lindgren, Nygren & Åhlander 2014, 28.)

Kauden 2004 aikana Damallasvenskanin otteluiden katsojakeskiarvo oli ensimmäistä kertaa yli 1000 katsojaa per ottelu (kuvio 4). Kaudella 2006 keskiarvo laski kuitenkin 814 katsojaan per ottelu. Vuosikertomuksessa huomautetaan tähän lukemaan liittyen, että Damallsvenskanin yleisömäärät olivat olleet jatkuvassa kasvussa edelliset 5–6 vuotta, joten syytä huoleen ei ollut ja oli keskityttävä siihen, että suunta saadaan toimenpiteillä uudelleen nousuun. Lisäksi Ruotsi johti kansainvälistä vertailua naisten pääsarjan yleisömäärissä. Useilla mailla ei edes ollut kunnollista yleisömäärän seuranta. Vertailun vuoksi vuosikertomuksessa nostettiin esiin Saksan yleisökeskiarvo, joka oli 560 katsojaa per ottelu, ja Suomessa keskiarvo oli 176 katsojaa per ottelu. Kuitenkaan esimerkiksi Norjassa, Ranskassa ja Englannissa, joissa naisten jalkapallo oli suosittua, ei ollut Ruotsin kaltaista laajaa yleisötilastoa vaan ainoastaan arvioita. Yleisökeskiarvot jäivät arvioiden mukaan kaikissa edellä mainituissa maissa alle 250 katsojan. Damallsvenskanin suosituimmat seurat, kuten Umeå IK, keräsivät kaudella 2007 keskimäärin 2 078 katsojaa per ottelu. Oikeastaan koko 2000-luvun ajan yleisömäärä heitteli, välillä nousten ja välillä laskeen. (Svenska Fotbollförbundet 2006; Svenska Fotbollförbundet 2007.) Aiemmin todettiin maajoukkueen menestyksen olevan yksi syy kansallisen sarjan yleisömäärän nousuun ja yleisen kiinnostuksen kasvuun. Damallsvenskanin yleisömäärän kuvaajaa katsottaessa huomaa, kuinka 1980-luvun lopun EM-menestyksestä huolimatta yleisömäärä on ollut laskussa. Toisaalta vuoden 1995 EM-hopea sekä MM-kotikilpailut ovat varmaankin osaltaan vaikuttaneet vuosien 1994–1996 yleisömäärän kasvuun. Yli 20-vuotiaiden pelaajien määrä on noussut 2000-luvun

ensimmäisinä vuosikymmeninä, kuten ovat nousseet Damallsvenskanin yleisömäärätkin. Näillä voi olla vaikutusta toisiinsa, mutta on varmasti monia muitakin tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet niinkin nopeaan kasvuun mitä pääsarjassa tapahtui 2000-luvun alussa.

Publiksnitt i Damallsvenskan 1988–2004

(1988–92 och 1998–99 inkl. slutspel)

KUVIO 4. Damallsvenskanin yleisökeskiarvon kehitys vuosina 1988–2004 (Svenska Fotbollförbundet 2004).

Palmin (2008) tekemän selvityksen mukaan Damallsvenskan oli useamman vuoden ajan laajentunut 2000-luvulla eri osa-alueilla. Kun verrataan vuosia 2007 ja 2008, olivat tulot ja menot kasvaneet vuoteen 2008 tultaessa. Kustannukset nousivat kuitenkin enemmän, mikä johtui siitä, että henkilöstökustannukset sekä otteluista ja harjoituksista aiheutuneet kustannukset kasvoivat

voimakkaasti. Vuodesta 2002 lähtien myös etenkin pelaajien palkkakustannukset kasvoivat jyrkästi. Vuodesta 2005 lähtien eliittilisenssi on täytynyt olla miesten lisäksi Damallsvenskanin joukkueilla. Damallsvenskanin joukkueilla lisenssi on vuodesta 2005 alkaen asettanut taloudellisia vaatimuksia.

Vuodesta 2011 alkaen lisenssi on asettanut seuroille tiettyjä kriteerejä myös organisaation, urheilutoiminnan, hallinnon ja toimintasuunnitelman osalta (Svenska Fotbollförbundet 2011). Talouden osalta lisenssi on edellyttänyt seuroilta tasovaatimuksia ja esimerkiksi sen, etteivät ne voi raportoida negatiivista tulosta, jotta lisenssin saantia seuraavalle pelikaudelle ei riskeerata. Mikäli seuran tulos on jäänyt negatiiviseksi, voi seura esittää toimintasuunnitelman, jonka mukaan pääoma saadaan vähintään nollaan seuraavan vuoden lopussa. Jos toimintasuunnitelma hyväksytään edustajakokouksessa, saa seura lisenssin seuraavalle pelikaudelle. (Palm 2008.)

Damallsvenskanin sponsoritulot olivat vuonna 2018 noin 100 miljoonaa kruunua, kun miesten puolella Allsvenskanin sponsoritulot oli 1,7 miljardin kruunun tienoilla. Allsvenskanissa pelaajien keskimääräinen kuukausipalkka oli noin 75 000–89 000 kruunua (7 000–8 400€), kun taas Damallsvenskanissa pelaajien keskimääräinen kuukausipalkka on arvioitu olevan pelaajasta riippuen noin 9 900–11 000 kruunua (900–1 100€). Damallsvenskan on maailman yhdeksänneksi parhaiten palkattu naisten pääsarja. (Damfotboll.com 2018.)

5 EROT JA YHTÄLÄISYYDET NAISTEN JALKAPALLON KEHITYKSESSÄ SUOMESSA JA RUOTSISSA

Suomalaisessa ja ruotsalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset, kuten teollistuminen ja palveluelinkeinojen kasvu, ovat lähtökohtia sille, että naisten asema on parantunut. Sen seurauksena naiset alkoivat uudella tavalla kiinnostua erilaisista vapaa-ajanviettotavoista, urheiluun mukaan lukien. Naiset olivat jo aiemmin pyrkineet aloittamaan jalkapallotoimintaa molemmissa maissa, mutta voimakkaan vastustuksen myötä toiminta ei päässyt kunnolla alkamaan ennen kuin maiden lajiliitot ottivat naistenkin jalkapallon hoidettavakseen. Ruotsilla toiminta oli kuitenkin alkanut aiemmin ja laajemmin kuin Suomessa. On tärkeää huomioida, että Ruotsi oli sotien ajan puolueeton valtio ja sai näin ollen rakentaa yhteiskuntaa siltä osin rauhassa. Kun maat pelasivat ensimmäisen naisten maaottelunsa, oli Ruotsilla jo noin 7 000 harrastajaa enemmän. Toki Ruotsin väkilukukin oli lähes kaksinkertainen Suomeen verrattuna.

Sukupuolten välinen tasa-arvoisuus lähtökohta lajin kehitykselle

Alkuaikoina 1970-luvulla Suomessa toimintaa käynnisteltiin ja se haki muotoaan. Ulkopuolelta tuleva vastustus oli kovaa ja lajia ei otettu tosissaan. Toiminta alkoi 1960–1970-lukujen vaihteessa ennemminkin huumoripohjalta, kun naiset itsekin ajattelivat pelinsä näyttävän huvittavalta. Myöskään Ruotsissa 1970-luvulla kaikki naiset eivät ottaneet lajia täysin vakavasti. Ruotsissa esimerkiksi saatettiin keskittyä jalkapallosta kirjoitettaessa epäolennaisuuksiin. Ruotsissa oli kuitenkin paljon naisia, joilla oli voimakas tahto edistää lajia. Erona Suomeen näyttäisi olleen se, että kuitenkin useammat miehet tulivat mukaan kehittämään naisten jalkapalloa ja näin saatiin lajiin osaavia valmentajia ja muita toimijoita. Naisten asema oli Ruotsissa tasa-arvoisempi 1960- ja 1970-luvuilla. Naisliike ja sen synnyttämä tasa-arvokeskustelu alkoi aiemmin ja oli voimakkaampi kuin Suomessa raivaten tietä myös jalkapallolle. Tätä puoltaa Eskolan (2008, 59–66) tutkimus, jonka mukaan sukupuoliroolikeskustelu alkoi Suomessa vuonna 1965, kun ruotsinkielinen lehti Nya Pressen julkaisi artikkelin aiheesta. Artikkelin pohjautui Ruotsissa käytyyn vastaavaan keskusteluun, joka oli alkanut muutama vuosi aiemmin.

Sanomalehdistöllä merkittävä rooli kilpailutoiminnan alkamisessa

Lehdistön merkittävästä roolista ajan urheilukulttuurissa kertoo se, että Suomessa Ilta-Sanomien vuonna 1971 järjestämä naisten turnaus oli oleellinen tapahtuma lajin kehityksessä. Myöhemmin samana vuonna Palloliitto nimittäin järjesti naisille ensimmäisen cup-kilpailun, johon osallistui jo 51 joukkuetta. Nämä tapahtumat vauhdittivat piirejä ottamaan naiset mukaan toimintaansa. Lehdistöllä oli tärkeä osa myös Ruotsissa naisten jalkapallon käynnistymisessä, sillä vuosina 1950 ja 1951 pelattiin paikallisen sanomalehden järjestämä ensimmäinen naisten sarja, jonka jälkeen sarjatoiminta jatkui vasta 1960-luvun puolivälissä. Ruotsissa lehdistö raportoi 1960- ja 70-lukujen vaihteessa Italiassa ja Tšekkoslovakiassa toimineista naisten joukkueista, joissa oli jopa ammattilaisia. Tämänkaltaisen uutisointi on osaltaan vahvistanut lajiin kohdistunutta mielenkiintoa, ja saattoipa joku alkaa tosissaan haaveilemaan ammattilaisuudestakin. Lehdistö toimi myös väylänä pelaajien ja liiton välillä, kun lehdissä voitiin kirjoittaa naispelaajien esittämästä kritiikistä liittoa kohtaan. Muutenkin sitä voidaan pitää edistyksellisenä, että naisten jalkapallo sai useasti positiivista näkyvyyttä ruotsalaisessa lehdistössä jo 1970-luvun alussa. Aineistossa nouseekin esiin, että osa naispelaajista innostui lehdistön huomiosta niinkin paljon, että se motivoi heitä jatkamaan harrastusta. Lisäksi tämä kertonee siitä, kuinka edistyksellistä ruotsalaisen urheilulehdistön sisältö oli näinkin varhaisessa vaiheessa, kun juttuja tehtiin esimerkiksi ulkomaiden ammattilaispelaajista.

Ruotsissa joukkueurheilun suosio helpotti ensimmäisten joukkueiden perustamista

Ruotsissa naisten jalkapallotoiminta on alkanut olemassa olevista ryhmittymistä. Esimerkiksi käsipallojoukkueet halusivat kesälajiksi pallopelin, jonka seurauksena he alkoivat pelata jalkapalloa. Käsipallon lisäksi jalkapallon pariin tultiin etenkin jääpallosta, lentopallosta ja koripallosta. Joukkuelajeista jalkapalloharrastukseen tullessa toimintamuoto oli jo ennestään tuttua, mikä tietysti helpotti toiminnan organisoitumista. Samalla edellä mainittu lajikirjo osoittaa, että Ruotsissa joukkueurheilun harrastaminen naisten keskuudessa oli varsin vilkasta jo 1970-luvulla. Lisäksi ensimmäisiin joukkueisiin tuli pelaajia myös suurempien yritysten työntekijöistä, kuten Uumajassa 1950-luvulla ensimmäisessä naisten sarjassa. Myös yliopistoilla oli keskeinen

rooli, sillä vuosien 1965–1968 aikana niissä järjestettiin naisten turnauksia. Suomessa lajin pariin ei tultu yhtä useasta eri joukkuelajista, vaan lähinnä pesäpallosta tai sitten yksilölajeista. Suomessa yksilölajit ovatkin olleet perinteisesti suosiossa niin miesten kuin naistenkin urheilussa. Oli yleistä, että Suomessa joukkueita alettiin kokoamaan ”tyhjästä”, eikä olemassa olevista ryhmittymistä kuten Ruotsissa. Molemmissa maissa joukkueita koottiin aluksi miespelaajien tyttöystävistä ja vaimoista. Onkin luonnollista, että naiset tutustuivat lajiin jalkapallossa mukana olevien miesten kautta.

Ruotsissa aloitettiin alueellisilla sarjoilla, Suomessa valtakunnallisella sarjalla

Suomessa virallisessa liiton alaisessa toiminnassa lähdettiin siis liikkeelle koko maan kattavan kilpailun järjestämisestä, jonka jälkeen alettiin rakentaa alueellisia sarjoja. Alkuaikoina naisten jalkapallon kehitys oli Suomessa hidasta, koska määrätietoinen kehitystyö puuttui. Kilpailutoimintaa järjestettiin keskitetysti liitosta, sillä piireissä ei ollut joukkueita kilpailun aloittamiseksi. Harrastajamäärät ja kiinnostus lajiin kääntyivät laskuun 1970-luvun puolivälin jälkeen. Pitkät pelimatkat rajoittivat etenkin Keski- ja Pohjois-Suomen pelaajia, ja harrastus keskittyi entistä enemmän etelään. Ruotsissa seurat, joukkueet ja yliopistot järjestivät aluksi itse sarjoja. Muutama piireistä auttoi alueensa sarjojen järjestämisessä ja alkoi jopa hallinnoida sarjoja, kun liitto ei vielä tehnyt mitään sarjatoiminnalle. Sarjatoiminta alkoi siis alueellisilla sarjoilla, joita pelattiin pitkään ennen valtakunnallista sarjaa. Kuitenkin myös Ruotsissa järjestettiin valtakunnallinen cup-kilpailu vuonna 1972. Tällöin naisten sarjoja oli jo yhteensä 86 ympäri maata, ja cup-kilpailu toimi alueellisten sarjojen voittajien kilpailuna eli mestaruussarjana. Ruotsissa ei vielä 70-luvun lopullakaan ollut koko maan kattavaa naisten pääsarjaa, koska pitkien pelimatkien arvioitiin maksavan liikaa ja naisten jalkapallossa oli liian vähän rahaa. Ensimmäinen divisioona jaettiin samoista syistä kuuteen lohkoon. Sarjajärjestelmästä käytiin Ruotsissa jatkuvaa keskustelua, jotta se olisi paras mahdollinen. Koko maan kattavaa pääsarjaa ei aloitettu ennen kuin koettiin, että siitä saadaan tarpeeksi kovatasoinen. Näin ollen kesti vuoteen 1988, kunnes pääsarja, Damallsvenskan, pelattiin ensimmäisen kerran. Sen jälkeen siitä onkin rakentunut laadukas ja kovatasoinen naisten sarja, joka houkuttelee pelaajia ympäri maailmaa. Ruotsissa sarjojen käynnistäminen alkoi siis ennemminkin paikallisesti piirien toimesta, eikä keskitetysti liitosta. Tämä edellytti riittäviä harrastajamääriä ympäri maan, mutta Ruotsissa harrastajamäärät olivatkin nopeasti suuret. Suomessa vastaavaan ei pystytty, koska monilla alueilla ei

ollut riittävästi joukkueita sarjojen käynnistämiseksi. Siksi liitto pyrki järjestämään valtakunnallisia sarjoja, mutta joukkueiden resurssit eivät monesti riittäneet toiminnan ylläpitämiseen.

Suomessa kamppailtiin pitkään asenneongelmien kanssa, Ruotsissa hurjaa nousukiittoa

Asenneongelmien vuoksi Suomessa pyrittiin 1980-luvulla ennen kaikkea muuttamaan naisten jalkapalloon kohdistuvia asenteita paremmiksi. Samaan aikaan toiminta haki yhä kiivaasti muotoaan. Palloliitossa havahduttiin siihen, ettei Suomi pysynyt lajin kansainvälisessä kehityksessä mukana. Liiton tekemän selvitystyön mukaan kaikissa piireissä oli nyt toimintaa naisille, mutta joukkueita oli monissa piireissä liian vähän, eikä kilpailutoiminta edistynyt. Junioritoimintaa puolestaan oli 1980-luvulla vain 11 piirissä. Avainongelmina Suomen naisten jalkapallossa olivat 1980-luvulla arvostuksen puute, vähäinen harrastajamäärä, valmentajien huono taso ja harrastamisen painottuminen Etelä-Suomeen. Saavuttaessa 1980-luvun lopulle tyttöjen jalkapalloa käsittelevässä seminaarissa vuosikymmenen tärkeimpänä saavutuksena voitiinkin pitää sitä, että ajatus jalkapallon sopimattomuudesta naisille ja tytöille oli huomattavasti vähentynyt kaikilla alueilla. Ruotsissa sen sijaan menttiin lujaa eteenpäin 1980-luvulle tultaessa, kun naisten jalkapallossa oli jo vankka asema yhteiskunnassa ja harrastajien määrä oli suuri. Vuonna 1980 naisten maajoukkueelle palkattiin Ruotsissa ensimmäinen kokopäiväinen valmentaja. Suomessa ensimmäinen kokopäiväinen valmentaja palkattiin vuonna 2009, kun joukkue valmistautui EM-kotikilpailuihin. Ruotsissa naisten maajoukkue saavutti huimaa menestystä läpi 1980-luvun ja tämä osaltaan vauhditti lajin kasvua harrastajamäärien lisääntyessä sekä paransi lajin asemaa. Kuitenkin 1980-luvun lopussa SvFF:n pääsihteeri huolestui, kun harrastajamäärien kasvu oli lakannut ja muut Euroopan maat kehittyivät, eli kilpailu oli alkanut koventua. Suomessa asenteet muuttuivat hiljalleen suopeammiksi ja 1990-luvulle tultaessa päästiinkin kehittämään itse toimintaa ja nostamaan sen tasoa. Yhä 1990-luvulla tärkeimpinä kehittämistoimenpiteinä liitossa pidettiin asenteen muuttamista positiivisemmaksi.

Huomio naistoimijoiden määrään

Jalkapallossa eri rooleissa toimivien naisten määrää voi pitää oleellisena osana kehitystä siinä mielessä, että lähtökohtaisesti useammin naiset itse haluavat kehittää naisten jalkapalloa kuin

miehet. Tämä on varmasti korostunut aiempina vuosikymmeninä naisten jalkapallon arvostuksen ollessa vähäisempää. Ruotsissa jalkapallon parissa toimivien naisten määrään kiinnitettiin huomiota vuonna 1971, kun pelaajia oli jo paljon, mutta naispuolisten joukkueenjohtajien, tuomareiden ja valmentajien määrä oli vähäinen. Suomessa tähän alettiin kunnolla kiinnittää huomiota vasta 1990-luvulla. Ruotsissa pelaajamäärät ovat olleet paljon suuremmat aikaisemmassa vaiheessa, joka varmasti vaikutti siihen, että tämä huomioitiin aiemmin. Ruotsissa perustettiin tilapäinen naiskomitea vuonna 1971 muodostamaan suositukset naisten jalkapalloseuralle. Komitean mukaan laji oli levinnyt koko maahan sekä kehitys oli ollut todella nopeaa ja tapahtui osin kontrolloimattomasti. Pelaajia oli paljon (4 901), mutta komitea toi esiin sen ongelman, että naispuolisia toimijoita oli vähän. Ruotsissa siis liitossa toimineen komitean johdolla puututtiin naistoimijoiden määrään jo 70-luvulla. Jalkapalloseuralle osallistuvien naisten määrässä tapahtuikin parissa vuodessa huima kasvu, kun vuonna 1972 osallistujia oli peräti 291. Lisäksi komitea teki vielä selvityksen naisten jalkapalloseuralta, joka herätti kiinnostusta myös muissa maissa. Yksi selvityksen tuloksista oli se, että naisten jalkapallon huomattiin houkuttelevan naispuolisia johtajia. SvFF:ssä oli jo 1970-luvulla naispuolisia työntekijöitä hyvissä asemissa, ja yksi työskenteli UEFA:ssakin. Naiset siis pääsivät itse kehittämään lajia liiton sisällä varsin aikaisin, koska toimintaympäristössä ja yleisemmin yhteiskunnassa sukupuolten välinen tasa-arvoisuus oli kehittynyt. Kuitenkin molemmissa maissa on tehty erilaisia hankkeita, joiden avulla on pyritty houkuttelemaan enemmän naisia eri tehtäviin jalkapalloseuralta. Näillä projekteilla on saatu sekä Suomessa että Ruotsissa hyviä tuloksia aikaiseksi.

Suomessa naisvaliokuntien rooli korostui, Ruotsissa toimintaympäristö monipuolisempi

Suomessa lajin ensimmäisinä vuosikymmeninä naisvaliokuntien merkitys korostui, kun taas Ruotsissa piirit olivat aktiivisia. Kun tarkastellaan jalkapallon toimintaympäristöä ja toimijoita, on molemmissa maissa keskusliitto ja alueellisesti toimivat piirit, jotka keskittyvät toiminnan järjestämiseen omalla alueellaan. Kokonaistoiminnan kannalta on tärkeää, että työnjako keskusliiton ja piirien välillä on mahdollisimman toimivaa ja selkeää. Naisten jalkapallon osalta alueellisen toiminnan järjestämisvastuu haluttiin molemmissa liitoissa antaa piireille. Ruotsissa piirit toimivat jo aikaisessa vaiheessa seurojen tukena, kun esimerkiksi jo vuonna 1968 Västergötlandin piiri antoi seuroille moraalista tukea ja käytännön apua. Tukholmassa ja Närkesissä

puolestaan piiri hallinnoi naisten liigaa, kun muualla maassa joukkueet ja niiden seurat hallinnoivat sarjoja. Kuitenkin jo 1970-luvulta alkaen useat muutkin piirit osallistuivat enemmän naisten toimintaan ja järjestivät ahkerasti sarjoja naisille. Suomessa puolestaan piirit totesivat, ettei heillä ole resursseja järjestää toimintaa, jolloin kilpailuja järjestettiin keskitetysti liitosta. Toiminta ei kuitenkaan käynnistynyt toivotulla tavalla, sillä liitossa pitäydyttiin toiveessa, että piirit olisivat ottaneet vastuun kilpailuista. Vuonna 1988 pidetyssä naisten ja tyttöjen jalkapalloa käsittelevässä seminaarissa tuotiin esiin, että kansallisen tason kehitys oli seurojen työstä kiinni, ja liiton merkitystä pidettiin toissijaisena, joskaan ei vähäisenä. Tästä voisi päätellä, että jalkapallon organisaatio on ollut toimivampi Ruotsissa ja resursseja on ollut enemmän. Tässäkin yhtenä tekijänä on suuremmat harrastajamäärät, jotka ovat mahdollistaneet toimivammat sarjat eri puolilla maata. Lisäksi aineiston perusteella saa sellaisen kuvan, että Suomessa lajiliitossa on kestänyt pidempään muuttaa naisten jalkapalloa vastustavat asenteet ja ottaa naisten toiminta vakavasti sekä alkaa kehittämään sitä. Tämä varmaan näkyikin joidenkin piirien toimimattomuudessa naisten jalkapallon parissa. Naisten saavuttaessa menestystä mietittiin Palloliitossa lisäpanostuksia, mutta ne eivät kuitenkaan toteutuneet kovinkaan vauhdikkaasti.

Hitaasta toiminnan käynnistymisestä ja osittain myös resurssien puutteesta kertoo myös maaottelujen vähäinen määrä, sillä maaotteluiden järjestäminen lähtee liiton aloitteesta. Suomessa pelattiin 1970–1980-luvuilla ainoastaan seitsemän maaottelua ja Pohjoismaiden välisiä mestaruusturnauksia. Toki on hyvä muistaa, ettei naisten jalkapallo ollut alkanut kunnolla monessaakaan maassa, joten vastustajienkaan löytäminen ei ole ollut itsestään selvää. Kuitenkin suomalaisessa naisten jalkapallossa vastuu toiminnan ja koko lajin kehityksestä oli vielä 1980-luvulla pääosin seuroilla ja harrastajilla, kun Palloliitosta monesti vain osoitettiin piirien suuntaan toivomus, että he ottaisivat vastuuta toiminnan kehityksestä. Tämä lieneekin yksi isoimpia ristiriitoja suomalaisen naisten jalkapallon kehityksessä. Alueellinen kehitys takkusi, kun piireissä ei ollut henkilöstöä, resursseja eikä ehkä tahtoakaan pyrkiä hankkimaan lisää harrastajia ja kehittämään toimintaa. Liitossa ryhdyttiin aika verkkaisesti tekemään minkäänlaisia toimenpiteitä ongelman ratkaisemiseksi. Viimeinkin 1980-luvulla liitto aktivoitui ja nosti tyttöjen jalkapallon erityiseksi kehityskohteeksi. Yhtenä toimenpiteenä lajin kehittämiseksi olivat esimerkiksi piiriturnaukset, mutta moni piireistä jätti osallistumatta, koska niihin ei oltu budjetoitu rahaa. Liitossa toiminut naisvaliokunta alkoi turhautua, kun toivottuja toimenpiteitä ei saatu toteutettua.

He halusivat tytöille valtakunnallisen turnauksen, joka toteutui vuonna 1986 pelatun ensimmäisen Stadi Cupin muodossa. Turnauksella haluttiin ennen kaikkea vastata siihen, ettei tytöille oltu järjestetty tarpeeksi sarjatoimintaa. Suomessa naisvaliokunnan tärkeä merkitys liitossa tuli vahvemmin esiin kuin Ruotsissa. Etenkin 1980-luvulla naisvaliokunta asetti selkeitä tavoitteita, teki konkreettisia toimia ja sai muutoksia aikaan. Liiton tärkeä rooli harrastajamäärien kasvattamisessa tuli esiin myöhemmin myös 1990-luvulla, kun tyttöjen ja naisten jalkapallossa tehtiin selkeitä kehitysprojekteja, jotka tuottivat tulosta. Tähän ryhdyttiin osittain ulkopuolelta tulevan paineen alla, sillä valtiolta saadun tukirahan määrään alkoi vaikuttaa lajin harrastajamäärät. Ruotsin liitossa naisten toivottiin auttavan yleisömäärän laskuun ensimmäisen kerran vuonna 1970, kun heidän toivottiin saavan yleinen lajikehitys oikeaan suuntaan. Tämä oli myös ensimmäinen kerta, kun liitto tuki naisten jalkapalloa. Suomessa vastaavasti tyttöjen jalkapallosta ajateltiin voitavan hyötyä 1990-luvulla, kun haluttiin kasvattaa harrastajamääriä ja potentiaali nähtiin tyttöjen ja naisten puolella. Tätä ennen liitto oli jollain tasolla tukenut naisten jalkapalloa, mutta nyt he panostivat siihen tosissaan. Ruotsissa on liiton ohella toiminut Elitfotboll Dam-yhdistys, joka on ollut naisten ylimpien sarjojen tukena liiton suuntaan sekä kehittänyt yksinomaan naisten jalkapalloa jo vuodesta 1978 alkaen. Suomessa Naisten Liigaa on kehitetty osana liiton muuta toimintaa. Lisäksi aineiston perusteella Ruotsissa on ollut monipuolisemmin eri tahoja mukana kehitystyössä, kun esimerkiksi RF on tarjonnut heidän yhteistyöorganisaatio SISU:n resursseja. Muun muassa naistoimijoille on järjestetty erilaisia koulutuksia heidän toimista. Kuten aiemmin tuli esiin, Ruotsissa huippu-urheilujärjestelmän tukeminen on perustunut pitkälti paikallisen ja alueellisen toiminnan tukemiseen ja kehittämiseen. Tämä on voinut osaltaan vaikuttaa siihen, miksi Ruotsissa piirien toiminta oli aktiivisempaa ja toimivampaa myös naisten jalkapallon osalta.

Suomessa inspiroiduttiin Ruotsin hankkeista

Ruotsissa järjestettiin naisten jalkapallovuosi vuonna 1990, jonka kautta panostettiin tyttöjen ja naisten jalkapallon edistämiseen. Suomessa inspiroiduttiin tästä ja vuonna 1991 järjestettiin tyttöfutisvuosi. Siitä muodostui siihen mennessä tärkein toimenpide harrastajamäärän kasvattamiseksi ja Palloliittoon palkattiin tyttöjen ja naisten jalkapallon vastuuhenkilö. On ollut myös muita projekteja, joita Ruotsissa toteutettiin hyvällä menestyksellä, jonka jälkeen Palloliitto to-

teutti vastaavia Suomessa. Kun Ruotsissa havaittiin laskusuhdanne rekisteröityjen tyttöpelaa-
jien määrässä vuonna 1998, alettiin valmistella siihen mennessä laajinta naisten ja tyttöjen jal-
kapallon edistämiseen suunnattua projektia. Damprojektien-hankkeella onnistuttiin kasvatta-
maan lajin huomiota, toimijoiden osaamista sekä lajin parissa toimivien naisten määrää merkittävästi. Ruotsissa järjestettiin 2000-luvulla muitakin isoja hankkeita, joista osa oli yhteistyössä rahapelimonopolin ja EFD:n kanssa. Tämä osoittaa sen, että Ruotsissa on todella panostettu naisten jalkapallon kehitystyöhön, ja samalla jälleen myös sen, että jalkapallossa on ollut ja on yhä paljon resursseja.

Suomessa kehityshankkeita ei ole ollut niin paljon kuin Ruotsissa. Merkittävä tyttöjen ja naisten jalkapalloa kasvattava projekti oli 2000-luvun alussa järjestetty viisivuotinen F.U.N.-projekti, jonka esimerkkinä toimi Ruotsin Damprojektien. Projektin päätavoite oli harrastusmäärien kasvattaminen, jossa onnistuttiin hyvin, kun kasvua oli 60 prosenttia ja pelaajia projektin päätyttyä yhteensä 22 464. Suomessa projektiin saatiin resursseja yhteistyöstä lehtien kanssa, kun Ruotsissa projektin rahoitti liitto ja valtio. F.U.N.-projektin päätyttyä liitossa pyrittiin yhä kasvattamaan tyttö- ja naispelaajien määrää toisen projektin kautta. Tällöin tavoitteeksi otettiin myös naistoimijuuden edistäminen.

Aineistossa nousee monessa kohtaa esiin, kuinka hyvin Suomessa oltiin tietoisia Ruotsin jalkapallossa tapahtuvista asioista ja peilattiin omaa tekemistä heidän tekemisiinsä. Ruotsi onkin toiminut mallina tai inspiraation lähteenä suomalaiselle naisten jalkapalloseuralle, mikä ei ole yllättävää ottaen huomioon sen menestyksensä historian. Projektien tavoitteita maiden välillä verratessa voi myös huomata eroavaisuuksia. Suomessa tavoitteena on ollut ennen kaikkea lajin suosion parantaminen sekä harrastajamäärän kasvattaminen, kun Ruotsissa tavoiteltiin ensisijaisesti muun muassa naistoimijoiden määrän kasvattamista. Ruotsissa oltiin jo saavutettu iso harrastajajoukko ennen näitä projekteja, joten niiden tavoitteet voitiin suunnata seuraavan edistysaskeleen ottamiseen.

Laji keskittyi suurimpien kaupunkien ympärille

Ruotsissa naisten jalkapallo levisi melko nopeasti koko maahan ja piireistä kaikki alkoivat järjestää sarjatoimintaa myös naisille. Vahvoja naisten jalkapalloalueita olivat alkuaikoina Länsi-Götanmaa, toisella puolella maata idässä Tukholman alue sekä Västerbottenin seutu pohjoisemmassa. Kuitenkin harrastuneisuutta oli koko maassa, joten myös muilla alueilla toiminta saatiin aktiiviseksi varsin nopeasti. Tultaessa 1990-luvulle alkoi pienemmistä seuroista tulevilla naisjoukkueilla olla haastavampaa. Damallsvenskanin voittivat jatkuvasti isompien kaupunkien seurat, ja parhaat pelaajat siirtyivät useimmiten suurkaupunkialueiden seuroihin. Suomessa aktiivisimpia alueita naisten jalkapallossa olivat alkuaikoina Helsinki, Turku, Tampere, Kemi ja Kuopio. Lajin kasvaessa alkoi kuitenkin etenkin Etelä-Suomeen muodostua vahva keskittymä. Esimerkiksi 1990-luvun alussa jo yli kolmasosa pelaajista tuli Etelä-Suomesta. Koska sarjatoimintaan osallistuminen saattoi vaatia pitkillekin pelimatkoille lähtemistä, oli se joillekin joukkueille liikaa ja niiden toiminta alkoi hiipua. Joukkueita ei monilla alueilla riittänyt paikallisten sarjojen pyörittämiseen, joten koko naisten jalkapallotoiminta saattoi loppua joillakin alueilla. Suomessakin menestyksekkäät seurat alkoivat tulla isommista kaupungeista kuten Tampereelta, Kuopiosta ja Helsingistä. Tämä kuvastaa sitä, että Ruotsissa ja Suomessa väki on muuttanut maaseudulta kaupunkiin, mikä puolestaan on heijastunut myös urheilutoimintaan ja harrastajamääriin. Kaupungistuminen näkyi myös jalkapallossa.

Harrastajamäärissä suuri ero

Ruotsissa oli 1970-luvun lopussa jo reilusti yli 20 000 rekisteröitynyttä tyttö- ja naispelaajaa. Näin ollen naisten jalkapallossa oli toiseksi eniten harrastajia miesten jalkapallon jälkeen. Liitto alkoi panostaa naisiin enemmän ja naiset saivat myös merkittävän rahallisen lahjoituksen. Kun 1970-luvulla aloittaneet lajipioneerit alkoivat Suomessa lopetella harrastusta, tuli lajin pariin tasaisesti uusia tyttöpelajia. Tyttöjen jalkapallotoimintaa oli käynnistelyä kuitenkin vain satunnaisesti, ja harrastajamäärien kasvu alkoi kiihtyä 1980-luvulla. Tyttöjen jalkapallotoiminnan kehittäminen alkoi tällöin olla suunnitelmallisempaa, mikä edesauttoi lajin kasvua. Kouluissa tyttöjen liikunnan opetussuunnitelma ei kuitenkaan vielä sisällyttänyt jalkapalloa. Suomessa on ollut alkuaikojen jälkeen suhteellisen alhainen naispelaajien määrä. Tyttöpelajien määrä

ylitti naispelaajien määrän ensimmäisen kerran jo vuonna 1986. Moni pelaajista on siis lopettanut siinä vaiheessa, kun pitäisi siirtyä naisten sarjaan pelaamaan. Suomessa tytöillä ei ole ollut A-juniorisarjaa toisin kuin pojilla. A-juniorit ovat pelikauden alussa alle 19-vuotiaita. Näin ollen tyttöjen tuli siirtyä B-junioreista (alle 17-v.) suoraan naisten sarjaan. Koska Suomessa ei ollut ammattilais- eikä puoli ammattilaispelaajia, saattoi esimerkiksi työn ja pelaamisen yhdistäminen käydä raskaaksi. Tämä lopettamisen ajoittuminen varhaisaikuisuuteen vaikuttaa osaltaan siihen, että naispelaajien osuus kokonaispelaajamäärästä on suhteellisen pieni, toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa. Samalla alhainen pelaajamäärä aikuisissa on heikentänyt naisten sarjojen tasoa. Ruotsissa naispelaajien määrä on pysytellyt korkeana, ja 2000-luvun aikana yli 20-vuotiaiden pelaajien osuus on vain kasvanut entisestään.

Eroja maiden naisten jalkapallossa tapahtuneissa muutoksissa selittää ainakin se, että Suomessa ja Ruotsissa resurssit ovat aivan eri luokkaa. Maiden jalkapalloliitot rahoittavat toimintaa esimerkiksi valtion tuilla, yhteistyösopimuksilla ja pelaajien lisenssimaksuilla. Koska harrastajamäärät ovat Ruotsissa olleet niin suuret ja jalkapallo on selkeä ykköslaji niin miesten kuin naistenkin keskuudessa, on lajin parissa paljon enemmän varoja. Näin ollen erilaiset rahoitusmuodot seuroillekin on ollut helpompi järjestää. Ruotsissa liitto ja valtio ovat osallistuneet esimerkiksi tyttöjen ja naisten jalkapallossa tehtyihin kehitysprojekteihin rahoittamalla niitä, kun taas Suomessa rahoitus on pitänyt hankkia yritysten kanssa tehtyjen yhteistyösopimusten kautta. Eroja selittää myös lajin ympärillä toimivien tahojen toiminta. Suomessa toimintaa ei ensimmäisinä vuosikymmeninä organisoitu kunnolla, mikä on varmaan johtunut osaksi siitä, että liiton toimintakaan ei ollut niin kehittynyttä. Kuten aiemmin tuli esiin, vasta 1980-luvulla lajiliitot alkoivat toimia ammattimaisemmin. Ruotsissa liitto ja piirit ovat olleet aktiivisia, minkä lisäksi lajia on ollut kehittämässä myös EFD. Oleellinen tekijä eroille on myös se, että Ruotsissa jalkapallokulttuuri on pitkään ollut niin vahvaa, toisin kuin Suomessa. Lisäksi Suomessa yksilölajit ovat olleet yhä suosittuja tyttöjen keskuudessa.

6 POHDINTA

Hieman yleistäen voisi todeta, että Ruotsissa monet asiat naisten jalkapallon saralla tapahtuivat jopa vuosikymmeniä aiemmin kuin Suomessa. Tätä selittää se, että harrastajamäärät olivat niin paljon suuremmat, jalkapallo oli maassa selkeä ykköslaji sekä yhteiskunta vaikutti tasa-arvoisemmalta ja liitto halukkaammalta panostamaan naisten toimintaan. Merkittävä tekijä on ollut myös lajin käytössä olleet resurssit, jotka olivat Ruotsissa poikkeuksellisen hyvät verrattessa moniin muihin Euroopan valtioihin. Lisäksi Suomessa makrotason muutokset vaikuttivat voimakkaasti naisten jalkapalloa edeltävään aikaan, kun ensin koko urheilukulttuuri jakautui kahdella sisällissodan seurauksena ja toinen maailmansota vaati kansakunnanlaajuisesti veronsa. Tämnäkaltaisten tapahtumien seurauksena erilaisia ristiriitoja ilmeni useammin.

Ruotsissa toiminta on alkanut panostamalla alueelliseen toimintaan. Suomessa alueellisen toiminnan tärkeys on tiedostettu pitkään, mutta vasta nyt siihen panostaminen alkaa tuottaa tulosta. Esimerkiksi Marianne Miettinen (Suomen Palloliitto 2018) toi esiin vuoden 2018 haastattelussa, jossa käsiteltiin tyttömaajoukkueiden menestystä, että osittain se on seurausta alueelliseen toimintaan suunnatuista panostuksista. Ruotsissa voitiin todeta jo 1980-luvulla, että naisten jalkapallo oli saatu toimivaksi kaikissa piireissä.

Vertaileva tutkimusasetelma mahdollistaa sen, että tämän tutkielman avulla saavutetaan monipuolisempi ymmärrys naisten jalkapallosta niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Lisäksi tutkimus tuo uutta tietoa jo siitä syystä, että aiemmin maiden jalkapallon kehitystä ei ole perusteellisesti vertailtu tieteellisissä tutkimuksissa. Tutkimuskysymyksiin löytyi vastaukset valitulla tutkimusmenetelmällä. Ymmärrys laajeni esimerkiksi sen suhteen, kuinka tärkeää on toimiva työnjako sellaisissa organisaatioissa, jotka koostuvat keskustoimistosta sekä eri puolille maata hajautetuista alueellisista yksiköistä. Ilman selkeää johtoa ja vuorovaikutusta saattaa toiminta jäädä sille tasolle, että asioita oletetaan tapahtuvan, mutta niiden tapahtumiselle on jokin este, kuten resurssien vähyys, eikä mitään tapahdu. Lisäksi harrastajamäärillä on merkittävä vaikutus lajin kehitykseen, mikä oli jo ennalta arvattavissa. Tutkielman kautta kuitenkin ymmärrys laajeni ja havaintojen pohjalta voi hahmottaa paremmin, miten monitahoisesti harrastajamäärä ja sen tuo-

mat resurssit mahdollistavat toimintaa ja toisaalta, miten harrastajamäärän vähyys selittää osaltaan sitä, miksi toiminta ei ole sujuvaa. Tutkielman tulosten perusteella voi todeta, että vaikka Suomi ja Ruotsi ovat kulttuuriselta perustaltaan lähellä toisiaan, on kulttuureissa silti mittavia eroavaisuuksia, jotka heijastuvat aina naisten jalkapalloon asti. Hyvä esimerkki tästä on todellisen tasa-arvoisuuden toteutuminen tai yhteistyö muun muassa eri organisaatioiden välillä. Suomessa on tuntunut olevan varsin vahvana ajattelutapa, jonka mukaan tietyt lajit nähdään miehisinä ja eivät täten sovellu naisille. Tyttömaisuuden on ajateltu tarkoittavan tietynlaista ruumiillista ja henkistäkin heikkoutta, jonka vuoksi tyttömaisuuden ja oletettuja miehisii ominaisuuksia vaatineen jalkapallon yhteensovittaminen on vienyt aikaa. Tänä päivänä naiset ovat alkaneet kilpailla monissa muissakin miehisinä pidetyissä lajeissa, joten tämänkaltaisen syvään juurtunut ajattelutapa on alkanut hälventyä. Toki samoja vaiheita on osittain läpikäyty myös Ruotsissa, mutta yhteiskunnan tasolla niiden yli on päästy huomattavasti nopeammin.

Ruotsissa niin naiset kuin tyttömaajoukkueetkin ovat selviytyneet useamman kerran arvokilpailuihin. Naisten maajoukkue on lisäksi saavuttanut niissä menestystä kautta historiansa. Ruotsissa myös miesten maajoukkue on päässyt arvokilpailuihin. Samaan aikaan Ruotsissa on jatkuvasti, etenkin 1980-luvulta alkaen, kehitetty naisten jalkapallon toimintaympäristöä esimerkiksi erilaisten liiton projektien ja panostusten kautta. Maan kansalliset sarjat vetävät paljon yleisöä ja kansalaiset sekä yritykset ovat vahvasti mukana jalkapallokulttuurissa. Kun jalkapallon toimintaympäristö on kehittynyt niin vahvaksi, on saavutetun arvoturnauspaikan ja mahdollisen menestyksen aiheuttama huuma pystytty hyödyntämään, mikä on näkynyt esimerkiksi pelaajamäärien kasvuna. Suomessa vastaavia arvokilpailupaikkoja on saavutettu huomattavasti vähemmän, miehissä ei ollenkaan. Maan kansalliset sarjat eivät houkuttele yleisöä lähellekään samassa mittakaavassa kuin Ruotsissa. Suomalaiselle urheilukulttuurille on ollut tyypillistä, että paikan päältä katsomoista on alettu jäämään kotisohvalle. Lisäksi esimerkiksi jääkiekko houkuttelee paljon yleisöä, jolloin myös yritykset ja sponsorointi suuntautuvat enemmän sinne. Vaikka jalkapallossa on paljon harrastajia, ei jalkapallon liiketoiminta ole niin vahvaa kuin Ruotsissa tai suomalaisessa jääkiekossa. Muun muassa näiden seikkojen vuoksi on syytä epäillä, kuinka hyvin Suomessa pystyttäisiin hyödyntämään esimerkiksi maajoukkueiden menestyksen aikaansaama huuma. Tämän tutkimuksen aineisto osoittaa, että Ruotsissa menestys ja arvokilpailut ovat nostattaneet jalkapallon asemaa urheilukulttuurissa ja tuoneet uusia harrastajia ja resursseja lajin pariin. Suomessa jalkapallon rakenteet ja resurssit voivat olla sen

verran ohuita, ettei välttämättä löytyisi tarpeeksi osaamista ja muunlaisia voimavaroja menestyksen hyödyntämiseen. Vaikka uusia pelaajia alkaisi virrata joukkueisiin, löytyisikö esimerkiksi tarpeeksi toimijoita, kuten valmentajia, käynnistämään ja ylläpitämään toimintaa? Tai osattaisiinko saavutettu menestys hyödyntää jalkapallon myynnissä tuotteena ja muussa liiketoiminnassa? Toisaalta menestys toisi rahavirtoja lajiin, joten se olisi yksi mahdollisuus kehittää lajia, kunhan rahat osattaisiin kohdistaa oikeisiin asioihin. Esimerkiksi miesten koripallossa menestys ja vuonna 2017 Suomessa järjestetyt EM-kilpailut ovat tuoneet uudenlaista nostetta lajille. Ne ovat synnyttäneet koripallohuvan Suomeen, mutta uutisissa tuotiin myös esiin, kuinka joillain paikkakunnilla juniorijoukkueisiin ei mahdu enää uusia harrastajia ja liikuntasalien vuorot olivat täynnä.

Saavutetut tutkimustulokset luovat vankkaa pohjaa moninaiselle jatkotutkimukselle. Mahdollisia suuntautumisia aihepiirissä voisivat olla esimerkiksi syventyminen tarkemmin Ruotsin ja Suomen naisten pääsarjojen kehitykseen ja kehitystoimiin, tai asenteita tutkimalla naisten jalkapallon yhteiskunnalliseen asemaan. Ylipäätään olisi hyödyllistä tutkia enemmän nopeasti kehittyneen lajin historiaa etenkin 1990-luvulta eteenpäin niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Lisäksi esimerkiksi haastattelumenetelmin voisi saada mielenkiintoisen tutkimusasetelman siten, että pureutuisi johonkin kehityksen osa-alueeseen ja haastattelisi kummankin maan keskeisimpiä vaikuttajia naisten jalkapallon ensimmäisiltä vuosikymmeniltä.

Tutkielman aineisto on laaja ja tarkastelun ajanjakso on varsin pitkä. Yksi haaste tutkielmassa olikin se, kuinka paljon voi syventyä mikrohistoriankerrontaan, kun tarkasteltava ajanjakso on kuitenkin suhteellisen pitkä. Toisaalta liiallinen makrotason tarkastelu saattaa jättää oleellisia yksityiskohtaisia selittäviä tekijöitä tarkastelun ulkopuolelle. Pääosin aineistoa oli hyvin saatavilla, mutta kuitenkin tietyiltä ajanjaksoilta on suurempia puutteita. Lisäksi Suomessa naisten jalkapalloa on tutkittu, mutta tutkimus ei ole kovin monipuolista, vaan keskittyy muutamaaan laajempaan teokseen. Näin ollen välillä aineiston ollessa varsin yksipuolista jäi aineistojen välinen vuoropuhelu vähäiseksi. Ruotsissa aihetta on tutkittu enemmän, mutta silti esimerkiksi 1990-luvulta oli haastava löytää lajin kehitystä kuvailevia tutkielmia. Ruotsissa tutkimus painottuu etenkin lajin ensimmäisiin vuosikymmeniin. Aineistona onkin käytetty jonkin verran esimerkiksi lehtiin tai internetiin tehtyjä haastatteluita. Osittain aineiston puutteet heikentävät

tutkimuksessa tehtävää vertailua maiden välillä. Aineistossa näkyi se, että Ruotsissa jalkapallokulttuuri on vahvempi. Tämä näkyi muun muassa liittojen vuosittain julkaisemissa jalkapallokirjoissa, jotka olivat Ruotsissa paljon sisältörikkaampia. Niissä oli enemmän juttuja ja tari-nankerrontaa, eikä pelkästään tulosten luettelemista. Suomessa jalkapallokirja on ollut melko tulospainotteinen. Ruotsin jalkapallokirjat olivat siis parempia lähteitä Suomen vastaaviin ver-rattuna.

Monissa tutkimuksissa on pyrkimyksenä saada yleistettäviä tutkimustuloksia, jotta ne pätsivät tutkittavan tapauksen ulkopuolellekin. Tässä tutkielmassa tulokset ovat heikosti yleistettävissä, koska tutkimuskohteena on kahden eri maan ainutlaatuiset lajikulttuurit. Kuitenkin osa tulok-sista, kuten Suomen ja Ruotsin väliltä löytyvät yhtäläisyydet lajin muutoksessa voivat olla yleistettävämpiä esimerkiksi Euroopan mittakaavalla ja mukailta osittain muidenkin valtioiden naisten jalkapallon kehitystä. Lisäksi tutkimustuloksia voi yleistää peilaamalla niitä muihin la-jeihin niin historiassa kuin pohjana tulevissa kehitysprojekteissakin. Alasuutari (1999, 234–235) huomauttaa, ettei kuitenkaan kaikkien tulosten ole tarkoituskaan olla yleistettäviä, vaan se on tärkeää vain tietyissä tieteenihanteissa. Esimerkiksi juuri historiatiede etsii yleensä selityksiä yksittäisille historian tapahtumaketjuille, joten yleistettävyyden pohtiminen on turhaa. Alasuu-tarin mukaan yleistäminen sopiikin parhaiten lomaketutkimuksiin, ja usein tutkijan osoittaessa analyysinsä sopivuutta muuhunkin kuin omaan aineistoon, olisi suhteuttaminen osuvampi termi (Alasuutari 1999, 251).

Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa kiinnitetään huomiota tutkijan asemaan. Tutkiessa tätä aihetta en ole voinut olla täysin objektiivinen, sillä laji on minulle tuttua harrastuksen ja työn kautta. Tämä on voinut aiheuttaa sen, etten ole kyennyt tekemään aineistosta täysin objektiivisia päätelmiä ja omat mielipiteeni ja asenteeni ovat olleet koko ajan taustalla, vaikka olen pyrkinyt ne sivuuttamaan. Toisaalta lajituntemus on myös vahvuus, sillä esimerkiksi käydessäni läpi Ruotsin aineistoa, oli minun helpompi sisäistää tekstiä, kun tunnen lajin ja sen käsitteet entuu-destaan. Uskon myös, että olen ennakkokäsitykseni avulla voinut nostaa aineistosta esiin oleel-lisimpia seikkoja. Lisäksi aineiston ollessa varsin monipuolista ja myös epätieteellisin menetel-min tuotettua, siinä näkyy eri kirjoittajien omat mielipiteet muun muassa erilaisissa artikke-leissa. Tämä on pyritty huomioimaan tuomalla se selkeästi esiin kirjoittajakeskeisiä viittauksia käyttäen, kun se on nähty tarpeelliseksi.

LÄHTEET

Arkistolähteet

- Suomen Palloliitto. 1971a. Naisjalkapallotoimikunnan pöytäkirja nro 3/71.
- Suomen Palloliitto. 1971b. Toimintakertomus 1971.
- Suomen Palloliitto. 1975. Muistio naisten jalkapalloa käsitelleestä tilaisuudesta 24.9.1975.
- Suomen Palloliitto. 1982a. Naisjalkapalloseminaarin muistio 6.2.1982.
- Suomen Palloliitto. 1982b. Naisjalkapallotyöryhmän muistio 1982.
- Suomen Palloliitto. 1983a. Naisjalkapalloseminaarin muistio 1983.
- Suomen Palloliitto. 1983b. Naisvaliokunnan pöytäkirja 1983.
- Suomen Palloliitto. 1984a. Naisjalkapalloseminaarin muistio 18.–19.2.1984.
- Suomen Palloliitto. 1984b. Naisvaliokunnan pöytäkirja 1984.
- Suomen Palloliitto. 1984–1992. Kirjeistö 1984–1992.
- Suomen Palloliitto. 1987. Toimintakertomus 1987.
- Suomen Palloliitto. 1988. Toimintakertomus 1988.
- Suomen Palloliitto. 1988. Nais- ja tyttöjalkapalloiluseminaari 1988b.
- Suomen Palloliitto. 1989. Naisvaliokunnan pöytäkirja 1989.
- Suomen Palloliitto. 1990. Toimintakertomus 1990.
- Suomen Palloliitto. 1992a. Nais- ja tyttöjalkapallon kehittämistyöryhmän kokous 1992.
- Suomen Palloliitto. 1992b. Liittohallituksen pk 7/1992.
- Suomen Palloliitto. 2006. Toimintakertomus 2006.

Kirjallisuus

- Alapuro, R. 2004. Historiallisia vertailuja. Teoksessa R. Alapuro & I. Arminen (toim.) Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY, 53–66.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Allardt, E. 2004. Vertailevan sosiologian tutkimusryhmä. Teoksessa R. Alapuro & I. Arminen (toim.) Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY, 25–40.
- Andersson, T. 2002. Kung fotboll: Den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950. Malmö: Arx.

- Arminen, I. & Alapuro, R. 2004. Vertailut yhteiskuntatutkimuksessa. Teoksessa R. Alapuro & I. Arminen (toim.) Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY, 7–22.
- Damfotboll.com. 2018. Ingen jämställdhet inom fotbollen i sikte. Viitattu 4.4.2018. <http://www.damfotboll.com/nyheter/2018/01/ingen-jamstallldhet-inom-fotbollen-i-sikte>
- Elifotboll Dam. 2019. Viitattu 11.3.2019. www.efd.se
- Elitprojekt Damer 2007–2010. 2010. Svenska Fotbollförbundet, slutrapport.
- Eskola, K. 2008. Sukupuoliroolikeskustelu lehdistössä 1960-luvulla. Teoksessa M. Mickwitz, A. von Essen & E. Nordgren (toim.) Roolien murtaajat: tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Gaudeamus, 56–73.
- FIFA. 2018. Women's Football Strategy. Viitattu 2.3.2019. <https://img.fifa.com/image/upload/z7w21ghir8jb9tguvbcq.pdf>
- FIFPro. 2017. Working Conditions in Professional Women's Football. Viitattu 1.3.2019. <https://fifpro.org/news/fifpro-women-s-football-survey-published/en/>
- Fotbollboken 1970–1995. Stockholm: Svenska Fotbollförbundet.
- Gordon, T. & Lahelma, E. 2004. Vertaileva ja poikkikulttuurinen tutkimus. Teoksessa R. Alapuro & I. Arminen (toim.) Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY, 97–110.
- Heikkala, J. 2000. Liikunnan järjestökentän muutokset ja toimintaympäristö. Teoksessa J. Heikkala, K. Ilmanen & P. Koski (toim.) Liikunnan kansalaistoiminta: Muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 152. Tampere, 119–134.
- Hjelm, J. 2007. Naiset ja jalkapallo sosiaalisena liikkeenä. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) Kuningaspelin kentät: Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus, 226–237.
- Hjelm, J. & Olofsson, E. 2003. A breakthrough: Women's football in Sweden. *Soccer & Society*, 4(2–3), 182–204.
- Iltä-Sanomat. 2018. Viitattu 22.5.2019. <https://blogit.iltalehti.fi/sampo-terho/2018/02/03/miten-suomen-jalkapallo-saavuttaa-pohjoismaisen-tason/>
- Itkonen, H. & Nevala, A. 2006. Suomalaisen jalkapalloilun kaudet ja urheilukulttuurin muutos. *Liikunta & Tiede*, 43(6), 69–75.
- Itkonen, H. & Szerovay, M. 2015. Suomalaisten ja unkarilaisten huippujalkapalloilijoiden aseman muutokset 1980-luvulta nykypäiviin. Viitattu 20.3.2018.

[https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/56799/szerovaymihalyitkonenhannusuo-
malaistenjaunkarilaistenhuippujalkapalloilijoidenasemanmuutoksetsvsk2015.pdf?
sequence=1](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/56799/szerovaymihalyitkonenhannusuo-
malaistenjaunkarilaistenhuippujalkapalloilijoidenasemanmuutoksetsvsk2015.pdf?sequence=1)

- Jansson, I. & Sandahl, B. 1998. Drop out inom damfotbollen. Lunds universitet, Institutionen för tillämpad psykologi.
- Kangas, O. 2004. Muuttujat ja tapaukset: Sosiaalisten oikeuksien kehittyminen OECD-maissa. Teoksessa R. Alapuro & I. Arminen (toim.) Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY, 113–128.
- Kekkonen, J. 2008. Vertailevan tutkimuksen haasteita. Tieteessä tapahtuu 3–4/2008.
- Koski, P. & Heikkala, J. 1998. Suomalaisten urheiluorganisaatioiden muutos: lajiliitot professionaalistumisen prosessissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Laine, A. 2011. Urheilujournalismin Suomi-Ruotsi-maaottelu: Vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympiauutisoinnista. Helsinki: Edita.
- Lautela, Y. 2007. Tekniikkaa ja taktiikkaa. Teoksessa Y. Lautela & G. Wallén (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Teos, 255–265.
- Lehtonen, K-V. 1997. Hyvinkään Palloseura 1947–1997. Riihimäki: Riihimäen Kirjapaino oy.
- LIKES. 2016. Tulokortti 2016. Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 318. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.
- Lindgren, L., Nygren, J. & Åhlander, S. 2014. Bildandet av Elitettan - ett år senare - En kvalitativ studie av utvecklingen av svensk damfotbolls näst högsta serie. Viitattu 8.4.2018. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:725196/FULLTEXT01.pdf> .
- Lämsä, J. 2004. Huippu-urheilu Pohjoismaissa. Selvitys Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan liikuntapolitiikasta, huippu-urheilujärjestelmistä sekä urheilun rahoituksesta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:21. Viitattu 14.11.2017. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80428>
- Lämsä, J., Mäkinen, J., Nieminen, M. & Paavolainen, L. 2016. Huippu-urheiluverkoston ja -yksikön sisäinen arviointi. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus & Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö. Viitattu 16.3.2018. https://www.urhea.fi/@Bin/560729/Sis%C3%A4inen_arviointi_raportti.pdf
- Meinander, H. 1999. Tasavallan tiellä. Suomi kansalaissodasta 2000-luvulle. suom. P. Autio. Helsinki: Schildts Kustannus.

- Melin, H. 2005. Vertailevan tutkimuksen monet lähtökohdat. Teoksessa P. Räsänen, A-H. Anttila & H. Melin (toim.) Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 53–65.
- Mäkinen, J. K., Aarresola, O., Lämsä, J., Lehtonen, K. & Nieminen, M. 2016. Managing civic activities by performance: impacts of the government's performance-based funding system and the domain structure in Finnish sports policy. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 8(2), 265–285.
- Olofsson, E. 1989. Har kvinnorna en sprotslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet. Umeå universitet, pedagogiska institutionen.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011. Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010. Terveystta edistävän liikunnan nykytila ja muutokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:15. Viitattu 30.4.2018. http://www.ukkinstituutti.fi/filebank/588-Suomalaisen_fyysinen_aktiivisuus_netti.pdf
- Paavola, M. 2007. Suomen Palloliitto, F.U.N.-Projekti 2001– 2006. Loppuraportti.
- Palm, J. 2008. Analys av damallsvenska klubbarnas ekonomi 2008. Viitattu 4.4.2018. http://svenskfotboll.se/ImageVault/Images/id_15354/ImageVaultHandler.aspx
- Peterson, T. 2004. Idrotten och samhället. SISU Idrottsböcker. Viitattu 20.1.2019 <http://hdl.handle.net/2043/10856>
- Pfister, G. 2004. The challenges of women's football in east and west Germany: A comparative study. Teoksessa J. Hong & J. A. Mangan (toim.) Soccer, Women, Sexual Liberation. Lontoo: Frank Cass & Co, 128–148.
- Renvall, P. 1947. Historiantutkimuksen työmenetelmät. Teoriaa, käytäntöä, tavoitteita suomalaiseseen ainekseen sovellettuna. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.
- RF. 2016. Idrotten i siffror 2016. Viitattu 30.4.2018. <http://www.rf.se/Statistik/Idrottenisiffror/>
- RF. 2018. Viitattu 7.4.2018. <http://www.rf.se/Undermeny/RFochsvenskidrott>
- SN. 2001. Fotboll/Damprojektillen ska få fart på tjejfotboll. Viitattu 6.4.2018. <https://www.sn.se/sport/fotbolldamprojektillen-ska-fa-fart-pa-tjejfotboll/>
- Slututvärdering Damprojektillen 2003 – Östergötlands FF. 2003. Viitattu 9.4.2018. <http://www.sportnik.com/file/download/536157>
- SOK. 2018. Viitattu 22.4.2018. <https://sok.se/sok-och-den-olympiska-rorelsen/sveriges-olympiska-kommitte.html>

- Suomen Olympiakomitea. 2017. Viitattu 15.11.2017. <https://www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/suomen-olympiakomitea-ry/strategia-ja-toimintasuunnitelma/>
- Suomen Palloliitto. 1966. Jalkapallokirja. Helsinki: Suomen Palloliitto.
- Suomen Palloliitto. 1991. Jalkapallokirja. Helsinki: Suomen Palloliitto.
- Suomen Palloliitto. 2016. Yhdenvertaisuussuunnitelma 2016–2018. Viitattu 5.4.2018. https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/Palloliitto/yhdenvertaisuussuunnitelma_2016-2018.pdf
- Suomen Palloliitto. 2018. Tyttömaajoukkueilla takana huikea viikko – ”Ei sattumaa”. Viitattu 10.10.2018. <https://www.palloliitto.fi/jalkapallouutiset/tyttomaajoukkueilla-takana-huikea-viikko-ei-sattumaa>
- Svenska Fotbollförbundet. 1998. 25 år med svensk damfotboll.
- Svenska Fotbollförbundet. 2003. Damprojektilen nådde målen. Viitattu 6.4.2018. <http://fogis.se/arkiv/tidigare/2003/06/damprojektilen-nadde-malen/>
- Svenska Fotbollförbundet. 2004. Resultat och statistik. Viitattu 19.4.2018. https://d01.fogis.se/svenskfotboll.se/ImageVault/Images/id_9830/ImageVaultHandler.aspx090519142500-uq
- Svenska Fotbollförbundet. 2006. Resultat och statistik. Viitattu 19.4.2018. https://d01.fogis.se/svenskfotboll.se/ImageVault/Images/id_3282/ImageVaultHandler.aspx090519140106-uq
- Svenska Fotbollförbundet. 2007. Fakta om fotbollens satsningar. Viitattu 18.4.2018. <http://svenskfotboll.se/arkiv/tidigare/2007/12/fakta-om-fotbollens-satsningar/>
- Svenska Fotbollförbundet. 2011. Eliprojekt Damer 2007–2010. Slutrapport.
- Svenska Fotbollförbundet. 2012. Susanne slutar – men fortsätter! Viitattu 18.4.2018. <http://svenskfotboll.se/arkiv/svensk-fotboll/2012/01/susanne-slutar-men-fortsatter/>
- Svenska Fotbollförbundet. 2018. Satsning på elitförberedande fotboll. Viitattu 18.4.2018. <http://fogis.se/arkiv/startside/2018/02/satsning-pa-elitforberedande-fotboll/>
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Tikander, V. 2007. Arkea ja juhlaa vuonna 1927. Teoksessa Y. Lautela & G. Wallén (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Teos, 41–53.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannus-
osakeyhtiö Tammi.
- Tuunainen, S. 2007. Naisjalkapallon seuratoimintaa 1970-luvulta lähtien. Teoksessa Y. Lautela
& G. Wallén (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki:
Teos, 235–253.
- UEFA. 2017. Women's football across the national associations 2016/17. Viitattu 7.4.2018.
[https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/OfficialDocument/uefaorg/Wo-
men'sfootball/02/43/13/56/2431356_DOWNLOAD.pdf](https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/OfficialDocument/uefaorg/Women'sfootball/02/43/13/56/2431356_DOWNLOAD.pdf)
- Vasara, E. 2004. Valtion liikuntahallinnon historia. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran jul-
kaisu nro 157.
- Vehviläinen, H. 2008. Alussa oli mimmiliiga. Naisten jalkapalloilun muutos Suomessa vuosina
1971–2006. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Vehviläinen, H. & Itkonen, H. 2009. Mimmiliigasta maailmalle: Tutkimus suomalaisen nais-
jalkapalloilun muutoksesta. Joensuu: Ilias.
- Virolainen, M. 2007. Suomalainen naisjalkapalloilu. Teoksessa Y. Lautela & G. Wallén (toim.)
Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Teos, 227–234.
- Virtanen, S. 1999. Dropout-ilmiö naisjalkapalloilussa. Tapaustutkimus nuorten naisjalkapalloi-
lijoiden lopettamiseen vaikuttavista tekijöistä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaa-
litieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Wallén, G. 2007. Mutkikas tie mestaruuksiin. Teoksessa Y. Lautela & G. Wallén (toim.) Rakas
jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Teos, 55–69.
- Wegerup, J. 2005. Damelvan. Pionjärerna, dramatiken och guldåren. ett porträtt av svensk dam-
fotboll. Tukholma: Forum.
- Östergötlands FF. 2003. Damprojektlen. Slututvärdering Damprojektlen.